

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
DİN HİZMETLERİNDE İLETİŞİM VE TEBLİĞ ANABİLİM
DALI
DİN HİZMETLERİNDE İLETİŞİM VE TEBLİĞ BİLİM DALI

İSTANBUL'DA YAŞAYAN MÜHTEDELERİN DİN
DEĞİŞTİRME SONRASI YAŞADIĞI PROBLEMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Züleyha KARACA

İstanbul

Ağustos-2023

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
DİN HİZMETLERİNDE İLETİŞİM VE TEBLİĞ ANABİLİM
DALI
DİN HİZMETLERİNDE İLETİŞİM VE TEBLİĞ BİLİM DALI

İSTANBUL'DA YAŞAYAN MÜHTEDELERİN DİN
DEĞİŞTİRME SONRASI YAŞADIĞI PROBLEMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Züleyha KARACA

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Faruk KANGER

İstanbul

Ağustos-2023

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Din Hizmetlerinde İletişim ve Tebliğ Anabilim Dalı Anabilim Dalı, Din Hizmetlerinde İletişim ve Tebliğ Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Faruk KANGER

Üye Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KAYA GÖKTEPE

Üye Doç. Dr. Şaban BERK

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**İstanbul’da Yaşayan Mühtedilerin Din Değişirme Sonrası Yaşadığı Problemler**” başlıklı çalışmada öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte, bilimsel etik ve akademik kurallara titizlikle uyduğumu, çalışmada yer alan tüm bilgileri bilimsel ahlak ve geleneklere uygun olarak elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun bir şekilde hazırladığımı, doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Züleyha KARACA

ÖN SÖZ

Tez konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Faruk Kanger'e ve diğer hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Maddî ve mânevî eğitimim boyunca benden desteğini esirgemeyen babama teşekkürlerimi ifade etmeyi bir borç ifası olarak görüyorum.

Züleyha KARACA

İstanbul-2023

ÖZET

İSTANBUL'DA YAŞAYAN MÜHTEDİLERİN DİN DEĞİŞTİRME SONRASI YAŞADIĞI PROBLEMLER

Züleyha KARACA

Yüksek Lisans, Din Hizmetlerinde İletişim ve Tebliğ Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Faruk KANGER

Ağustos, 2023- xi+83 Sayfa

Çalışmanın amacı İstanbul'da yaşayan mühtedilerin din değiştirme sonrası yaşadığı problemlerin ortaya konulmasıdır. Araştırma 2023 Ocak-Nisan tarihleri arasında İstanbul'da yürütülmüş olup araştırma kapsamında 5 erkek ve 12 kadın olmak üzere toplamda 17 mühtediyle mülakat yapılmıştır. İstanbul'da yaşayan mühtedilerin din değiştirme sonrası yaşadığı problemleri inceleyen bu çalışmada, İslam'ı öğrenebilecekleri doğru bilgi kaynağı arayışı, İslam öncesi inanç ve kültüründen kalma alışkanlıklar, dilden kaynaklı iletişim kuramama, kendilerine danışmanlık ve rehberlik edecek kimse bulamamak ve yeni sosyal çevre arayışları gibi konular yaşanan zorluklar olarak tespit edilmiştir. Bu açıdan mühtedilerin ihtiyaçlarının karşılanması, kendilerine destek olunması ve uyum süreçlerini kolaylaştırabilmek adına kurumsal düzeyde etkili çözümler ve politikalar geliştirilmelidir. Aynı zamanda, mühtedilerin karşılaşılabilecekleri psikolojik, sosyal ve pratik sorunlara yönelik destek hizmetleri sağlanması da önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Din değiştirme, İslam, İhtida, Mühtedi, İstanbul.

ABSTRACT

THE PROBLEMS FACED OF THE CONVERTS LIVING IN ISTANBUL AFTER CONVERSION

Züleyha KARACA

Master, Din Hizmetlerinde İletişim ve Tebliğ Anabilim Dalı

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Faruk KANGER

August, 2023- xi+ 83 Pages

The study aims to reveal the problems experienced by the converts living in Istanbul after conversion. The research was carried out in Istanbul between January 2023 and April, and within the scope of the research, a total of 17 renegades, 5 men and 12 women, were interviewed. In this study, which examines the problems experienced by the converts living in Istanbul after conversion, issues such as the search for the right source of information from which they can learn about Islam, the habits of pre-Islamic beliefs and culture, the inability to communicate based on language, the inability to find anyone to advise and guide them, and the search for a new social environment. identified as difficulties. In this respect, effective solutions and policies should be developed at the institutional level to meet the needs of the converts, to support them and to facilitate their adaptation processes. It is also important to provide support services for the psychological, social and practical problems that the converts may face.

Key Words: Religious conversion, Islam, Conversion to Islam, Converts, İstanbul.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	İ
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	İİ
ÖN SÖZ.....	İİİ
ÖZET.....	İV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	Xİ
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Varsayımlar	3
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	4
1.7. İlgili Alan Araştırması	5
İKİNCİ BÖLÜM	7
TEORİK ÇERÇEVE	7
2.1. Kavramsal Olarak Din Değişirme.....	7
2.1.1. İslam Kültüründe Din Değişirme.....	7
2.1.2. Diğer Bazı Dillerde ve Kültürlerde Din Değişirme	9
2.2. Din Değiştirmede Etkili Olan Faktörler	12
2.2.1. Zihinsel Faktörler	13
2.2.2. Psikolojik Faktörler	14
2.2.3. Sosyo-Kültürel Faktörler.....	16
2.2.4. Dinî Faktörler	17
2.2.5. Misyonerlik ve Tebliğ Çalışmaları	19

2.3. Din Değiştirme Teorileri.....	20
2.3.1. Sosyal Etki Teorisi	21
2.3.2. Sosyal Mahrumiyet Teorisi	22
2.3.3. Rasyonel Seçim Teorisi.....	24
2.3.4. Bağlanma Teorisi	25
2.4. Dinî Değişim ve Din Değiştirme Motifleri.....	26
2.5. İşlam’a Davet için Gerçekleştirilen Faaliyetler	27
2.5.1. Cami Rehberliği	29
2.5.2. Kltrlererarası İletişim Merkezi Vakfı (KİM Vakfı)	31
2.5.3. Sultanahmet Camii Derneği	32
2.5.4. Aziz Mahmud Hüdâyî Vakfı.....	32
2.5.5. Hizmet Vakfı.....	33
2.5.6. Hidayet Derneği	33
2.5.7. Sahabe Akademi.....	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	34
ARAşTIRMA YÖNTEMİ.....	34
3.1. Araştırmanın Modeli	34
3.2. Evren ve rneklem	35
3.3. Veri Toplama Araçları	36
3.4. Verilerin Toplanması.....	36
3.5. Verilerin çözümlenmesi ve Yorumlanması.....	37
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	38
ARAşTIRMA BULGULARI.....	38
4.1. Demografik Bilgilere İlişkin Bulgular	38
4.2. Mühtedilerin İşlam ncesi Din ve İnanışlarıyla İlgili Görüşlerine Dair	
Bulgular.....	40
4.2.1. Katılımcıların İhtida Etmeden nceki İnançlarına İlişkin Görüşlerine Dair	
Bulgular.....	40
4.2.2. Katılımcıların İhtida ncesinde Dindarlık Durumuna İlişkin Görüşlerine	
Dair Bulgular.....	42

4.2.3. Mühtedilerin İslam Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular.....	43
4.2.4. Katılımcıların Önceki Din ve İnançlarıyla İlgili Problemlerine İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular.....	44
4.3. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Etmelerinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular	46
4.3.1. Doğru İnanç Sistemini Arayış	47
4.3.2. Manevi Tecrübe.....	47
4.3.3. Arkadaş Etkisi	48
4.3.4. Müslüman Eşle Evlenme	49
4.4. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Karşılaştığı Zorluk ve Problemlere İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular	49
4.4.1. İslam'ı Öğrenebilecekleri Doğru Bilgi Kaynağı Arayışı	50
4.4.2. İslam Öncesi İnanç veya Kültüründen Kalma Alışkanlıklar.....	51
4.4.3. Dilden Kaynaklı İletişim Kuramamak.....	51
4.4.4. Kendilerine Danışmanlık veya Rehberlik Edecek Kimse Bulamamak	52
4.4.5. Yeni Sosyal Çevre Arayışı	52
4.5. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemlerle Nasıl Başa Çıktıklarına İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular	53
4.5.1. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemlerle Başa Çıkabildiklerine İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular	53
4.5.2. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemlerle Mücadeleye Devam Edenlerin Görüşlerine Dair Bulgular	54
4.6. Mühtedilerin Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemler Karşısında Destek Aldığı Kişi ve Kurumlar Hakkındaki Görüşlerine Dair Bulgular	55
4.7. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra İbadetlerini Yerine Getirmelerine İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular.....	57
4.7.1. İbadetleri Alışkanlık Durumuna Getiremememe	57
4.7.2. Tesettüre ve İslam'a Uygun Giyinememe.....	59
4.7.3. Helal ve Temiz Gıda ile Beslenememe	59

4.7.4. Dua ve Sureleri Arapça Okumada Zorluk Çekme	60
4.7.5. Kadın-Erkek İlişkilerinde İslami Ölçüleri Koruyamamak.....	60
4.8. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Çevreleriyle Uyum Sürecine Dair Görüşlerine İlişkin Bulgular	60
4.8.1. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Çevreleriyle Uyum Sürecinin Olumlu İlerlediği Görüşlerine İlişkin Bulgular.....	61
4.8.2. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Çevreleriyle Uyum Sürecinin Olumsuz İlerlediği Görüşlerine İlişkin Bulgular.....	62
BEŞİNCİ BÖLÜM	63
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	63
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	63
5.1.1. Mühtedilerin İslam Öncesi Din ve İnanışlarına İlişkin Sonuç ve Tartışmalar	63
5.1.2. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Etmelerinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Sonuç ve Tartışmalar.....	64
5.1.3. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Karşılaştığı Zorluk ve Problemlere İlişkin Sonuç ve Tartışmalar.....	66
5.1.4. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemlerle Başa Çıkma Süreçlerine İlişkin Sonuç ve Tartışmalar	67
5.1.5. Mühtedilerin Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemler Karşısında Destek Aldığı Kişi ve Kurumlara İlişkin Sonuç ve Tartışmalar	68
5.1.6. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra İbadetlerini Yerine Getirmelerinde Yaşamış Oldukları Zorluklara İlişkin Sonuç ve Tartışmalar	69
5.1.7. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Çevreleriyle Uyum Süreçlerine İlişkin Sonuç ve Tartışmalar	70
5.2. Öneriler	71
KAYNAKÇA	72
EKLER.....	78
ÖZGEÇMİŞ.....	82

TABLolar LİSTESİ

Tablo: 2. 1. Diyanet İşleri Başkanlığı İhtida İstatistikleri.....	30
Tablo: 4. 1. Demografik Bilgiler.....	38
Tablo: 4. 2. Katılımcıların Ait Oldukları Uyruk	39
Tablo: 4. 3. Katılımcıların İhtida Etme Süresi	40
Tablo: 4. 4. Katılımcıların İhtida Etmeden Önceki İnanç Durumları	40
Tablo: 4. 5. Katılımcıların İhtida Öncesinde Dindarlık Durumu	42
Tablo: 4. 6. Katılımcıların İslam Hakkındaki Düşünceleri	43
Tablo: 4. 7. Katılımcıların Önceki Din ve İnançlarıyla İlgili Problemleri.....	45
Tablo: 4. 8. Mühtedilerin İslam Dinini Tercih Etmelerinde Etkili Olan Faktörler	46
Tablo: 4. 9. İhtida Sonrası Karşılaşılan Zorluklar.....	49
Tablo: 4. 10. Katılımcıların İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemlerle Başa Çıkma Durumu	53
Tablo: 4. 11. Mühtedilerin Destek Aldığı Kişi ve Kurumlar	55
Tablo: 4. 12. Mühtedilerin İbadetleri Yerine Getirmede Zorlandıkları Konular	57
Tablo: 4. 13. Mühtedinin Din Değişirme Kararına Verilen Tepkiler	61

KISALTMALAR LİSTESİ

Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Hız.	: Hazreti
KİM	: Kültürlerarası İletişim Merkezi
S.	: Sayfa
Vd.	: Ve Diğerleri
TDK	: Türk Dil Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem

İnanmak insanın fitri bir ihtiyacıdır. İnsanlık ile gelişen inanç olgusu, felsefe, antropoloji, kelam, psikoloji gibi alanların ilgi odağı olmuş ve bu çerçevede farklı çalışmalar ortaya konulmuştur. Batılı kaynaklarda “religious conversion” şeklinde ifade edilen kavram, Türkçe’de, ‘ihtida’ ya da ‘hidayete erme’ şeklinde tanımlanmaktadır. Bu çalışmada İstanbul’u ziyarete gelip din değiştiren mühtedilerin yaşadığı bilgisel, kültürel, sosyal, psikolojik boyutlarıyla dinî zorluklar ve problemler tespit edilmeye çalışılmıştır.

İnsanların hayatları boyunca karşılaşmış olduğu olaylar sonucunda kişinin değişmesi ve gelişmesi kaçınılmaz bir durumdur. Karşılaşılan bazı etkenlerden dolayı hayatın bazı safhalarında olduğu gibi inançlar konusunda da değişimler gözlemlenmektedir. İnanıldığı dinin gerekliliklerini yerine getirmekte zorlanan kişi, bir zaman sonra dinine ve inançlarına daha bağlı olabilmekte veya bir dine bağlı iken farklı bir dinî inancı benimseyebilmektedir. Din değiştirme süreci içerisinde olan bir kişi, hem duygusal hem zihinsel hem de sosyal alanda farklılıkları tecrübe edebilmektedir. Kişinin din değiştirme süreci, kendi duyguları içerisinde uğraştığı ya da farklı tecrübeleri sonucunda dinî gerçeklerin farkına varması ile başlamaktadır. Bu benlik değişimi yaşanan ani tecrübeler sonucu gerçekleşebilirken aşamalı bir şekilde yavaş yavaş da gerçekleşebilmektedir. Bu sürecin yavaş ilerlemesi ise, kişinin aklını, iradesini ve tercihlerini ön plana çıkarmaktadır ve din değiştirme süreci uzun bir zaman alabilmektedir. Bu sürecin kısa ya da uzun sürede gerçekleşmesinde de eski ve yeni hayat değerleri arasında muhtemel çatışma süreci yaşanabilmektedir (Hökelekli, 1993: 291-293).

Din değiştirme aynı zamanda bir kişilik değişimi olarak da görülmektedir. Din değişimi, bir kişinin inançlarını ve yaşam tarzını etkileyen önemli bir faktördür. Bir kişinin bir dine geçmesi veya bir din veya inanç sisteminden ayrılması, genellikle hayatında önemli bir dönüm noktasıdır ve bu değişim kişiliğinde çeşitli etkiler oluşturmaktadır.

Din, bir kişinin inançlarını, değerlerini ve dünya görüşünü şekillendiren temel bir faktördür. Örneğin, bir kişi İslam dinine geçtiğinde, hayatında birçok şey değişebilir. Bu kişi artık daha farklı bir inanç sistemine sahip olacak, belirli ritüelleri yerine getirmek zorunda kalacak ve belki de sosyal çevresinde değişiklikler yaşayacak. Bu değişimler, kişinin dünya görüşünü etkileyebilir ve kişiliğinde değişiklikler oluşturabilir. Aynı şekilde, bir kişi bir din veya inanç sisteminden ayrıldığında da kişilik değişiklikleri olabilir. Bu kişi artık daha farklı bir dünya görüşüne sahip olacak ve belki de hayatında farklı tercihler yapacaktır. Din değiştirme sonrası yaşanan değişiklikler her zaman her kişi için aynı derecede etkili olmayabilir. Bazı insanlar için din değiştirme, kişiliğinde çok büyük değişikliklere neden olabilirken diğerleri için daha küçük bir etkiye sahip olabilir.

Bu araştırmanın problemi, İstanbul'da yaşayan mühtedilerin yaşadığı zorluk ve problemlerin bilinmemesidir. Din değiştirme ile ilgili yapılan çalışmalar daha çok mühtedilerin din değiştirmelerinde sosyo-psikolojik etkenler üzerinedir. Bu çalışma ile İstanbul'da yürütülen davet ve tebliğ çalışmalarından etkilenecek din değiştiren gayrimüslimlerin ihtida sonrası yaşadıkları dinî problemler ve zorluklar gerekçeleriyle tespit edilmeye çalışılacaktır. Din değiştirme sonrası karşılaştıkları durumlar karşısında yaşayış biçimleriyle ortaya çıkan karşıt durumlar, din değiştirmenin arka planı, ihtida sonrası yeni ibadetlerin ve ritüellerin yerine getirilmesi; yeni kimlik tanımlamaları, yeni sosyal çevre ve kendilerini ait hissedebildikleri alan arayışları ve benzeri konular araştırmanın içeriğini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde yeni faaliyet göstermeye başlayan modern davet, tebliğ, irşad faaliyetleri çerçevesinde İstanbul'da yaşayan mühtedilerin karşılaştıkları zorlukların ve problemlerin neler olduğunu tespit etmektir. Buradan hareketle şu alt amaçlara erişilmeye çalışılmıştır:

1. İslam öncesi inançlarıyla ilgili en temel problemlerin saptanması.
2. Mühtedilerin İslam'ı tercih etmesinde belirleyici faktörlerin ortaya çıkarılması.
3. İslam'ı kabul edilmesinden sonra karşılaşılan zorluk ve problemlerin tespit edilmesi.
4. Din değiştirme sonrası yaşanan zorluklarla nasıl baş edildiğinin ortaya konulması.

5. Mühtedilerin yaşadıkları problem ve zorluklar karşısında destek aldıkları kişi ve kurumların belirlenmesi.
6. İhtida sonrası dinî gerekliliklerin yerine getirilmesinde yaşanan zorlukların ortaya çıkarılması.
7. İhtida sonrasında yeni çevre ile sosyal uyum süreçlerinin tespit edilmesi.

1.3. Araştırmanın Önemi

İstanbul'un büyük turizm potansiyeline sahip olduğu ve bu doğrultuda İstanbul'u ziyaret eden turistlerin fazla olduğu bilinen bir gerçektir. Yıllık 50 milyon turist kapasitesine ulaşan ülkemizin sahip olduğu potansiyel, emsallerine nispeten çok daha avantajlı konumdadır. İstanbul tarihi zenginlik, güvenli ortam, sağlıklı yaşam, hizmet kalitesi ve çok farklı kültürlerden insanların ilgisini çeken politik, ekonomik, kültürel ve coğrafi özellikleriyle farklı ilgi merkezi haline gelmiştir. İslam tarihinin de önemli bir merkezi olan İstanbul, turistlerin İslam dinini daha iyi anlamalarına ve kabul etmelerine imkân sağlamaktadır.

Din değiştirme sonrası süreçte mühtediler, yeni bir dinin öğretilerine uyum sağlama, aile ve arkadaşlarla ilişkilerde zorluklar, toplumsal kabul sorunları ve yeni bir sosyal çevre edinme gibi zorluklarla karşılaşabilirler. Bu süreç, psikolojik olarak da yorucu olabilir ve mühtedilerin destek ve rehberlik ihtiyaçlarını arttırabilir. İstanbul'da yapılan tebliğ-davet çalışmaları, mühtedilere İslam dininin öğretilerini anlatmak, İslam kültürünü tanıtmak ve yeni Müslümanları topluma kazandırmak için yapılan hizmetlerdir. Yapılan bu davet çalışmaları, İslam dinini anlatmak ve mühtedilere İslam toplumunun bir parçası olma fırsatı sunmak için de ayrıca önemlidir.

Bu doğrultuda İstanbul'u ziyaret eden turistlerin İslam dinini tanımaları ve ardından din değiştirme istekleri sonucunda ihtida etmelerine sebep olan faktörlerin neler olduğunu; ihtida sonrası süreçte hangi zorluklarla karşılaştığını konu eden bu çalışma yaşanan zorluk ve problemlerin tespit edilmesi açısından yapılan diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Aynı zamanda bu çalışma ile elde edilen bulgu ve sonuçlar katılımcılar ile mülakat yapılarak gerçekleştirildiğinden birincil kaynak niteliği taşıdığından ayrıca öneme sahiptir.

1.4. Varsayımlar

1. Bu çalışmada, mühtedilere yöneltilen sorulara verilen cevapların gerçek görüşleri yansıttığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. İstanbul’da son on yılda ihtida eden ve İstanbul’da yaşayan 17 mühtedi ile sınırlıdır.
2. Araştırma, veri toplama aracının kapsadığı boyutlarla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Araştırma sürecinde kullanılan kavramların tanımları aşağıda yer almaktadır:

Din Değiştirme: Din değiştirme, bir kişinin doğumundan itibaren ait olduğu din ya da inanç sisteminden farklı bir dine ya da inanç sistemine geçiş yapmasıdır. Din değiştirme, farklı nedenlerden dolayı gerçekleşebilir. Bazı insanlar, ailelerinden gelen dinî inançları sorgulayarak farklı bir dine geçiş yaparken, bazıları da yeni bir inanç arayışı içinde olabilirler. Din değiştirme konusu, din sosyolojisi alanında da incelenmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, din değiştirme sürecinin bireysel, sosyal ve kültürel boyutlarını ele almaktadır (Hidayet, 2018: 23-37; Sözer, 2017: 1-20).

İhtida: İhtida kelimesi, Arapça kökenli ‘huda’ kelimesinden türetilmiştir ve gerçeği bulmak, doğru yolu bulmak anlamına gelir. Terim olarak ise, bir kişinin başka bir dine mensupken veya inanmıyorken İslam’ı benimsemesini ifade eder. Bu deneyimi yaşayan kişiye de ‘mühtedi’ denir (Köse, 1993: 554).

İslam: Kelime anlamı olarak “kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak; teslim etmek, vermek; barış yapmak” anlamlarına gelmektedir. Allah’a yönelmek, teslim olmak gibi farklı anlamları da bulunmaktadır (Sinanoğlu, 2001: 1).

İstanbul: İstanbul, Türkiye’nin 81 ilinden biri olan ve Marmara Bölgesi’nin Çatalca-Kocaeli bölümünde bulunan bir şehirdir. Türkiye’nin en kalabalık nüfusa sahip olan ve büyük göç alan bir şehirdir. Ekonomik, tarihi ve sosyo-kültürel açıdan önemli bir konuma sahip olan İstanbul, önde gelen şehirler arasında yer almaktadır. (<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul>, 2023).

Mühtedi: Herhangi bir inanca ait olmayan veya başka bir dine mensupken İslam dinini benimseyen kimseye denir (Köse, 1993: 554).

1.7. İlgili Alan Araştırması

Türkiye’de din değiştirme ile ilgili yapılan çalışmalarda genel olarak iki farklı bakışın olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan birincisi, kişinin İslam dininden ayrılıp başka bir dine geçmesi ile sonuçlanan ‘irtidat’ hadisesidir. Bir diğeri yani çalışmamızın konusunu oluşturacak olan olgu ise kişinin İslam dinini kabul etmesi ile gerçekleşen ‘hidayete erme’ veya ‘ihtida’ olgusudur.

Türkiye’de yapılan çalışmaların başında 1979 yılında Hüseyin Peker tarafından ortaya koyulan “Din Değiştirmede Psiko-Sosyal Etkenler” başlıklı doktora çalışması gelmektedir. Bu çalışma, din değiştirme konusunda Türkiye’de yapılan çalışmalar arasında ilk sırada yer aldığından önemli bir yere sahiptir. Araştırmacı, çalışma grubunu Türkiye’de yaşayan kişilerden oluşturmuş, çalışmasını çeşitli müftülüklerde resmi olarak belgelenmiş olan ihtidalarından yararlanılarak anket ve mülakat yöntemi ile gerçekleştirmiştir.

Alana önemli bir katkı sağlayan bir diğer çalışma Ali Köse’nin 1994 yılında hazırladığı “Conversion to Islam: A study of Native British Converts” başlıklı doktora tezidir. Bu çalışma, 1997 yılında “Neden İslam’ı Seçiyorlar? Müslüman Olan İngilizler Üzerine Psiko-sosyolojik Bir İnceleme” ismiyle kitaplaştırılmıştır. Mülakat ve katılımcı gözlem tekniği ile yapılan bu çalışmada, İngiltere’de İslam’ın kısa tarihçesinden bahsedilmiştir. Sonrasında Müslümanların tebliğ faaliyetleri, İslam’ın İngiltere’deki durumu ve din değiştirmede etkili olan motifler anlatılmıştır.

2012 yılında Mecit Altun tarafından “Müslüman Olan Almanlar Üzerine Psiko-Sosyal Bir İnceleme” başlığıyla yapılan çalışmada ise 20 Alman mühtedi ile mülakat yapılarak onların din değiştirip Müslüman olmalarının altında yatan psiko-sosyal nedenler ortaya koyulmuştur.

Alana farklı bir katkı sağlayan bir başka çalışma ise Heon Choul KİM tarafında ele alınan “Din Değiştirmenin Entelektüel Arka Planı” başlıklı yüksek lisans tezidir. Çalışma, Koreli Müslümanlar bağlamında din değiştirme olgusunu değerlendirmek amacıyla 68 Koreli mühtediyle mülakatlar yaparak gerçekleştirilmiştir. Buradan hareketle mühtedilerin demografik ve sosyal özelliklerini ve ihtida kararına etki eden motifleri esas alarak din değiştirmenin mahiyetini anlamayı amaçlamıştır.

Batılı kaynaklarda din değiştirme olgusu farklı açılardan ele alınmıştır. Sosyologlar toplumsal faktörler üzerinden bir izah yapmışlardır. Psikologlar ise daha çok insan ruhunun iç işleyişini ön plana çıkarmışlardır. Antropologlar, din değiştirme olgusunda

kültürel faktörlerin daha etkili olduğunu savunmaktadır. Sosyal bilimler alanındaki araştırmalar, kendi perspektiflerine dayanarak din değiştirme olgusunu açıklamış ve analiz etmiştir. Lewis Rambo (1993) “Understanding Religious Conversion” isimli eserinde din değiştirmenin tanımını yapmaktadır. Çalışmada din değiştirme modelleri ve yöntemleri, din değiştirdikten sonra yeni dinin benimsenmesi, din değiştirme sonrası bağlılık gibi pek çok konuya değinilmiştir.

Batı’da din değiştirme üzerine yapılan ilk çalışmalar, din psikologları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu alandaki önemli isimlerden biri olan William James, 1902 yılında “The Varieties of Religious Experience” adlı çalışmasında din değişikliği konusuna odaklanmıştır. Aynı zamanda Edwin D. Starbuck da “The Psychology of Religion” adlı eserinde din değişikliği konusuna dair bölümler sunarak bu alandaki ilk eserlerden birini ortaya koymuştur.

Yabancı kaynaklarda yer alan bir diğer çalışma Lofland ve Skonovd (1981: 373-385) tarafından ele alınan “Conversion Motifs” isimli çalışmadır. Din değiştirme ve dindarlaşma üzerine yapılan çalışmaların bir değerlendirme sonucu olarak “Conversion Motifs” isimli çalışmada altı tip din değiştirme motifi belirlemişlerdir. Entelektüel, duygusal, deneysel, mistik, yeniden uyanış ve cebri motiflerle açıklamaya çalışmıştır.

Kısaca yukarıda verilmeye çalışılan analizlerden hareketle kişilerin din değiştirme süreçlerini nasıl yürüttüğü, din değiştirmede hangi motivasyonların baskın olduğu, mühtedilerin İslam dini ile karşılaşmaları, İslam dinini kabul etmeleri ve ihtida sonrası dönemde mühtedilerin hayatlarındaki değişimler ele alınmıştır. Din değiştirme konusu üzerinde yapılan çalışmaların çoğunluğu psikanalistik ve davranışçı yaklaşımların ekseninde oluşmuştur. Din değiştirme olgusu sadece bu yaklaşımlar çerçevesinde olmayıp çeşitli boyutları ile incelenmesi gereken bir durumdur.

İKİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

Bu bölümde, din değiştirmeye ilgili kavramlar açıklanmaya çalışılmış ve bu süreci etkileyen faktörler belirtilmiştir. Kuramsal olarak, sosyal ve psikolojik yaklaşımlar ele alınmış ve temel din değiştirme teorileri incelenmiştir. Din değiştirme motifleri açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca İslam'a davet için gerçekleştirilen faaliyetler de ortaya koyulmuştur.

2.1. Kavramsal Olarak Din Değiştirme

İslam literatüründe 'hidayet' ve 'ihtida' kavramları ile ifade edilen din değiştirme olgusu Batılı kaynaklarda 'conversion' kelimesi ile tanımlanmaktadır. Bu bölümde araştırmamızın konusuyla ilgisi bakımından bir dinden diğer dine geçenler ve özellikle de İslam dinini benimseyenler konu edilmektedir. Bu bağlamda "ihtida" ve "dine dönüş" kavramlarının literatürdeki anlamlarına ve konu ile ilgili ne anlama geldiğine ilişkin bilgiler yer alacaktır.

2.1.1. İslam Kültüründe Din Değiştirme

Din değiştirme süreci, insanların, olayların, ideolojilerin, kurumların, beklentilerin ve yönelimlerin değişmesi ile gerçekleşmektedir (Rambo, 1993:5). Bu yönüyle din değiştirme karmaşık bir yapıya sahiptir. Bununla beraber din değiştirme kavramı çok farklı anlamları da bünyesinde barındırmaktadır.

İslam literatüründe din değiştirme ve dinî dönüşüm, 'ihtida' ve 'irtidat' kavramları ile ifade edilmektedir (Peker, 1993: 129). İhtida kelimesi Arapça kökenli olup 'huda' (hedi, hidayet) kökünden türemiştir ve sözlükte "gerçeğe ulaşmak, doğru yolu bulmak" anlamına gelir. Terim olarak ise, bir inanca sahip olmayan veya farklı bir inanca sahipken İslam dinini benimsemeyi ifade eder. İslam dinini kabul eden kişiye ise 'mühtedi' denir. (Köse, 1993: 554).

İslam literatüründe, din değiştirme anlamına gelen ve İslam'dan ayrılmayı ifade eden iki farklı kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar 'ridde' ve 'irtidat' olarak karşımıza çıkmaktadır. İrtidat, sözlük anlamı olarak bir kişinin daha önce izlediği yoldan geriye

dönmesini ifade eder. Ridde kavramı ise İslam dinini terk etmek anlamına gelir. (Kurt, 2004: 25). İslam dinini terk edenlere ise “mürted” adı verilmektedir (Peker, 1979:1-9). İhtida kavramı, Kur’ân-ı Kerîm’de altmış farklı yerde geçmekte olup “doğru yola erişmek ve hak yoluna ulaşmak” anlamlarına gelir. Nitekim ayette “*Bizi doğru yola ilet*” (el-Fatiha, 2/5) şeklinde geçmektedir. İslam’da Müslümanlar dini insanlara ulaştırmakla yükümlü davetçidirler. İslam’ın ilk tebliğcisi olan Hz. Muhammed’in de “*Bir kişinin ihtida etmesine vasıta olmak büyük bir servete kavuşmaktan daha hayırlıdır.*” (Buhârî, “Cihâd”, 102) hadisinde ihtida teşvik edilen bir durumdur.

İslam dininde, hidayet ve ihtida kavramlarına ek olarak, “iman” kavramı da önemli bir yer tutmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de Allah, tövbe edip iman eden kimseleri affedeceğini vurgulamaktadır (el-Taha, 20/28). İman kavramı dinî anlamda “kişinin bütün kâinat ve bizzat kendi üzerinde hâkimiyetini kabul ettiği duyular üstü, yüce kudret ve kuvvet sahibi bir varlığa yönelme, mutlak iradesine güvenerek, içsel bağlarla ona bağlanma” şeklinde tanımlanabilir. Daha geniş ifade edecek olursak, “iman, ümit edilen şeyleri kesin bir bekleyiş, hiç gözükmeyen bu şeyleri (gayb) kabul ve tasdik” olarak tanımlanabilir (Hökelekli, 2016: 59).

İslam dininde bir kişinin Müslüman olması, Hristiyanlık dininde bir kişinin Hristiyan olmasından farklı bir şekilde gerçekleşir. İslam dinini kabul etmek, Hristiyanlıkta olduğu gibi simgesel bir törenle gerçekleşmez. Çünkü İslam dinini kabul etmek, Allah’a ve O’nun iradesine teslim olmayı ve boyun eğmenin gerektirdiği davranışları yerine getirmeyi ifade eder. Kişinin İslam’ı kabul etmesi aynı zamanda fitrata dönüş anlamına da gelmektedir. İslam inancına göre, fitrat anlayışı insanın doğuştan Allah’ı bilme imkanına sahip olduğunu ifade eder. Bu sebeple ihtida eden kişi, kendi yaratılış fitratına ve özüne dönmüş kişidir (Kim, 2003: 34).

İhtida olayında, önceki inancın zaman içerisinde anlamını ve değerini yitirerek kişiyi tatmin edemez duruma getirmektedir. İhtida sonrasında kişi yitirdiği anlam ve değerini yerini alabilecek ve hem ruhen hem de manen kendisinde oluşan boşluğu dolduracak bir dine hazırlanma sürecine girmektedir. O, yeni dini kabul etmeye karar verdiğinde bu tecrübeyi derinden yaşayan kişi haline gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında başka bir dinden dönüş başka bir insana dönüşü beraberinde getirmektedir. Çünkü dinî inancını değiştiren kişi eğer bu değişiminde samimi ise bu değişimin tezahürlerini tüm hayatında görebilecektir. Allah’a uzak kalmış bir kimsenin eski inancı ile eski kimliğini bırakıp O’na dönüp yeni bir hayat ve kişilik kazanması insan hayatında önemli bir süreçtir (Yavuz, 2001: 293).

Değişmeyi ifade eden bir diğer kavram ise tövbe kelimesidir. Sözlük manası itibariyle dönmek, vazgeçmek anlamlarına gelen tövbe kelimesi dinî literatürde: kişinin dinî açıdan uygun görünmeyen davranıştan geri dönmesi, vazgeçmesi ve bir daha işlemeyeceğine dair söz vermesi anlamına gelmektedir (Peker, 1993: 131). Bir kişinin tövbe etmesinde en önemli etken o kişinin sahip olduğu duygudur. İnsanların dinî duyguya sahip olmaları yaptıkları hatalardan pişmanlık duymalarına ve bu hataları için tövbe etmelerine yardımcı olur. Dinî duygusu az veya çok gelişmiş insanlar tövbe eğiliminde bulunabilir. Bunun yanı sıra dinî duygusu hiç gelişmemiş veya belli bir dinî inanca sahip olmayan kişiler ise hatalarından dolayı pişmanlık duymayabilirler ve haliyle tövbe etme ihtiyacı hissetmeyebilirler. Ancak dinî bir duyguya sahip olmayan bir kişi aniden dini kabullenebilir ve ona uygun yaşamaya başlayabilir. Dinî duyguya sahip olmayan kişilerin her zaman dine uzak oldukları söylenemez. Her zaman ve her durum için bir dönüş ve tövbe mümkün olabilmektedir (Yapıcı, 1997: 216).

Sonuç olarak tövbe ve hidayet, İslam kültüründe din dışı ve yüzeysel bir dinî yaşam tarzından vazgeçerek gerçek bir dinî hayatın tercih edilmesi durumunu ifade etmek için kullanılan kavramlardır. Bu olaylar genellikle “dine dönüş” başlığı altında ele alınır. İhtida olayı ise, başka bir dine veya inanca sahip olan bir kişinin İslam’a geçmesi anlamını taşıdığından ihtida olayları “din değiştirme” başlığı altında incelenir (Hökelekli, 1993: 290). Ancak ihtida ve dine dönüş olayları arasındaki fark, her ikisinde de dinî bir yaşamı benimseme isteğinin olmasıdır. Fakat ihtida durumunda bir inanç ya da benimsenmiş olan bir yaşam tarzından vazgeçip dinî bir inancı kabul etme söz konusudur. Dine dönüş ise daha önceden var olan dinî bir inanca sahip olup, bu inancı yaşamaya başlamasını ifade etmektedir. Burada önemli olan ise bir kişinin var olan inancını ya da inançsızlığını reddedip dinî bir inancı kabul ederek yaşamını sürdürme isteğidir (Pazarlı, 1968:127).

2.1.2. Diğer Bazı Dillerde ve Kültürlerde Din Değiştirme

Batılı kaynaklarda din değiştirme ve dinî dönüşüm ‘conversion’ kelimesi ile karşılanır. Din değiştiren kişiye ise ‘convert’ denir. ‘Conversion’ kelimesi kök anlamı itibariyle tam ve kapsamlı bir değişikliği ifade etmektedir. Bu nedenle, ister uzun bir süre içinde isterse göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir süre içinde gerçekleşsin, bu değişikliğin açıkça görünen her durumda tam anlamıyla dönüşümün meydana geldiği söylenebilir. Özetle kelime “bir halden diğer hale geçme, değişime uğrama veya uğratma” anlamına gelir (Hökelekli, 2011: 290; Clark, 1958: 190). Conversion kavramı, yalnızca din

değiştirmeyi ifade etmekle kalmayıp hayatın diğer alanlarında farklı fikirlere sahip olmak gibi daha geniş anlamları da içerir (Peker, 2008: 201).

Batı dillerinde ‘conversion’ kelimesi, İslam literatüründeki ‘ihtida’ kelimesinden daha fazla anlam ifade etmektedir. İhtida sadece İslam’a girişi tanımlarken ‘conversion’ kavramı daha geniş bir anlama içermektedir. Bağlı olduğu dinin kendisine yüklemiş olduğu sorumlulukları yerine getirmeyen bir kişinin dine yaklaşması, kendisini inançsız olarak niteleyen kişinin dinî kuralları kabul edip dindar kişi haline gelmesi veya bir dini terk ederek başka bir dine inanması ‘conversion’ kavramı ile karşılanmaktadır (Köse, 1993: 554). Modern psikoloji bağlamında, din değişimini ele alan James, “The Varieties of Religious Experience” adlı eserinde ortaya konulan tanıma göre, “dönüşüm” (conversion) aslında bir kişinin sadece mutsuzluktan mutluluğa veya günahkarlıktan sevaba geçişi değil, aynı zamanda bir dünya görüşünden diğerine geçişi ifade eder. James’e göre, insanlar sadece bir dini değil, o dine bağlı yaşam tarzını da benimserler (James, 2011: 155).

Din değiştirme için son zamanlarda sıklıkla kullanılan kavramlardan biri de ‘reversion’ kavramıdır. Bu kavram çoğunlukla İslam dinini seçen Batı ülkelerinde yaşayanlar arasında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Sözlükte “eski duruma, inanca veya uygulamaya geri dönüş” şeklinde tanımlanmaktadır. Online sözlük Oxford Dictionary’e göre, ‘revert’ fiili ve aynı zamanda isim hali olarak kullanılan ‘reversion’, “İslami bir inancı kabul etmek” anlamını da taşımaktadır.

İslam’ı kabul eden Batılılar arasında şahadet getirmek (taking shahadah), Müslüman olmak (becoming a muslim), İslam’ı benimsemek (embracing Islam) ve İslam’ı kabul etmek (accepting Islam) gibi ifadelerin kullanıldığı da görülmektedir. Mühtedilerin çoğu *conversion* kavramı yerine bu ifadeleri kullanmayı tercih etmektedirler. Müslümanlar arasında bu ifadelerin kullanılmasının tercih edilmesinin sebeplerinden biri, bu ifadelerin Müslümanlar arasında doğurduğu çağrışımlar ve dini aidiyetin daha da güçlenmesi düşüncesidir. Mühtediler, bu ifadelerin kullanılmasıyla kendi Müslüman kimliklerini vurgulamak ve dini bağlılıklarını daha da güçlendirmek istediklerini düşünmektedirler (Nieuwkerk, 2014: 667).

Batılı kaynaklarda irtidat kavramını karşılayan kavram ise ‘apostasy’ terimidir. Bu kavram isyan, ayaklanma, ihtilal, uzaklaşma, başkaldırı, hainlik ve mensubu bulunulan zümre, parti veya siyasi ve dinî bir örgütten ayrılma gibi anlamlara gelmektedir. Ancak, bu kavram terk edilen din açısından böyle tanımlanmaktadır. Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi farklı dinler arasında anlam ve içerik farklılıkları olsa da apostasy

kavramı bu dinlerde ortak anlamda kullanılmaktadır. Yahudilikte daha çok irtidat anlamında kullanılırken Hıristiyanlıkta daha çok genel bir anlamda din değiştirme için kullanılan bir kavramdır. Bu kavram ile ilgili dikkat edilmesi gereken husus başka bir din veya inancın kabul edilip edilmemesi değil var olan inancın terk edilmesi anlamında kullanılmasıdır. Bu durumun aksine bir dinden ayrıldıktan sonra başka bir dini veya inancı benimsemek *apostasy* kavramı ile değil, *conversion* (ihtida) kavramı ile ifade edilmektedir (Kurt, 2004: 25-26).

Apostasy kavramı dışında *exiting* (çıkış), *dropping out* (üyelikten ayrılmak, çıkmak), *leave taking* (ayrılma, vazgeçmek), *disaffiliation* (yakın ilişki içinde bulunmamak), *disengagement* (ilişkisini, bağlantısını kesmek) *go away* (ayrılmak) gibi kelimeler zaman zaman dinden çıkma ve din değiştirme anlamlarında kullanılmıştır (Kurt, 2004: 29).

Her dinin kendi içinde din değiştirmeyi ya da dinî dönüşümü ifade eden kavramları bulunmaktadır. Bu kavramlar her dilde de farklı şekillerde ifade edilmektedir. *Conversion* kavramı daha çok Hıristiyanlık inancında değişimi ifade etmek için kullanılır. Bununla birlikte *skizma* (Hıristiyan topluluğu içinde oluşan doktrin farklılığından kaynaklanmayan bölünme), *heresy* (kilise tarafından öğretilen inançtan farklı bir düşünceye sahip olmak veya bu gerçeği inkâr etmek) gibi kavramlar da kullanılmıştır. Yahudilik inancında ise *mumarim* (dinini değiştiren), *meshummadim* (zulmetmek, yıkmak veya inancını değiştirmeye zorlamak), *minim-heretik* (Yahudi olan gizli mürted), *marrano* (tehdit edilerek zorla başka dini kabule maruz kalanlar) gibi din değiştirmeyi ifade eden kavramlar yer almaktadır (Kurt, 2004: 29-39).

Doğu dinlerinde ise farklı inanç sistemleri yer alır. Bu dinlere ait kavramlar arasında farklılıklar yer almaktadır. Hinduizm’de din değiştirme kavramı “dharma değişikliği” olarak ifade edilir. Budizm’de “sangha’ya katılma” din değiştirmeyi ifade eden bir kavramdır. Sangha, Budist topluluğu için kullanılan bir ifade olup bir kişi Budizm inancını benimsediğinde sangha’ya katılmış olur. Taoizm’de ise “Tao’ya dönme” ifadesi kullanılır. Bu inanca göre Tao, evrenin temel gücü ve yönlendirici prensiptir ve bir kişi Tao’ya döndüğünde Tao’nun doğru yolu takip ettiği inancına sahip olur. Konfüçyüsçülük’te “hakikat yolu” olarak kullanılan ifade doğru davranış ve sorumluluklarla ilgili Konfüçyüsçü öğretilere uymayı ifade eder. Şintoizm’de ise din değiştirme kavramı “matsuriye katılma” olarak ifade edilir. Matsuri, Japon kültüründe dinî kutlamaları ifade etmektedir. Buna göre bir kişinin Şintoizm’e geçmesi aynı zamanda bu kutlamalara katılması demektir. Genellikle Budizm veya Taoizm gibi

Doğu dinleri arasındaki değişimi ifade etmek için *huànxīn* (bir kişinin kalbini veya inançlarını değiştirmesi), Budizm veya Şintoizm arasındaki din değiştirmede ise *datsuraku* (kişinin dinden ayrılması) gibi kavramlar kullanılmaktadır.

2.2. Din Değiştirmede Etkili Olan Faktörler

Din değiştirme hadisesi az rastlanan bir konu olması ile birlikte insan için oldukça önemli olan bir hadisedir. Kişinin hayatı boyunca bağlı olduğu inancı ve değerleri terk ederek başka bir dini benimsemesi kolay değildir. Bu sebeple öncesinde uzun bir hazırlık sürecine ihtiyaç duyulmaktadır. İnsana hayatı içerisinde etki eden pek çok faktör din değiştirmeye neden olabilmektedir (Peker, 2008: 201-202).

Din değiştirme olgusunun birden fazla boyutu olduğu da bilinmektedir. Bu durum dinle yakından ilişkisi olması ile açıklanmaktadır. Dinin, kutsal bir olgu olmasının yanı sıra toplumsal bir tezahür olduğu da bilinmektedir. Dinin daha çok kutsal boyutu ile ilgilenen teologlar din değiştirmenin ilahi bir gücün etkisiyle gerçekleştiğini savunurlar. Din değiştirme olayını psikologlar, sadece psikolojik boyutuyla değerlendirmiş ve diğer etkenleri göz ardı edebilmişlerdir. Sosyologlar ise din değiştirme olgusunu toplumsal kurum ve mekanizmalar tarafından etkilendiği görüşünü benimsemişlerdir. Her bir bilim dalı din değiştirme olgusunu farklı algılayıp farklı yorumlamıştır. Din değiştirme olgusunu sadece bir yönüyle ele alıp incelenmesi indirgemeci bir yaklaşım olacağından dolayı, din değiştirme fenomenini anlamak için inanç, insan ve kültür bağlamında tam bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. (Kirman, 2004: 82).

Din değiştirme olgusunun daha iyi anlaşılabilmesi için bazı soruların sorulması bu olguyu daha anlaşılabilir kılmaktadır. Bu doğrultuda din değiştiren kişilerin hayatlarını değiştiren böylesine önemli bir kararı kendi istekleri doğrultusunda mı verdikleri yoksa başka kişi ve fikirlerin etkisinde kalarak mı verdikleri, din değiştirmenin bir anda mı olduğu yoksa uzun bir süreç içerisinde mi olduğu ya da bu durumun kişilerin iç dünyasında mı olup bittiği yoksa sosyal çevresiyle olan ilişkileri etkileyip etkilemediği gibi hususlara verilecek cevaplar din değiştirme olgusunun sosyolojik bir yönü olduğunun göstergesidir (Kirman, 2004: 82).

Din değiştirme süreci, kişilerin yaşadığı bir olaydan ibaret olmayıp, kişileri, olayları, kurumları, ideolojileri, beklentileri ve yönelimleri içeren bir süreçtir. Din değiştirme, zaman içinde gelişen ve birçok etken tarafından etkilenen bir süreçtir. Bu süreç, ilişkilerden, beklentilerden ve durumlardan etkilendiği gibi bu durumları da etkileyen

bir olaydır. Din değiştirme sürecindeki faktörler çeşitlidir, etkileşimlidir ve birikimli özelliklere sahiptir. Dolayısıyla, din değişiminin tek bir nedeni, tek bir süreci ve tek bir sonucu bulunmamaktadır (Rambo, 1993: 5).

Din değiştirme ve ihtida olaylarının etkileyen faktörler genel olarak üç başlık altında incelenmiştir: iç sebepler, dış sebepler ve sosyal sebepler. Pazarlı, iç sebeplerin din değişim sürecindeki en önemli faktör olduğunu belirtmiştir. Buna göre, kişinin iç dünyasında meydana gelen duygusal değişimler, din değişimine neden olan en önemli faktördür. Bununla birlikte, dış sebepler ve sosyal sebepler de kişinin iç dünyasındaki değişimleri etkileyebilmektedir (Pazarlı, 1968: 127).

2.2.1. Zihinsel Faktörler

Zihinsel faktörler inanç sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. İman etmek için sadece duygusal bir tecrübe yeterli olmayıp aynı zamanda inanç öğretilerinin anlaşılması, kavranması ve anlamlandırılması da gereklidir. İnançların doğru bir şekilde anlaşılması ve kabul edilmesi için düşüncenin belirli argümanlara dayanması gerekir. Bu yüzden din değiştirme sürecinde olan kişiler inanç öğretilerinin mantıklı ve anlaşılabilir olmasını beklemektedirler. Bu durumda, zihinsel faktörler din değiştiren veya dinine bağlı olan kişilerin inançlarını şekillendiren ve güçlendiren önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2.1.1. Anlama İsteği ve Zihinsel Tatmin

Sağlam bir inanca sahip olabilmek için bir kişinin inandığı durumun gerçekten var olup olmadığına ikna olması ve inandığı inancın doğru olup olmadığı konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir. Akıl yürütme ile onaylanıp daha sonrasında gönülden doğruluğuna inanılan fikirler inanca dönüştüklerinde daha kalıcı bir temel zemine oturur. Hakikati sorgulanmış olan inanç, yaşamı daha iyi şekillendirir. Sağlam bir zemine oturmadan kabul edilen öğretiler insanların iç dünyalarını, düşünce şekillerini, sorunlarla başa çıkma yöntemlerini ve hayata bakışlarını etkiler (Tarhan, 2011: 19).

Akılcılık, çağdaş kültürün temel özelliklerinden biridir. Akılcı ve bilimsel düşünceyle yetişmiş bir kişi için gerçeklik ancak bu çerçevede kabul edilebilir. Bilimsel araştırma, akıl yürütme ve karşılaştırma, pek çok aydının hidayetinde önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan bazı çalışmalar, Kur'an'ın insanların birtakım zihinsel ihtiyaçlarına tatmin edici cevaplar verdiğini göstermektedir. Aklı ve iradesi ile din değiştirme sürecine giren insanlar araştırarak değişim kararı aldıklarından uzun bir

süreç geçirmektedirler. Yapılan incelemeler ve araştırmalar sonucunda elde edilen zihinsel tatmin ve entelektüel doğrulama, din değiştirmede belirleyici bir etken olarak ortaya çıkmaktadır (Hökelekli, 1993: 295).

2.2.2. Psikolojik Faktörler

Dinî duyguların dinî olmayan ortamlarda olduğundan daha çok dinin kiliseler, sinagoglar, camiler gibi dinî olan ortamlarda olduğu yadsınamaz bir durumdur. Bu oluşan dinî duyguların ibadet, dua, meditasyon gibi dinî faaliyetlerde ortaya çıkması beklenen bir durum olsa da dinsel olmayan mekanlarda da dinî duyguların ortaya çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte dinî duygular sadece kendilerini dindar olarak tanımlayan insanlar tarafından yaşanılmayıp dindar olmayan kişiler tarafından da hissedilmektedir. Bu duygular her insan tarafından hissedilebilmektedir. Dini bir inanca sahip olmayan veya daha az dindar bir kişi, zamanla dini duyguları hissedebilir ve ilerleyen yaşamında başka bir dine yönelebilir veya daha dindar bir kişi haline gelebilir. Bu şekilde dinî duyguların ortaya çıkması ve sonrasında yaşanan değişimler yaygın bir durumdur (Emmons, 2005: 238).

Birçok araştırma inançların benimsenmesinde duygusal faktörlerin önemli bir rol oynadığını göstermektedir. İnsanlar genellikle inandıkları şeylerin doğru olduğuna veya doğru olmadığına dair mantıksal bir argüman veya kanıt aramadan önce duygusal olarak kendilerine hitap eden bir inanç sistemi aramaktadırlar. Dinî duygular da kişilerin hayatlarının din dışı kısımlarında da oluşabilen duygulardır. Örneğin, bir kişi iş yerinde başarılı olduğunda bu başarının kaynağını inancına veya yapmış olduğu ibadetlere bağlayabilir. Öte yandan bir kişi sevdiği birinin ölümü ile karşı karşıya kaldığında inancı ona güç ve teselli verebilir.

Ancak duygusal faktörlerin önemli olması inançların tamamen mantıksız veya bilimsel olarak desteklenmeyen şeylere dayandığı anlamına gelmez. Duygusal ve kişisel deneyimler inançların gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bu inançların bilgi, deneyim ve mantıklı düşünme yoluyla desteklenmesi gerektiği gerçeği de ortadadır.

2.2.2.1. Kişinin Kendisini Arayışı

Bu çağda, belli ideolojilerin ve siyasi oluşumların başarısızlığına tanık olan insanlar, bu ideolojilere ve siyasi gruplara dahil olmaya çalışırken kendilerini zihinsel ve manevi anlamda bir boşlukta hissetmektedirler. Yaşanan gelişmeler benliklerine

birçok yara bırakmıştır. Bu durumda, İslam, insanların güvensizlik, belirsizlik, mutsuzluk ve bunalımdan kurtulma çabalarını ve kendilerini ve evreni yeniden tanımlama isteklerini ifade eden bir din olarak görülmektedir. Bu nedenle son zamanlarda birçok insanın diğer ihtimallerden hayal kırıklığına uğradıktan sonra İslam'a yönelmiş oldukları görülmektedir. İslam'ın temel öğretileri, insanların hayatlarında bir amaç ve anlam bulmalarına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, insanlar İslam'a yönelerek hayatlarına anlam katmak ve kendilerini daha güvende ve huzurlu hissetmek için bir arayış içine girmişlerdir (Hökelekli, 1993: 295).

2.2.2.2. Dramatik Tecrübeler

Kişinin din değiştirme sürecinde entelektüel arayışı oldukça önemli olmasına rağmen yaşamış oldukları dramatik tecrübeler de onlara din değiştirme kararı aldırabilir. Yaşanılan bir kaza, geçirilen bir hastalık, çok sevilen birinin kaybı gibi acı tecrübeler kişinin inanç ve hayat düzenini tekrar sorgulamasına sebep olup kişiyi bu yönde köklü değişime yönlendirebilmektedir. Hayatı bir anlam temeline dayandıran kişi yaşamış olduklarıyla dünya hayatını anlamsız bulabilmekte ve tek dayanak olarak Allah'a teslim olma yoluna gidebilmektedir (Hökelekli, 1993: 296-297).

Dramatik tecrübelerin neden olduğu şok ve depresyon, genellikle uzun süreli etkilere sahip olabilir. Ancak, bu tür travmalar bazen olumsuz sonuçlara yol açabilir. Bazı kişiler, acı dolu tecrübeler yaşadıkları dinî inançlara karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirebilirler (Hökelekli, 1993: 297).

2.2.2.3. Suçluluk ve Günahkarlık Duygusu

Tövbe etmek için en önemli şartlardan biri, pişmanlık duygusudur. Bu duygu, kişinin yaptığı hataların ve günahların farkına varmasıyla ortaya çıkar. Yoğun ve şiddetli yaşandığında suçluluk hissi halini alır ve kişi kendisini günahkâr ve hatalı hisseder. Bu duygu aynı zamanda kişinin bir dinî, ahlakî veya sosyo-kültürel kuralı ihlal etmesi nedeniyle ortaya çıkan bir gerginlik hissidir (Yapıcı, 1997: 165).

İnsanların yaptığı hatalardan ve kötülüklerden rahatsızlık duymaları ve bunları telafi etmek amacıyla hayatlarına yeni bir düzen kazandırmaya ve yön vermeye duydukları arzu, ihtida sürecinde önemli bir faktördür. Ancak bu durum sadece kişisel hatalardan kaynaklanmaz, aynı zamanda tarihi ve sosyal olaylar da bu sürece etki edebilir. Gerçek bir tövbe ve hidayet olayında kişinin geçmişle bağını koparıp tamamen yeni bir insan olma ve daha önce yapılan hatalara geri dönmeye yönelik niyet ve çaba, değişimi

yönlendiren hareketlendirici bir güçtür. Bu motivasyonun, Türkiye’de ve yabancı din ve kültür içerisinde bazı bireylerin dine yönelmelerinde oldukça etkili olduğu gözlenmektedir. Bu etki, dinin sunabileceği anlam, toplumsal bağlantı, huzur arayışı ve manevi tatmin gibi faktörlerle ilişkilendirilebilir (Hökelekli, 1993: 294-295).

2.2.3. Sosyo-Kültürel Faktörler

Din değiştirme sürecinde bireyin içsel motivasyonu ve inançları kadar, çevresel faktörlerin de büyük bir etkisi vardır. Bireyin ait olduğu toplumun din anlayışı, ailesinin ve arkadaşlarının inançları, sosyal çevresindeki dinî gruplar ve liderler gibi faktörler, bireyin din değiştirme kararını etkileyebilir. Özellikle yeni dinî hareketlerin ortaya çıkması ve yayılması için bu hareketlere uygun bir toplumsal ortamın olması gereklidir. Bu ortam bireylerin yeni inançlar edinmelerine ve bu inançları yaymalarına imkân tanır. Bu nedenle yeni dinî hareketler genellikle toplumsal dışlanma veya baskı altında olan insanların ilgisini çekmektedir. Eileen Barker’ın araştırmaları da bu konuda önemli ipuçları vermektedir. Barker’a göre (1987: 43-57) din değiştirme sürecinde bireylerin toplumsal çevresi, ailesi ve arkadaşları gibi faktörler insanların önceki inançlarını bırakıp yeni bir inancı benimsemelerinde oldukça etkilidir.

2.2.3.1. Evlilik Yoluyla Din Değiştirme

Din değiştirmede çevresel faktörlerin önemli olduğunu hatta bu faktörler arasında yabancı din mensubu kimselerle evliliğin yer aldığını söyleyebiliriz. Özellikle farklı dinlere mensup kişilerin evlenmesi, bir tarafın diğerine etkisiyle din değiştirmesine neden olabilir (Peker, 1979: 121). Kişi başka bir dinden biriyle evlendiğinde, bu durum bazen sevginin din inancından daha önemli hale gelmesi nedeniyle kişinin din değiştirmesine neden olmaktadır. Bazı durumlarda, evlenecek kişinin dinî inancı araştırıldıktan sonra karar verilebilir. Ancak, sadece evlenmek için din değiştirme kararı vermek doğru değildir. Ayrıca, bir tarafın diğer tarafın kendi dinine geçmesini istemesi de sadece evlenmek için din değiştirme kararı verilmesine neden olabilir. Başka bir dine mensup biriyle evlenen kişi, eşinin çevresindeki kişilerle daha iyi ilişkiler kurmak ve kendini sevdirebilmek için din değiştirebilir. İki farklı dine mensup bireylerin evlendikten sonra birbirlerinin dinlerine ilgi duymaları da mümkündür. Eşler arasında gerçekleşen dinî tartışmalar sonucunda biri diğerinin dinini daha uygun bulabilmekte ve o dini seçebilmektedir (Peker, 1993: 212-214).

Ancak, yabancı din mensubu kimselerle yapılan evlilikler her zaman din değiştirme sürecinde etkili olmayabilir. Yapılan bazı evliliklerin formaliteden ibaret olup kişide köklü değişimlere yol açmayabilir. Din değiştirme sürecinde bireyin kendi içsel motivasyonu ve inançları daha önemlidir. Bu nedenle, bir kişinin evlilik yoluyla din değiştirmesi, ancak kişinin kendi inançlarını sorgulaması ve yeni bir inanca yönelmesi durumunda gerçekleşebilir. Tüm bunların yanında evliliğe dayanan ihtida olaylarının sayısı da azımsanamayacak düzeydedir.

2.2.3.2. Telkin ve Sosyal Etkileşim

İnsanlar, özellikle uygun psikolojik koşullar altında, başkalarının yaklaşımlarından etkilenme eğilimindedirler. Bu etkilenmeler, bazı yaşanılan durumlarda kişide geri dönüşü olmayan değişimlere neden olabilir. Bu değişimlerin bazıları, insanların dinî inançlarıyla ilgilidir. Örneğin, farklı dine mensup bir dindarın tutumları ve davranışları, insanlarda hayranlık ve takdir edilme duyguları uyandırabilir. Bu duygular, bir kişinin yeni bir din arayışına girmesine ve sonunda din değiştirmesine neden olabilir. Bu nedenle, bir dindarın telkinleri ve öğütleri, bir günahkâr kişinin yolunu aydınlatmak ve onu daha iyi bir insan yapmak için kullanılabilir. Bu öğütler, insanların hayatında anlam ve amaç bulmalarına yardımcı olabilir ve onları daha iyi bir hayata yönlendirebilir. (Hökelekli, 1993: 289-299).

2.2.4. Dinî Faktörler

Din değiştirmede dini faktörler, bireyin inanç sistemiyle ilgili etmenlerdir.

2.2.4.1. Önceki Dine Karşı Tepkiler

Yahudilik ve Hıristiyanlık öğretileriyle yetişen birçok insan sahip oldukları dinlerinin ve kiliselerinin bazı uygulamalarına karşı içten içe bir tepki hissetmektedirler. Bu tepkilerin kaynağı, akıl ve mantık ölçütlerine uymayan, ilahi bir sır olarak nitelenen dinî prensiplerde ve sembolik ritüellerde bulunmaktadır. Özellikle Hz. İsa'nın tanrılığı, aslî günah, kutsal ekmek ve şarap ayini, günah çıkarma, Papa'nın kutsallığı ve seçilmiş halk inanışı gibi konular bazı kişilerde tepkiyle karşılanmaktadır. Bu dinî konuların yol açtığı şüphe, tatminsizlik ve aldatılmışlık duyguları, bazı insanları kendi dinlerinden uzaklaştırıp daha tatmin edici bir din arayışına yöneltiyor. Batı'da İslam'ı seçen birçok kişi kendilerini bu tepkilerin içinde bulduklarını da belirtmektedirler (Hökelekli, 1993: 299-300).

2.2.4.2. Kendi Dininin Uygun Olmayan Yönlerini ve Başka Dinin Akli, Ruhî ve Mantıksal Açından Daha Tatmin Edici Esaslar İçerdiğini Öğrenme

Bazı zamanlarda ve durumlarda başka dine mensup olan kişilerle dinî konularda tartışmalar yaşanabilmektedir. Tartışmaya giren kişi kendi inancını ve değerlerini savunabilmek ve karşı tarafın düşüncesine etki edebilmek için akıl yürütme yoluna gitmektedir. Tartışma esnasında kişi kendi dininin uygun olmayan yönlerinin farkına varabilir ve tartışmaya girdiği kişinin fikrinden etkilenebilir. Bu durum kişide yeni dine karşı merak uyandırabilir ve yeni dine ilgi duymasını sağlayarak yeni dini araştırmasına neden olabilir. Araştırma sonucunda yeni dinin akla daha yakın olduğunu düşünerek din değiştirme yoluna girebilir. Bir kişinin inandığı dinden tatmin olmaması, araştırmaya meraklı olması ve dinî kurumlarla ilişkili olması, başka dinleri araştırma isteğine yol açabilir. Araştırma sonucu kişinin edinmiş olduğu bilgiler kişiyi bağlı olduğu dinin esasları konusunda şüpheye düşürebilir ve benimsemiş olduğu dini yeniden inceleme ihtiyacı duyar. İki din arasında karşılaştırmaya giden kişi, yeni dinin daha uygun olduğu sonucuna varabilir ve böylelikle din değiştirme sürecine gidebilir (Peker, 1993: 206-208).

2.2.4.3. Dindarların ve Din Temsilcilerinin Olumsuz Tutumları

Din adamları ve kendisini dindar olarak gösteren kişilerin şahsi çıkarları için din adına yanlış hükümler vermesi ve kendilerinin dinî prensiplere uymaması, söyledikleriyle yaptıkları arasındaki tutarsızlık, insanların din adamlarına ve dindar kişilere olan güvenini azaltabilir. Bu güvensizlik ve nefret duygusu zamanla derinleşerek, bireyin dinine olan inancını ve bağlılığını azaltabilir hatta tamamen kaybetmesine neden olabilir. Bu durumda birey başka dinlere ait kişilerle ilişki kurarak veya başka dinlere ait kitapların etkisiyle din değiştirme kararı alabilir (Peker, 1993: 219).

2.2.4.4. Başka Dine Bağlı Kişilerin Olumlu Davranışları

Bir birey, başka bir dine mensup kişilerle ilişkisi sırasında onların yardım ve iyiliklerinden etkilenebilir ve din değiştirme kararı alabilir. Bu kararı kendi dindaşlarıyla yaptığı karşılaştırmalar sonucunda verir. Ancak daha önce aynı dine inanan kişiler tarafından haksızlığa uğramış veya kötülükler görmüş olan bireyler, bu kişilere karşı nefret duyguları besleyebilir ve bu duygular bilinçaltına yerleşebilir. Farklı bir dine mensup kişilerden gördüğü yardım ve iyilikler, bu nefret duygularının bilinçaltından çıkmasına ve din değiştirmesine neden olabilir (Peker, 1993: 209).

Aynı şekilde, bir bireyin çevresi de önemli bir etkidir. İnsanlar sosyal çevreleri içinde yaşar ve bu çevre, kişinin davranışlarını belirleyerek onlara sınırlar çizer. Psikolojik araştırmaların verilerine göre, toplumun ve kültürün bireyin davranışları üzerinde belirleyici bir rol oynadığı açıktır. Bireyin davranışlarının ortaya çıkmasına hatta biyolojik özelliklerinin bile şekillenmesine belli ölçüde etki eden faktör, çevresel etkilere dir. Sosyo-kültürel etkilerin tümü toplumdan ve çevreden kaynaklanmaktadır. Birey, yaşadığı toplumun kültüründen ve inancından etkilenebilir. Özellikle başka dine bağlı kişilerin yoğun olduğu bir ortamda bu etkilenme daha da kuvvetlenebilir. Bu süreçte birey benimsediği örf, adet ve iyi davranışlar sayesinde o dine karşı ilgi duymaya başlayabilir ve bu ilgi zamanla din değiştirme isteğine dönüşebilir. Bu istek ve eğilimler zaman içinde bireyin zihninde giderek kuvvetlenebilir ve karşısına çıkacak bir şahsın etkisiyle din değiştirmeye karşı olan direnişi kırılabilir. Bu durumda birey toplumun dinine karşı olan takdir ve hayranlık duygularıyla birlikte din değiştirme kararı verebilir. Bireyin yaşadığı toplum ve çevre faktörleri, davranışları üzerinde belirleyici bir rol oynar. Bu nedenle başka bir dine geçiş kararı da bireyin yaşadığı sosyal ortamın etkisiyle açıklanabilir (Peker, 1993: 215-216).

2.2.5. Misyonerlik ve Tebliğ Çalışmaları

Her dinin kendi inanç esaslarını o dine mensup olmayan kişilere ulaştırmaya yönelik çalışmaları bulunmaktadır. Hristiyanlık ve İslam, kendilerine verilen ilahi görev gereği diğer toplumlara ve dinlere temel öğretilerini ulaştırmayı amaçlamaktadırlar. Misyonerlik faaliyeti Hristiyanlık inancını benimseyen birinin dinî düşünceleri ve teolojik doktrinleri Hristiyan olmayan toplumlara ulaştırma faaliyetidir. İslam dışındaki dinlerde dine yönelik yapılan çalışmaların ortak adı misyonerliktir. Literatür olarak dışarıdan bakıldığında Müslümanların davet çalışması da bir misyon çalışması olarak ifade edilebilir. Fakat misyonerlik faaliyetleri daha çok Hristiyanlık ile bütünleşmiştir. Üç semavi dinden biri olan Yahudiliğe bakıldığında ise Yahudilik bir etnik kimliğe dayandırıldığından Yahudi ırkına mensup olmayanlar Yahudi olamamaktadırlar. Ancak misyon ihtiyacı her din için bir hakikattir. Yahudilik bu ihtiyacı gidermek için Masonluk gibi paravan örgütlerle bu misyonu dolaylı olarak yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Hristiyanlık açısından baktığımızda ise Hristiyan misyonerlik anlayışı kurtuluşun sadece Hristiyanlıkta bulunabileceği düşüncesini benimsemektedir. Hristiyanlıkta misyonerlik faaliyeti diğer din mensuplarını kendi inançlarına davet etmek ve Hristiyan olmayan toplumları önceden belirlenmiş plan ve

programlar dahilinde her türlü yöntemi kullanarak kazanmak olarak iki farklı uygulama alanına ayrılmaktadır.

İslam'ı tebliğ etmek, İslam'ın kendi inanç ve öğretilerini diğer toplumlara ve dinlere ulaştırma sürecini ifade etmektedir. Bu tebliğ edilen ilahi mesaja inanıp inanmamak ise kişilerin kendi tercihlerine bırakılmaktadır ve hiçbir şekilde zorlama yapılmamaktadır. Misyonerlik faaliyetleri Hıristiyan teolojisinin yayılmacılığını ifade ederken İslami tebliğ faaliyetleri ise ilahi mesaja iman edilmesine davetle gerçekleşir. Yürütülen misyonerlik ve davet çalışmaları da hedeflenen kişiler üzerinde etkili olmakta ve kişilerin din değiştirmelerinde önemli bir rol oynamaktadır.

2.3. Din Değiştirme Teorileri

Din değiştirme veya dinî dönüşüm konusu, 20. yüzyıldan bugüne kadar çeşitli disiplinlerde araştırma konusu olmuştur. Din sosyolojisi, din antropolojisi, din psikolojisi ve din felsefesi gibi alanlar bu konuyu çeşitli yaklaşımlarla açıklamaya çalışmışlardır (Starbuck, 1899; Leuba, 1912; Pratt, 1920; Thouless, 1993; Hallahmi ve Argyle, 1997: 115).

Din değiştiren kişiler, bu değişimin Tanrı'nın etkisiyle gerçekleştiğini ifade ederken; sosyal bilimciler ise bu fenomeni daha çok psikolojik ve sosyolojik faktörlerin etkili olabileceğini ileri sürmüşlerdir (Heirich, 1977: 654). Din değiştiren kişiler almış oldukları kararları, kişisel, sosyal, kültürel, psikolojik ve siyasi faktörlerin etkisi altında almış olabilirler. Alınan din değiştirme kararı, kişilerin kendi inançlarını sorgulaması, yaşamı daha anlamlı kılacak bir arayış içerisinde olması ya da başka bir dinin gerekliliklerine daha uygun bir inanç sistemi bulması gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Bu nedenle din değiştirme konusu hem kişisel inançların hem de sosyal faktörlerin etkilemesiyle pek çok boyutu içine alan önemli bir araştırma alanıdır.

Din değiştirme konusu, teologlar tarafından bireyin Tanrı ile ilişkisi bağlamında ele alınırken, psikologlar bu konuyu psikolojik açıdan, sosyologlar ise sosyolojik açıdan incelemişlerdir. Yapılacak açıklamaların din değiştirme olgusunu tam anlamıyla ele alınamayacağını söyleyen Rambo (1993: 175) konunun kültürel, sosyal, bireysel ve dinî boyutlarının incelenmesi gerektiğini vurgular. Daha önceden geliştirilmiş olan din değiştirme teorilerinin yetersiz kaldığını günümüz dünyasında insanı anlayabilmek için yeni teorilere ihtiyaç olduğunu belirtmektedir.

Bu bölümde, bazı teoriler özellikle vurgulanmıştır: Sosyal Etki, Sosyal Mahrumiyet, Rasyonel Seçim ve Bağlanma Teorileri. Bu teoriler, din değiştirme alanında etkili olan teoriler olduğu için ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

2.3.1. Sosyal Etki Teorisi

Sosyal etki teorisi, bir kişinin toplumun alt kültürüne ait olmasının, yeni dinî akımlarla daha güçlü ilişkiler kurma ve din değişiminin daha olası hale gelmesine katkıda bulunabileceğini öne sürmektedir. Bu teoriye göre, bir kişi, toplumun alt kültürü içinde yetişmişse, bu kültürün değerlerini ve inançlarını benimsemesi ve paylaşması daha olasıdır. Bu da kişinin yeni dinî akımlara katılma ve mevcut dinden farklı bir dine geçme eğilimini artırabilir. Sosyal etki teorisi, bireyin sosyal çevresinin ve gruplarının inançları, normları ve değerleri üzerindeki etkisini vurgulayarak, din değiştirmelerin sosyal etkileşimlerden kaynaklanabileceğini açıklamaya çalışır. Gelişen bu durum, kişinin yeni bir inanç sistemine veya dinî harekete dahil olarak bulunduğu sosyal çevresinden farklı bir kimlik edinmesine de sebep olabilir (Kirman, 2004: 83; Bainbridge, 1992: 182).

Bazı sosyal bilimciler, sosyal şartların, sosyalleşmenin ve etkileşim içine olmanın din değiştirmede etkili olduğu üzerinde dururlar (Heirich, 1977: 656-657). Sosyal etki teorisine göre, bireyler kitle iletişim araçları ve sosyal ağlar gibi faktörlerden etkilenebilir ve bu etkileşimler kişilik yapılarında değişikliklere yol açabilir. Bu teoriye göre, bir kişi sürekli bir arayış içerisinde ise, medya ve sosyal ağlardaki etkileşimler, kişinin düşüncelerini, inançlarını ve davranışlarını etkileyebilir. Etkileşimsel teoriler ise din değiştirmenin gönüllülük yönüne odaklanır ve bir kişinin kendi kararıyla din değiştirdiğini vurgular (Kilbourne and Richardson, 1989: 9-10).

İnsanlar sürekli etkileşim halindedir ve birbirlerinin davranışlarından etkilenmektedirler. Samimi ve olumlu davranışlar sergileyen kişilerin davranışları, kişiler üzerinde etkili olabilmekte ve insanlar bu davranışları sergileyen kişilerin inançlarını araştırmayı istemektedirler. Arayış içinde olan kişiler için dinî bir örnek modelin bulunması ve onun tutum ve davranışları önemli bir unsur olabilir. Farklı inançlara sahip kişilerin davranışları ve tutumları, dinî değişim ve dönüşüm için ilk adımı atmakta etkili olabilmektedir (Hökelekli, 1993: 299).

Bununla birlikte din değiştirmede evlilik faktörü de önemli bir rol oynamaktadır. Bu yolla kişi evlendiği kişinin dinini benimseyebilir ve o kişiye uyum sağlayabilir. Kişinin düşüncelerinin ve inancının değişmesinde yakın arkadaşlık ilişkileri de oldukça

etkilidir (Bainbridge, 1992: 182). Amerikalılar üzerinde yapılan bir araştırmada, kiliseye gelmelerinin etkili yolunun ne olduğu sorusu sorulmuş, cevap olarak da arkadaşlarının etkisi olduğu ortaya konulmuştur (Gibbs, t.y.: 286). Elde edilen sonuç, insanların inançlarını ve dinî yönelimlerini birlikte olduğu insanlarla paylaştıklarını ve içinde buldukları çevrenin düşünce, davranış ve inançları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduklarını göstermektedir.

Bazı araştırmacılar, din değiştirmenin doğasında bilişsellik olduğunu ileri sürerler. Buna göre, kişinin birtakım sosyal etkilerle karşılaşması, bilişsel açıdan bir dönüşüm yaşamasına sebep olur (Baston, vd., 1993: 106). Bunun sonucu olarak kişinin din değiştirmesi beklenen bir durumdur. Bu bilişsel dönüşüm, kişinin inançları, değerleri ve yaşam tarzı gibi temel konuları etkileyebilir ve yeni bir dinî inanç veya tercihte bulunmasına etki edebilir. Ancak, din değiştirmenin doğası girift bir konudur ve farklı faktörlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan sonuçlardan etkilenir.

Kişinin yeni bir gruba katılması için öncelikle duygusal bir ilişki kurması beklenmektedir. Kişinin kurmuş olduğu bu etkileyici duygusal ilişki, yeni grubun kendisini benimseyeceği ve yeni bir kimlik kazanacağı sürecini başlatmış olur. Kişinin duygusal bir ilişki kurulması ile başlayan bu süreci, kendini yeni gruba ait hissetmesi ile devam etmektedir (Köse, 2012: 94-95).

Tüm bunların yanında kişinin sosyal etkileşimden etkilenebilmesi için dinî bir sorgulamaya meyilli olması gerekir. Eğer kişi bir arayış içinde değilse veya başka bir dine ya da bir görüşe sıkı bir şekilde bağlı değilse bahsedilen sosyal etkileşim ileride gerçekleşmesi beklenen din değiştirme için yeterli olmayabilir (Köse, 2012: 146). Yine de sosyal etkileşim ve sosyal faktörler din değiştirme sürecinde önemli bir etkiye sahiptir.

2.3.2. Sosyal Mahrumiyet Teorisi

Sosyal mahrumiyet teorisi, psikolojik, sosyal veya fiziksel açıdan eksiklik yaşayan bireylerin dinî inançlara daha yatkın olduğunu öne süren bir teodir. Bu teori, sosyal mahrumiyet yaşayan kişilerin, fikrî olarak bir grubun veya dinin mesajlarını kabul etmeye daha yatkın hale gelebileceklerini vurgular (Richardson ve Stewart, 1977: 819-825). Ekonomik mahrumiyetler, dinî ve sosyal olaylarda en etkili faktörlerden biridir. Araştırmalar, orta ve yüksek sosyal statüdeki kişilerin, düşük statüde olanlara göre dinî pratikleri yapabilme oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, sosyal

ve ekonomik statünün dinî pratikleri yerine getirmede etkili olduğunu göstermektedir (Hallahami and Argyle, 1997: 155-156).

Sosyal mahrumiyet teorisi, bir kişinin içinde bulunduğu mahrumiyetlerin dinî bağlanma ve değişimleri açıkladığı bir yaklaşımdır. Ancak çaresizlik ve mahrumiyet durumları, kişinin dine yönelmesi ile sonuçlanmaz; bazen bu tür mahrumiyetler isyan ve inkâr gibi tepkilere yol açabilir. Din, her zaman mahrumiyetleri giderici bir unsur olarak algılanmaz. İnsanlar, din aracılığıyla hayatlarına anlam katmayı, Tanrı'ya daha yakın olmayı veya hayatlarına bir düzen verip daha dindar bir yaşam sürmeyi amaçlarlar. Dinin sadece insan psikolojisinin bir yan ürünü olarak değerlendirilmesi, gerçekliği tam olarak kapsamayan ve eksik bir yaklaşım olabilir (Yapıcı, 2007: 16).

Dinî değişim ve dönüşüm sonucunda yeni bir gruba katılan bireylerin genellikle düşük sosyo-ekonomik düzeyde olduğu ve bu değişimin temel nedeninin içinde bulunulan mahrumiyetlerin telafi edilmesi olduğu görüşü, tartışılan bir konudur (Emmons ve Paloutzian, 2001: 152). Yapılan psikolojik ve sosyolojik araştırmalar, yeni dinî gruba katılan kişilerin sonradan oluşan farklı ihtiyaçlarının olduğunu ve bu kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için bir gruba katıldıklarını ortaya koymaktadır. Bu tür katılım, mahrumiyet yaşayan ve engellenmiş hisseden bireylere hem fiziksel, manevi hem de psikolojik destek ve güven sağlama potansiyeline sahiptir. Ayrıca, bu katılım onlara huzur sunabilir (Günay, 1998: 451). Mahrumiyetler ve yoksunluklar, kişilerin dinî gruplara katılmasında önemli bir faktör olarak belirlenmiştir. Glock ve Paloutzian (Glock, 1952: 98-110; Paloutzian, 2001: 153-156) mahrumiyetin beş türünü şu başlıklarla belirlemişlerdir:

- 1. Ekonomik mahrumiyet:** Gelir durumundan kaynaklanan mahrumiyet türüdür. Kişilerin gelir düzeyleri ile belli standartlar arasındaki farkın yoksulluk hissi oluşturmasıdır. Başkalarıyla kıyaslandığında kendisini yetersiz gören kişiler bu durumun olumsuz etkileriyle karşılaşabilirler. Böylelikle kişilerin kendilerini yoksul hissetmeleri, fiziksel ve zihinsel sağlıkları üzerinde olumsuz etkilere sebep olabilir.
- 2. Sosyal mahrumiyet:** Kişi, toplumda saygın bir konum ve statü edinemediği durumlarda kendini diğerlerine göre geride kaldığını hissedebilir. Dolayısıyla çevresi tarafından kabul görmediği düşüncesiyle karşılaşabilir. Bu durum, alternatif bir yol arayışına yönlendirebilir ve bireyi dinî bir arayış içine sokabilir. Bu durum, kişide toplumda bir yere ait

olmadığı ya da kendisini yetersiz görmesine ve dolayısıyla da psikolojik olarak sıkıntı yaşamasına sebep olabilir.

3. **Organizmik mahrumiyet:** Fiziksel ya da zihinsel mahrumiyetleri içerir. Bu mahrumiyetlerden dolayı kişi kendisini toplumun bir parçası olarak göremeyebilir ve birtakım ayrımcılıklara maruz kalabilir.
4. **Etik (ahlakî) mahrumiyet:** Toplumun sahip olduğu temel değerleriyle kişi kendi hayatını düzenlemede yetersiz olabilir ve bu sebeple alternatif bir yol bulmak zorunda hisseder. Bu durum dinî bir arayış içerisine girmesine neden olabilir.
5. **Ruhsal (psişik) mahrumiyet:** Bu tür mahrumiyette kişi, maddi tatminlerle mutlu olamayacağını ve manevi tatminlerin önemli olduğunu hisseder. Ruhsal mahrumiyet genellikle sosyal mahrumiyetin sonrasında yaşanan bir durumdur ve çözüme kavuşulmamış sorunlarla ilişkilidir. (Köse, 2004: 412-413).

2.3.3. Rasyonel Seçim Teorisi

Yaşamlarında çeşitli sorunlarla karşılaşan ve bu nedenle sosyal hayata katılımları sınırlı olan bireyler, kendilerini yalnız ve savunmasız hissedebilirler. Bu kişiler, kendilerine benzer kişilerin yer aldıkları gruplara katılma ihtiyacı güderler ve kendileri için bir çıkış noktası ararlar (Kirman, 2005: 151). Rasyonel seçim teorisi, dinî grup ve cemaatlerin sürdürülebilirliklerini sağlamak için kaynaklara ve yeni üyelere ulaşma çabası içinde olduklarını ileri sürer. Bununla birlikte dinin bazen ticari bir meta gibi algılanabileceğini de varsayar. Bu teoriye göre, din ve din mensupları tüketici taleplerine uygun hizmetler sunan ticari firmalar ve pazarladıkları ürünler olarak değerlendirilmektedir (Kirman, 2005: 153).

Rasyonel seçim teorisi, iki temel konuya odaklanmaktadır. İlk olarak, dinî faaliyetlerin sunulması ve arz edilmesidir. İkincisi ise dinin insanlar tarafından talep edilmesidir. Bu teoriye göre, dinin varlığı ticari ürünlere benzetilerek dinî grupların dinî mal ve hizmetleri sunarak ticari firmalar gibi kar elde etmeye çalıştıkları söylenmektedir. Bu benzetme ile din, insanların ihtiyaçlarını karşıladığı sürece varlığını sürdürmeye devam edecek ve talep edilmediği durumlarda ise piyasadan silinecektir (Kirman, 2005: 80).

Yakın zamanlarda öne sürülen teorilere göre, insanların kendi yaşantılarını uygun bir şekilde devam ettirebilmeleri için bir din arayışında oldukları gözlemlenmektedir

(Balch, 1980:137-143). Gartrel ve Shamon gibi bazı teorisyenler, dinî dönüşüm yaşayan bireylerin bu değişimde aktif bir rol oynadığını ve kendi kararları sonucunda farklı dinî inançları tercih ettiklerini savunurlar. Bu teorisyenler, insanların yaşadıkları yeni sorunlarla başa çıkmak için geleneksel dinî düşünceleri tercih etmek yerine, farklı dinî düşünceler ve gruplara yönelerek bu sorunları çözmeye çalıştıklarını ifade ederler (Gooren, 2007: 341).

Finke ve Stark'ın çalışmasında belirtilen bir bulgu, bazı insanların aynı dinî grup ve cemaatler içinde kalmalarına rağmen kendi içlerinde farklı olan bir dinî gruptan başka bir gruba geçebildikleridir. Bu durumda, insanlar benzer dini kökene sahip olsalar da farklı bir dinî yolu seçerek kendilerini başka bir dini grup içinde bulabilirler. Bu teoriye göre kişilerin bir arayış içinde olmadıkları halde mevcut dinî geleneğinden başka bir dinî inançları benimseyen geleneğe geçiş yapabilirler ve bu geçişte kendi rasyonel tercihleri önemli bir etken olmaktadır. Bu teori, bireylerin dini tercihlerini değerlendirirken rasyonel düşünceyi ve kişisel değerlendirmeleri dikkate aldığını vurgular (Gooren, 2007: 342).

2.3.4. Bağlanma Teorisi

Bağlanma teorisi, çocukların anneleri veya ilk bakıcılarıyla oluşturdukları bağların ileriki zamanlarında da etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu teoriye göre, bebeklik döneminde oluşan ilk bağlanma şekilleri yetişkinlikteki ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Araştırmalar, güvenli bağlanma deneyimi yaşayan çocukların güven ve inanca dayalı ilişkileri başarılı bir şekilde kurabildiğini göstermektedir. Ayrıca bu çocukların kendilerine güvenmeyi, sosyal ortamlara rahatlıkla girebilmeyi, manevi yönden gelişmeyi, sevgiyi ve değerli olmayı öğrenebildikleri savunulmaktadır (Kirkpatrick ve Shaver, 1990: 315-334).

Kirkpatrick ve Shaver (1990: 318) çocukların anne babalarıyla geliştirdikleri bağlılık ilişkilerinin hayat boyu önemli olacağı fikrini savunurlar. Hristiyanlık ve diğer dinlerdeki Tanrı inancının kişinin zor zamanlarında kendisini güvende hissedebileceği ve psikolojik açıdan da önemli bir işlev görebileceği düşünülmektedirler. Bu nedenle Tanrı inancının kişileri duygusal anlamda tatmin edebileceği ve zorlu durumlarda destekleyici bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Kirpatrick'a göre insanlar arasındaki bağlanma tarzlarına bağlı olarak, güvensiz ve kaygılı bir şekilde bağlanma tarzı oluşturan kişilerin, güvenli bağlanma tarzına sahip

kişilere kıyasla Tanrı ile bağlanma ilişkilerini daha olası bir şekilde geliştirebilecekleri ifade edilmektedir (Emmons ve Paloutzian, 2001: 121).

Fowler (1991: 27- 45) ise hayatın ilerleyen dönemlerinde alınan ihtida kararı veya din değişimleri çocuklukta dil öğrenimi ile ilgili olan “Sezgisel-Yansıtıcı İman” evresi ile ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Bu dönemde çocuk ahlaki ilkeleri ve duyguları keşfeder ve aynı zamanda zihninde tabu ve kutsallığı oluşmaya başlar. Konu ile ilgili ortaya konulan araştırmalarda anne-baba ilişkileri sorunlu olan çocukların kaçınmacı bağlanma tarzının inançsızlık veya agnostisizm ile ilişkili olduğunu görülmektedir (Kirkpatrick, 1999: 247-254).

Yapılan araştırmalar sonucunda duygusal olarak güvensizlik kişilerde stres, huzursuzluk ve dengesizlik gibi durumlara yol açabilir. Kişinin bir dine olan inancı kişide güven duygusu oluşturduğu gibi tehlikeli ve karmaşık durumlarda da dengeli davranmasına imkân sağlar (Kirkpatrick, 2006: 147). Tanrı’ya duyulan inanç kişide koruyucu bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu inanç, tehlikenin olmadığı zamanlarda bile hayatın kendi içinde devam ettiği düşüncesine dayanarak kişinin hayata olan güven duygusunu oluşturmaktadır (Kirkpatrick, 1992: 6).

2.4. Dinî Değişim ve Din Değiştirme Motifleri

Din değiştirme üzerine yapılan araştırmalar, insanların yeni bir dine geçerken etkilendikleri faktörleri belirlemek ve bu dini seçimlerin nedenlerini anlamak amacıyla çeşitli motifler belirlemiştir. Bu motifler, bireylerin din değiştirme sürecinde etkileyici olan temel motivasyonları yansıtmaktadır. Bu konu ile ilgili yapılan en önemli çalışma Lofland ve Skonovd’un ortaya koymuş olduğu çalışmadır. Lofland ve Skonovd (1981: 373-385) din değiştirme veya dindarlaşma üzerine yaptığı araştırmalarda farklı motivasyon ve deneyimlerin insanları dinî tercihlerinde etkileyebileceğini göstermektedir. Bu çalışmalarda, belirli motifler veya temalar ortaya çıkarılmış ve altı tipik motivasyon belirlenmiştir.

1. **Entelektüel:** Büyük ölçüde dinî bir topluluğa veya harekete giriş entelektüel arayış ile gerçekleşmektedir. Kişi, din değiştirmede alternatif dinleri, ideolojileri ve hayat tarzlarını araştırarak, öğrenerek tanır. Aynı zamanda din değiştiren kişi, dinî inançlar, gruplar ve yaşam tarzları hakkında kendi kararlarını, fiziksel olarak somutlaşan herhangi bir sosyal temastan, duygu yüklü herhangi bir teşvikten oldukça uzak kalarak entelektüel tatmin arayışındadır.

2. **Mistik:** Mistik tecrübe kişiyi derinden etkileyen bir olay sonucu gerçekleşir. Kişi kendi içinde yaşamış olduğu çoşkulu hissin bazen işitsel bazen de görsel halüsinasyonlar sonucunda etkilenerek dindarlaşır ya da din değiştirir. Bu tür dinî değişimin diğerlerinden ayrılan özelliği ise aniden gerçekleşmiş olmasıdır.
3. **Deneysel:** Deneysel tecrübe din değiştirmede önemli bir yer tutmaktadır. Kişi farklı bir tecrübe yaşama isteği ile bir grubun ibadetlerine katılır ve deneyimlemiş olduğu tecrübe sonucunda dinî değişim kararına varır.
4. **Duygusal:** Kişi, benimseyeceği dine bağlı olanların davranışlarından etkilenir ve onlara karşı bir sevgi duymaya başlar. Kişisel bağlılıklardan etkilenen kişi dindarlaşır ya da din değiştirir. Bu tür bir duygusal edinim, daha önce tanımlanmış olan entelektüel aydınlanma, mistik karşılaşma veya deneysel tecrübe motifleri ile aynı öneme veya merkezi öneme sahiptir.
5. **Yeniden Uyanış:** Bu motif ile kişinin dinî dönüşümünden ziyade bağlı olduğu dinde dinî duyguları ve bağlılığı kişilerin harekete geçirilmesi ile mümkündür. Kişi, harekete geçirilen duyguları ile dindarlaşmaya karar verir.
6. **Cebri (zorlama):** Nadiren ve özel durumlarda görülen bu motifin Batı dünyasının yeni dinleri arasında yaygın olduğu iddia edilmektedir. Kişi “beyin yıkama” gibi zorlayıcı bir yöntemle dinini değiştirir. Kişinin bir grup ya da bir başka kişinin etkisiyle baskı altında kalması söz konusudur.

Bu motifler zaman içinde değişebilir ve farklı sosyal ve tarihi durumlarda farklı önem düzeyleri kazanabilir. Örneğin, mistik motif eskiden daha yaygınken, günümüzde genellikle entelektüel motif daha öne çıkmaktadır. Bu, insanların dini tercihlerinde daha çok akılcı düşünce, bilgi arayışı ve felsefi açıklamaların etkili olduğunu göstermektedir (Köse, 2012: 136-137).

2.5. İslam’a Davet için Gerçekleştirilen Faaliyetler

İslam, dünya genelinde milyonlarca insanın benimsediği evrensel değerleri öğreten tevhid dinidir. Bu değerler arasında sevgi, saygı, barış, adalet, güzel ahlak ve hoşgörü gibi önemli kavramlar bulunmaktadır. İslam dini insanlığa dünya ve ahiret mutluluğunu gösterir. İslam’a davet ise peygamberlerin kutsal bir görevidir. Nitekim ayette de şu şekilde geçmektedir. “*De ki: “İşte bu benim yolumdur. Ben ve bana*

uyanlar bilerek Allah'a çağırırız. Allah'ın şanı yücedir. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim." (Yusuf/108)

İslam'a davet ise insanları Allah'a, peygamberlere, meleklerle, kitaplara ve ahiret gününe inanmaya çağırmaktır. İslam'ın daveti, sevgi, saygı, hoşgörü ve anlayış temelinde olup insanları zorlayarak ya da baskı altına alarak değil, insanların hayatlarını daha anlamlı hale getirebilecek değerleri öğretmekle hakka çağırmaktır.

Her Müslüman, İslam'a davet etmekle mükelleftir. Yüce Allah ayette şöyle buyurmuştur: *"Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır."* (Âli İmran/104) İslam ve İslam esasları insanlara anlatılarak ve onları İslam'a davet ederek insanların manevi hayatlarına katkı sağlamak ve onları doğru yola yönlendirmek her bir Müslüman bireyin sorumluluğundadır. Bu sorumluluk ile İslam'a davet çalışmaları bireysel olarak çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Özellikle camiler, vakıflar, dernekler ve cemaatler İslam'a davet için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin içerisinde gayrimüslimlere yönelik davet ve tebliğ çalışmaları da düzenlenmektedir. Farklı vakıf, dernek ve cemaatlerin bireysel olarak yapmış olduğu hizmetler sonucu ihtida kararı alan mühtedilerin sayıları da azımsanmayacak kadar fazladır. Bu yapılar altında birçok İslami etkinlik düzenlenmektedir. Bu etkinlikler, seminerler, konferanslar, okuma grupları, kültürel ve dinî geziler ya da diğer kültürel etkinlikler şeklinde çeşitlilik göstermektedir. İslam'a davet çalışmaları aynı zamanda internet ve diğer dijital medya aracılığıyla da yürütülmektedir. İslam hakkında bilgi veren web siteleri, sosyal medya hesapları ve diğer dijital platformlar, İslam'ı öğrenmek isteyenlere erişebileceği kaynaklar sunmaktadır.

İslami davet çalışmaları, İslam'ı tanıtmak ve insanları İslam'a davet etmek amacıyla çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilir. Davet çalışmalarındaki öncelikli hedef ise İslam'ın temel prensiplerini, inançları, ibadetleri ve yaşam tarzını insanlara teorik ve pratik olarak öğretmektir. Gayrimüslimlere yönelik İstanbul'da gerçekleştirilen davet çalışmalarını inceleyecek olursak halihazırda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların faaliyetlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

2.5.1. Cami Rehberliği

Diyanet İşleri Başkanlığı, anayasal bir temelde görevlendirilmiş bir kurum olarak, din hizmetlerini yürütmek amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Başkanlığın görevleri, “İslam dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek” (Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 1965: 1) şeklinde belirlenmiştir. Bu görevler çerçevesinde, Diyanet İşleri Başkanlığı, değişen şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda hizmet alanlarında yeni birimler oluşturmaktadır. Bu birimlerden biri de Cami Rehberliği hizmetidir. Cami rehberlerinin görevleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönergesi, 2023) şu şekilde sıralanmıştır:

- a) Cami ziyaretlerinin cami adabına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak.
- b) Cami ziyaretlerini, ilgili caminin görevlileriyle koordineli bir şekilde planlamak.
- c) İslam diniyle ilgili tarihi veya özel camiler hakkında araştırmalar yapmak.
- d) Yerli ve yabancı ziyaretçilere, ziyaret edilen cami ve İslam diniyle ilgili doğru ve güvenilir bilgiler sunmak.
- e) Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yönetilen cami ve mescitlerde, inceleme, araştırma veya haber yapmak isteyen, televizyon veya sinema gibi medya çalışmaları yürüten ziyaretçilerin belirlenen yönetmelikler çerçevesinde hareket etmelerini sağlamak.
- f) Görev alanıyla ilgili diğer görevleri yerine getirmek.

Başkanlığın 2017 yılında gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre, Mayıs-Ekim ayları arasında toplam 13.177 cami, çoğunluğu İstanbul, Bursa, Konya ve Antalya illerinde olmak üzere, yaklaşık 12.2 milyon yerli ve 3.8 milyon yabancı turist tarafından ziyaret edilmiştir. Bu turistlerin çoğunlukla İngilizce, Almanca, Rusça ve Arapça dillerini konuştuğu tespit edilmiştir. Cami ziyaretleri sırasında, cami rehberlerinin önemli bir rolü vardır. Rehberler, İslam dini, caminin tarihi, mimarisi ve sanatıyla ilgili doğru ve güvenilir bilgiler sunmak için görevlendirilmiştir. Cami rehberleri, ziyaretçilere cami hakkında kapsamlı bir bilgilendirme yaparak İslam dinini, caminin tarihini, mimarisini ve sanatını anlatarak turistlerin doğru bilgiler edinmelerini sağlamaktadır. Bu sayede turistler, cami ziyaretlerini daha anlamlı ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirebilmektedir (Ay, 2021: 82).

Diyaret İşleri Başkanlığı, Cami Rehberliği hizmeti aracılığıyla pek çok turiste ulaşım gayrimüslim kimselerin hidayetlerine vesile olmaktadır. İstanbul İli içerisinde başta Ayasofya Camii ve Sultanahmet Camii olmak üzere Süleymaniye Camii, Taksim Camii ve Çamlıca Camii'nde yürütölen cami rehberliği faaliyetleri sonucunda pek çok gayrimüslim ihtida etmiştir. İhtida kararı alan gayrimüslimler din hizmetleri müşavirliğine veya ataşeliğine müracaat ederek ihtida belgelerini almaktadırlar. (EK-1) Diyanet İşleri Başkanlığı ihtida istatistik verileri ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. 1. Diyanet İşleri Başkanlığı İhtida İstatistikleri

	Toplam	Erkek	Kadın
Eski Din/İnançlarına Göre			
Hristiyan	610	204	406
Musevi	5	2	3
Budist	16	1	15
Ateist	64	28	36
Diğer Dinler	110	45	65
İhtida Sebebine Göre			
İnceleme ve Araştırma	305	94	211
Evlenme	119	41	78
Tavsiye- Yönlendirme	61	27	34
Etkilenme	320	118	202
Yaş Gruplarına Göre			
0-20	72	19	53
21-30	347	107	240
31-40	187	76	111
41-50	101	38	63
51-60	48	14	34
61+	50	26	24
	805	280	525

Diyaret İşleri Başkanlığının 2021 yılı istatistik verilerine göre toplamda 805 kişi ihtida etmiş olup bunların 280 kişisi erkek 525 kişisi ise bayandır. İhtida eden kişiler İslam'ı kabul etmeden önce Hristiyanlık, Musevilik, Budizm, Ateizm ve diğer inançları benimsediği görölmektedir. Bu inanlar arasında en çok Hristiyan olanların ihtida kararı almış olduğu tabloda verilmiştir. İhtida sebepleri arasında ise inceleme-araştırma,

evlilik, tavsiye-yönlendirme ve etkilenme gibi faktörlerin olduğu görülmektedir. Tabloya göre ihtida eden kimseler en çok etkilenme yoluyla ihtida etmiştir. Yaş ortalamasına bakıldığında ise en çok 21-30 yaşları arasındaki kimselerin ihtida ettikleri görülmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, İslam'ı kabul ederek ihtida edenlere yönelik çalışmaları kapsamında, ilk kez İslam ile tanışan kişiler için okuma sırasına göre düzenlenen İhtida Seti hazırlamıştır. İki kategoriye ayrılan İhtida Seti'nin birinci kategorisinde İslami konularda en çok merak edilen soruların cevaplandığı kitaplar yer almaktadır. Aynı zamanda İslam'ın temel iman ve inanç esaslarını anlatan kitaplar da yer almaktadır. Bu kategori, Kur'an-ı Kerim gibi temel kaynaklarla birlikte İslam'ın temel prensiplerini anlamayı sağlayan kitaplardan oluşmaktadır. İkinci kategoride yer alan kitaplar, yeni Müslüman olan kişilerin ibadet ve sosyal hayatlarını yönlendirecek ahlak, fıkıh, siyer gibi konuları içermektedir. Bu kategori, yeni Müslümanların pratik olarak İslam'ı yaşama ve anlama sürecine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. İhtida Seti, başlangıçta Almanca, İngilizce, Fransızca ve Rusça olarak hazırlanmış olup Çince, Japonca, Korece, Felemenkçe, İspanyolca ve İtalyanca gibi 6 dilde hazırlık çalışmaları devam etmektedir. Bu sayede farklı dilleri konuşan kişilerin İslam'ı öğrenmelerine ve anlamalarına yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Aynı zamanda hazırlanan bu kitaplara dijital olarak ulaşma imkânı da tanınmaktadır.

2.5.2. Kültürlerarası İletişim Merkezi Vakfı (KİM Vakfı)

KİM Vakfı İstanbul'da faaliyet göstermektedir. İslam dininin tebliğ edilmesi için çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetler düzenlemektedir. Gönüllülük esasına dayalı olarak faaliyet gösteren KİM Vakfı, Süleymaniye Camii, Ayasofya Camii ve Bayezid Camii'nde çalışmalarını sürdürmektedir. Gönüllü, deneyimli ve çeşitli yabancı diller bilen ekip ile hizmetlerini ücretsiz olarak sunmaya devam etmektedir. KİM Vakfı, İstanbul'da 2010 yılında dernek olarak başladığı çalışmalarını 2013 yılından bu yana vakıf olarak sürdürmektedir. 12 farklı yabancı dilde davet-tebliğ faaliyetleri gösteren vakfın çalışmaları arasında Türk ve İslam kültürünü paylaşmak, tarihi konak binasında turistleri ağırlamak, turistlere cami ve İslam hakkında sunumlar yapmak ve haftanın bir günü turistlerle iftar yapmak gibi faaliyetler yer almaktadır.

Vakfın 2022 istatistik raporlarına göre ise yılda 20.000 turiste ulaşarak davet ve tebliğ çalışmaları yapmışlardır. Cami ve vakıf ziyaretlerinde bulunan turistlerin İslam ve diğer konularla ilgili soruları cevaplanarak kendi dillerinde İslami konular hakkında

bilgilendirici broşür ve kitapçık verilmektedir. 20 farklı dilde Kur'an-ı Kerim olarak turistlere hediye edilmektedir. Yapılan çalışmalar sonucu ziyarette bulunan gayrimüslim turistlerden 2022 yılında 324 turist vakıf çalışmalarından etkilenerek İslam'ı kabul etmiştir.

Mühtedilerin hidayet sonrası sorularına vakıf gönüllüleri cevap bulmaktadır. İstanbul'da yaşayan mühtedilerin İslami konularda bilgi edinebilmesi için ayda bir gün toplantı düzenlenmekte ve mühtedilerin ihtiyaçlarına yönelik çözümler üretilmektedir. Bununla birlikte ülkelerine dönen mühtedilere ise uzaktan mentörlük sistemi ile destek olunmaktadır. Bazı ülkelerde bilinen ve güvenilen İslami kuruluşlarla irtibat halinde olan Kim Vakfı, kendilerine yardımcı olmaları için mühtedileri bu kurumlara yönlendirmektedir. (<https://www.crossculturalcenter.org>; 2023)

2.5.3. Sultanahmet Camii Derneği

Sultanahmet Camii Derneği 2010 yılında kurulmuş olup Sultanahmet Camii içerisinde faaliyet göstermektedir. Sultanahmet Camii Derneği, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Diyanet İşleri Başkanlığı iş birliğiyle öğrenci grubu olarak Sultanahmet Camii'nde gönüllü çalışmalar yürütmektedir. Camii ziyaretinde bulunan turistlere İslam hakkında bilgiler verilerek soruları cevaplanmaktadır. Ziyarete bulunan turistlere Sultanahmet Camii ve İslam ile ilgili yayın ve broşürler ücretsiz olarak verilmektedir. Bununla birlikte Sultanahmet Camii Bilgi Merkezi'ni ziyaret edenlere geniş kapsamlı sunumlar yapılarak çeşitli ikramlarda bulunmaktadır. Derneğin yürütmüş olduğu çalışmalarla amaçladıkları ise ziyaretçilere camiler, tarih, İstanbul ve İslam hakkında bilgiler sunmak, Türkiye ve İslam hakkındaki olası yanlışları gidermektir. Bu etkinliklerin ek bir faydası ise gönüllü olarak çalışanların dil ve iletişim becerilerini geliştirmeleridir. (<https://istanbulmosques.com/>, 2023)

2.5.4. Aziz Mahmud Hüdâyî Vakfı

1985 yılında kurulan vakfın insani yardım faaliyetleri, kurban, eğitim, basın-yayın, sosyal ve kültürel hizmetlerinin yanı sıra davet tebliğ faaliyetleri de bulunmaktadır. Vakıf, 61 farklı dilde 1591 çeşit İslami eser neşretmiştir. Farklı ülkelere gelen talepler doğrultusunda her yıl farklı yabancı dillerde yüz binlerce yayın ücretsiz olarak gönderilmektedir. Gönderilen yayınlar ile dünyanın dört bir yanında birçok insanın hidayetine vesile olunmuştur (<https://www.hudayivakfi.org/>, 2023)

Aynı zamanda elektronik ortamda farklı dillerde e-kitap, pdf, word ve mp3 gibi dosyalara ücretsiz olarak ulaşılabilmektedir. 40'a yakın yabancı dilde kitap yayınları,

12 farklı dilde makale yayınları, 9 farklı dilde sesli kitap yayınları ile İslam'ın tanıtılmasına katkı sağlamaktadır (<https://www.islamicpublishing.org/>, 2023)

2.5.5. Hizmet Vakfı

Hizmet Vakfı, Risale-i Nur merkezli davet faaliyetleri yürüten köklü bir vakıftır. Vakfın yardım faaliyetleri ve yayın çalışmaları bulunmaktadır. Vakıf bünyesi altında üç farklı faaliyet merkezi yer almaktadır. Bu merkezlerden biri İstanbul, Fatih ilçesinde bulunan Sinanpaşa Medresesi'dir. Bu merkezde, Risale-i Nur eserlerinin çeşitli dillere tercümeleleri, tefsir ve hadis sohbetleri ve dersleri, hat dersleri ve uygulamaları gibi etkinlikler düzenlenmektedir. En önemlisi ise turistlere yönelik tebliğ ve seminerler gibi kültürel faaliyetleri bulunmaktadır. (<https://www.hizmetvakfi.org/>, 2023)

2.5.6. Hidayet Derneği

Hidayet Derneği, İstanbul merkezli bir dernek olup Fatih ilçesinde faaliyetlerini yürütmektedir. Ağırlıklı çalışma alanı gayrimüslimlere yönelik basılı yayın ve buna benzer materyallerin tedarikini sağlayarak tebliğ davet çalışmalarına katkı sağlamaktır. Hidayet Derneği, gerek İstanbul'da gerekse farklı bölgelerde gayrimüslimlere yönelik tebliğ-davet çalışmaları yapan kurumlara ücretsiz olarak İslam hakkında bilgiler içeren kitapçık ve broşürler, farklı dillerde Kur'an-ı Kerim dağıtımını yapmaktadır. Çalışmaları daha çok yayın temini sağlamak üzere olup çok az oranda yüz yüze davet çalışmaları da bulunmaktadır. (<https://hidayetway.com/>, 2023)

2.5.7. Sahabe Akademi

İstanbul'da gayrimüslimlere yönelik çalışmalar yürüten bir diğer kurum ise Sahabe Akademi'dir. Sahabe Akademi'nin amacı toplumda gönüllü davet çalışması olgusunu yerleştirmek, İslam dinine hizmet için gönüllü faaliyetlerde bulunmak isteyenlere fırsat sunmak ve ortam hazırlamak, gönüllülerin İslam'ın tanıtılması için yapılan çalışmalarda ihtiyaç duyacakları eğitim ve yeterlilik programları oluşturmak, gönüllükler için davet araç ve gereçlerin teminini sağlamaktır. (<https://sahaba-academy.com/en/>, 2023)

İstanbul'da aktif olarak yürütülen ve bilinen bu çalışmaların yanı sıra üniversitelerde yürütülen davet-tebliğ eğitimleri, akademisyen veya kişilerin bireysel olarak ortaya koydukları davet ile ilgili sözlü ya da basılı yayınlar ve resmi, özerk ve sivil kurumların yaptığı faaliyetler de bu çalışmalara katkı sağlar niteliktedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölümde, araştırma yöntemi ele alınmaktadır. Araştırmanın modeli, araştırma evreni, araştırma örnekleme, veri toplama araçları, kullanılan ölçekler ve veri analiz teknikleri gibi konulara ayrıntılı bir şekilde değinilmektedir. Bu bölüm, araştırma sürecinin planlanması, uygulanması ve sonuçlarının analiz edilmesi ile ilgili bilgileri içermektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bir araştırmanın amacına ulaşabilmesi için belirli bir yöntem ve tekniğin izlenmesi son derece önemlidir. Din değıştirme üzerine yapılan araştırmalarda, anketler ve otobiyografiler gibi yazılı dokümanlar kullanılmaktadır. Bu dokümanlardan elde edilen bilgiler, mümkün olduğunda mülakatlarla desteklenir ve sonuçlar istatistikler ve verilerle değerlendirilir (Clark, 1958: 191-192).

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum analizine göre tasarlanmıştır. Nitel araştırma, karmaşık insan davranışlarını, deneyimlerini, tutumlarını ve sosyal olguları daha derinlemesine anlamayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, araştırmacıların veri toplama, analiz etme ve yorumlama süreçlerini belirli amaçlar doğrultusunda yönlendiren çeşitli yöntemleri içerir. Durum çalışması ise nitel araştırma yöntemlerinden biri olup bir olgu veya olayın kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine olanak sağlayan bir araştırma yöntemidir. Bu tür araştırmalarda, mevcut duruma dair bilgilerin ayrıntılı bir şekilde sunulması amaçlanır. Elde edilen niteliksel verilerin uygulama alanlarına ve gelecekteki araştırmalara öncülük etmesi hedeflenir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu araştırmada veriler nitel veri toplama tekniklerinden görüşme ile toplandığından nitel yaklaşıma girmektedir. Ayrıca çalışma mühtedilerin, ihtida sonrası yaşadıkları problem durumunu ortaya koyduğu için durum çalışması deseni kullanılmıştır. Mühtedilerin yeni dinlerini yaşarken karşılaştıkları sorunlar, bu sorunların sonuçları ve baş etme yaklaşımları vb. gibi durumları ortaya çıkardığından dolayı durum analiz tercih edilmiştir. Durum analizinin tercih edilmesinin diğeri bir sebebi daha önce hiç

kimsenin çalışmadığı veya ulaşamadığı durumların, bütüncül tek durum deseni kullanılarak ortaya çıkarılabilmektedir (Yin, 2003).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni İstanbul olup örnekleme ise uygun örneklem ve kartopu örnekleme ile seçilmiş 17 kişidir.

Nitel araştırmalarda amaçlanan genelleme yapmak değil, konunun derinlemesine ele alınıp bütüncül bir şekilde ortaya koyulmasıdır. Dolayısıyla nitel araştırmada örneklem seçimi, araştırma probleminin özellikleri ve araştırmacının kaynaklarına bağlı olarak belirlenir (Yıldız, 2017). Bu nedenle, bu araştırmada kolay ulaşılabilir durum örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemleri tercih edilmiştir. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme, araştırmacının yakın çevresinden ve erişilebilir olan katılımcıların seçilmesini içerir. Bu yöntem, araştırmaya hızlı ve pratik bir şekilde ilerleme olanağı sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 74-75). Kartopu örnekleme ise bir araştırma ilerledikçe eklenen olaylar veya katılımcılar üzerinden oluşturulur. Bu tür örneklem, başlangıçta belirlenmiş olan bir veya birkaç olay veya katılımcıya dayalı olarak başlar. Araştırma süreci içinde bu başlangıç noktasından hareketle daha fazla olay veya katılımcı dahil edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Mühtedilerin yaşadığı zorlukları, uyum sürecini ve duygusal deneyimleri daha derinlemesine incelemek amacıyla durum örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Her mühtedinin deneyimi farklı olup bu yöntem ile mühtedilerin yaşadıkları zorlukların yakından incelenmesi sağlanmıştır. Mühtediler genellikle toplumun belirli bir kesimini oluşturduklarından kendilerine ulaşmada zorluklar yaşanmıştır. Kartopu yöntemi ile de başlangıçta ulaşılan birkaç mühtedinin yardımıyla daha fazla mühtedin tespit edilmesi ve araştırmaya katılımları sağlanmıştır. Mühtediler genellikle benzer ortak gruplar dahilindedir. Bu yöntem ile daha fazla mühtedin bulunmasını ve katılımı artırılmıştır.

Araştırmada her iki yöntem de tercih edilmiş ve ölçütlere uyan katılımcılara ulaşılmıştır. Örneklem seçilen mühtedilerin 5'i erkek, diğerleri (12) ise kadındır. Katılımcıların her birinin eğitim durumu, ekonomik durumu, medenî halleri, ihtida etme sebepleri ve ihtida yaşları birbirinden farklıdır. Katılımcıların hepsi İstanbul'da yaşamakla birlikte bazıları yıl içerisinde kendi ülkelerini ziyaret edip yılın belli dönemlerini ülkelerinde geçirmektedirler.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Görüşme sırasında her katılımcıya demografik bilgi soruları ve görüşme soruları yöneltilmiştir (EK-2). Hazırlanan bu sorular, araştırmanın amacına uygun olarak oluşturulmuştur.

Öncelikle mühtedilerin anlayıp rahat cevap verebileceği ve araştırmanın amacına uygun sorular oluşturulmuştur. Oluşturulan sorular alanında uzman kişilerin görüşlerine sunulmuştur. Oluşturulan soruların kapsam ve görünüş geçerliliği ile açıklık ve anlaşılabilirlik yönlerinden incelemesi uzmanlardan talep edilmiştir. Yapılan geri bildirimler sonrasında yarı yapılandırılmış görüşme formu son haline getirilmiştir. Son halinde yarı yapılandırılmış görüşme formu sekiz sorudan oluşmaktadır. Katılımcıların görüşlerini doğru ve rahat bir şekilde ifade edebilmeleri için görüşmeler İngilizce olarak yapılmıştır. Bu şekilde katılımcıların daha iyi iletişim kurmaları ve düşüncelerini daha etkili bir şekilde ifade etmeleri amaçlanmıştır. İngilizceyi her ne kadar iyi konuşsalar da sorular dinî terimler içerdiğinden katılımcıların soruları doğru anlamaları için görüşme öncesinde bazı kavramlar kısaca açıklanmıştır. Ayrıca yarı yapılandırılmış görüşme formunun önüne demografik bilgi formu eklenerek örnekleme uygunluğu belirlenmiştir. Bu bilgi formu, katılımcıların gerekli ölçütlere uygun olduğunu belirlemek ve verilerin gerçekliğini ve güvenilirliğini desteklemek için kullanılmıştır. Böylelikle katılımcıların verdiği yanıtların daha doğru ve güvenilir olması amaçlanmıştır. Formda katılımcıların yaşı, cinsiyeti, uyuğu, eğitim durumu, medeni durumu, mesleği, kaç yıl önce ihtida ettiği, önceki dini, nerede yaşadığı ve herhangi bir sivil toplum kuruluşları ile bağlantısını içeren sorular yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Katılımcılarla görüşmeler yapılmadan önce araştırmanın ölçütlerine uygun mühtediler araştırılmıştır. Katılımcıların bir kısmına görüşmeye katılan mühtedilerin tanıdıklarının önermesi ile kartopu şeklinde ulaşılmıştır. Öncelikle katılımcılara görüşmeye gönüllü olup olmadıkları sorulmuş ve görüşmeyi kabul eden katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler veri kaybının önlenmesi amacıyla katılımcılardan izin alınarak kaydedilmiştir. Araştırmanın tutarlılığını sağlamak amacıyla görüşmeler sadece araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılırken tarafsız olmaya dikkat edilmiş ve sorular katılımcının görüşlerine herhangi bir yönlendirme

yapılmadan sorulmuştur. Aynı zamanda katılımcının vermiş olduğu yanıtlar içerik yönünden yönlendirilmemeye çalışılmıştır. Katılımcılara sorulacak soruların sırası ve içeriği araştırmacı tarafından önceden belirlenirken, katılımcıların yanıtlarına göre soruların sırası değişkenlik göstermiştir. Görüşmelerin ortalama 30-45 dakika arasında gerçekleşmiştir. Katılımcılarla görüşmeler 8.01.2023-27.04.2023 tarihleri arasında yüz yüze uygun zaman ve ortamlarda yapılmıştır. Yapılan görüşmeler eş zamanlı olarak Türkçeye tercüme edilmiştir. Gerek sahada mühtedilerle birebir edindiğim tecrübelerden gerek dile olan hakimiyetten ötürü görüşmelerin tercüme edilmesinde geçerlilik ve güvenilirliği etkileyecek hatalar yapılmamıştır. Aynı zamanda katılımcıların görüşme esnasında kullanmış oldukları İngilizce kendi ana dilleri değildir ve orta düzeyde kullandıkları İngilizce tercümelerin yapılmasında kolaylık sağlamıştır. Toplamda 17 mühtedi ile görüşme yapılmış ve katılımcılar 1-17 sayıları ile numaralandırılmıştır. Çalışmada katılımcılar, bu sayılar önüne katılımcı ya da k harfi eklenerek K1, K2... şeklinde belirlenmiştir.

3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Görüşmelerden elde edilen veriler, içerik analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, araştırmada kullanılan görüşme sorularından hareketle tema, alt tema ve kodlar oluşturularak kolay ve anlaşılır hale getirilmiştir. Bu çalışmada da görüşme formunda yer alan sorulara göre veriler betimlenmiş, yorumlanmış ve tartışılmıştır. Böylelikle elde edilen bulguların daha anlamlı ve anlaşılır bir şekilde sunulması hedeflenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde son 10 yılda ihtida etmiş ve İstanbul’da yaşayan mühtedilere uygulanan mülakat sorularından elde edilen verilere ait bulgular analiz edilmiştir. Araştırmada ilk olarak katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin veriler ele alınacak, ardından araştırmanın temel sorusuyla ilgili verilere odaklanılmıştır. Bu şekilde, araştırmanın katılımcılarıyla ilgili genel bir bakış sunulacak ve ana konulara yer verilmiştir.

4.1. Demografik Bilgilere İlişkin Bulgular

Bu araştırmaya katılan mühtediler, farklı geçmiş inanç sistemlerine sahip olmaları ve çeşitli sosyal yaşamları ile önemli bir çeşitlilik göstermektedir. Bu araştırmaya katılan mühtediler arasında da önceden farklı dinî ve felsefi inançlara sahip kişiler bulunmaktadır. Tablo: 4.1.’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan 17 kişinin 12’si (70,59%) kadın olup, kalan 5 kişi (29,41%) ise erkektir.

Tablo: 4. 1. Demografik Bilgiler

	Gruplar	Sayı (n)	Oran (%)
Cinsiyet	Erkek	5	29,41%
	Kadın	12	70,59%
Yaş	20-29	7	41,18%
	30-39	7	41,18%
	40-49	2	11,76%
	50-59	1	5,88%
Medeni Durum	Evli	8	47,06%
	Ayrılmış	1	5,88%
	Bekar	8	47,06%
Eğitim Seviyesi	Ön Lisans / Lise	5	29,41%
	Lisans	5	29,41%
	Lisansüstü	7	41,18%
Çalışma Durumu	Çalışan	12	70,59%
	Çalışmayan	5	29,41%

Çalışma kapsamındaki katılımcıların yaşları 22-54 arasında değişmektedir.¹ Yaşlara göre dağılım yapılması durumunda 20-29 ve 30-39 yaş grubunda 7'şer kişi yer almaktadır. 40-49 yaş grubunda 2 kişi bulunmakta olup 50-59 grubunda ise sadece 1 kişi yer almaktadır.

Katılımcıların medeni durumlarına bakmak gerekirse 8 kişi evli, 8 kişi bekâr ve 1 kişi ayrılmıştır. 17 katılımcıdan 7'si lisansüstü, 5'i lisans ve diğer 5 kişi ise ön lisans/lise eğitimini tamamlamış bulunmaktadır.

Katılımcılarımızın çalışma durumu dağılımına bakılırsa, 12 kişinin çalışan olduğu; geriye kalan 5 kişinin ise çalışmadığı tespit edilmiştir. Çalışanların meslekleri dikkate alındığında ise avukatlıktan öğretmene, işçiden serbest çalışana kadar çeşitli meslekler bulunmaktadır. Çalışmayan olarak belirlenen beş katılımcının ikisi ev hanımı, ikisi öğrenci ve biri de işsizdir.

Tablo: 4. 2. Katılımcıların Ait Oldukları Uyruk

Uyruk	Sayı (n)	Oran (%)
Polonya	3	17,65%
Ukrayna	2	11,76%
Kolombiya	2	11,76%
Meksika	2	11,76%
Brezilya	1	5,88%
Çin	1	5,88%
Fransa	1	5,88%
Galler	1	5,88%
İtalya	1	5,88%
Peru	1	5,88%
Rusya	1	5,88%
Yunanistan	1	5,88%

Katılımcıların uyrukları Tablo: 4.2.'de görüldüğü gibi Polonya, Ukrayna, Kolombiya, Meksika, Brezilya, Çin, Fransa, Galler, İtalya, Peru, Rusya ve Yunanistan şeklinde farklılık göstermektedir.

¹ Mülakata katılan katılımcıların yaşları, mülakatın gerçekleştiği tarih olan 2023 yılına göre kaydedilmiştir.

Tablo: 4. 3. Katılımcıların İhtida Etme Süresi

Mühtedi Olma Süresi	Sayı (n)	Oran (%)
1 yıl (2022)	7	41,18%
2 yıl (2021)	1	5,88%
3 yıl (2020)	1	5,88%
4 yıl (2019)	1	5,88%
5 yıl (2018)	1	5,88%
9 yıl (2014)	1	5,88%
10 yıl+	5	29,41%

Katılımcıların ihtida etmelerine ilişkin elde edilen sürelerin dağılımı Tablo: 4.2.'de verilmiştir. Görüldüğü üzere araştırmamıza katılan mühtediler arasında 1 yıllık ihtida etmiş kişilerin yanı sıra 10 sene önce ihtida etmiş olanlar da bulunmaktadır. Verilere göre, mühtedilerin büyük çoğunluğu 2022 yılında ihtida etmiştir. Ayrıca, mühtedilerin sayısı yıldan yıla artış göstermektedir.

4.2. Mühtedilerin İslam Öncesi Din ve İnanışlarıyla İlgili Görüşlerine Dair Bulgular

Mühtedilere sorulan ilk soru, “İslam öncesi dininiz ve inancınız ile ilgili en temel açmazlarınız, problemleriniz nelerdi?” sorusudur. Bu soru ile katılımcıların önceki inançları, ihtida etmeden önceki dindarlık durumları ve önceki dinleri ile ilgili problemlerinin neler olduğu tespit edilmiştir.

4.2.1. Katılımcıların İhtida Etmeden Önceki İnançlarına İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular

Katılımcılar İslamiyet’i kabul etmeden önce farklı dinî inanışları benimsemişlerdir. Aşağıdaki tabloda katılımcıların ihtida etmeden önceki dinî inançları yer almaktadır.

Tablo: 4. 4. Katılımcıların İhtida Etmeden Önceki İnanç Durumları

Din	Sayı (n)	Oran (%)
Hristiyanlık	12	70,59%
Ateizm	2	11,76%
Diğer	3	17,65%

Tablo: 4.3.'de görüldüğü gibi ihtida etmeden önce katılımcıların 12'si Hristiyan inancına mensuptur. Katılımcılar arasında ihtida etmeden önce kendisini ateist olarak

görenlerin sayısı 2'dir. Diğer katılımcılar ihtida etmeden önce Yehova Şahitleri ve Masonluk inancını deneyimlemiştir. K2, K3, K5, K6, K8, K9, K10, K11, K13, K14, K15 ve K17 İslam'ı kabul etmeden önce Hristiyan olduklarını belirtmişlerdir. İfadelerinden bazıları şu şekildedir:

K5, *“İslam'ı kabul etmeden önce Katolik'tim. Ailemle birlikte belli zamanlarda kiliseye giderdim.”*

K10, *“Annem Hristiyan'dı ve bizi de o şekilde yetiştirdi.”*

K11, *“Kolombiya'da yaşıyordum ve oradaki insanların çoğu Hristiyan. Ben de Hristiyan bir ailede büyüdüm.”*

Bazı katılımcıların 3'ü ihtida kararı almadan önce gerçeği arama sürecine girmiştir. Farklı dinî inançları deneyimleyen katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

K1, *“Öncesinde Hristiyan'dım ama İslam'ı kabul etmeden önce Yehova Şahitleri'ni araştırmaya başladım.”*

Bir diğer katılımcı ise kendisini agnostik olarak tasvir etmiştir. İyi bir aileye ve iyi bir işe sahip olduğunu fakat gerçek amacını henüz bulamadığını söyleyen bu katılımcı düşüncelerini şu ifadelerle dile getirmiştir:

K7, *“Hayatı amaçsız ve soru sormadan, iç sorgulamadan uzak yaşayan milyonlarca insandan biri gibiydim. Artık kendimi Allah bilincine sahip, iyi bir inanan ve yaptığım her eylemde bir amaç bulmaya çalışan bir insan olarak görüyorum.”*

K13, *“Katolik bir Hristiyan olarak yetiştirildim ama bu inanç bana mantıklı gelmedi. Çünkü bir Katolik olarak Tanrı olmayan pek çok şeye de tapınmak zorundaydım. İsa'ya tapın, meleklerle tapın, ölümlere tapın, Meryem'e tapın, Meryem'in soyuna tapın. Bu bana hiç mantıklı gelmiyordu. Bir dönem masonluğun üyesi oldum. Daha sonra Yehova Şahitleri'ni araştırmaya başladım. Tüm bunların sonunda ise İslam'ı buldum.”*

Kendisini ateist olarak tanımlayan K2 ve K4 ifadelerini şu şekilde belirtmiştir:

K2, *“Ailem sıkı Katolik ama ben bu inancı reddettim. Daha sonra Allah inancını da reddettim. Bu kararımdan dolayı ailem tarafından hiçbir zaman destek görmedim.”*

K4, *“Müslüman olmadan önce resmi olarak Hristiyandım ama daha çok ateist gibiydim diyebilirim. Ciddi bir şekilde Allah, cennet-cehennem ya da ahiret hakkında hiç düşünmedim.”*

4.2.2. Katılımcıların İhtida Öncesinde Dindarlık Durumuna İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular

Tablo: 4.4.'te görüldüğü gibi katılımcıların ihtida etmeden önceki dindarlık durumları yer almaktadır.

Tablo: 4. 5. Katılımcıların İhtida Öncesinde Dindarlık Durumu

Dindarlık Durumu	Sayı (n)	Oran (%)
Dindar	1	5,88%
Kültürel dindar	11	64,71%
Din ile ilişkisi yok	5	29,41%

Katılımcılardan 11 kişi kendisini kültürel dindar olarak tanımlamaktadır. Katılımcılar arasında din ile ilişkisi olmayan 5 kişi yer alırken sadece 1 kişi kendisini dindar olarak nitelemektedir. Bazı katılımcıların dindarlık durumlarına ilişkin ifadeleri şu şekildedir: K3, “Bir Tanrı’ya inanıyordum ama dinî olarak değildi. Bazen kiliseye giderdim bazen de gitmezdim. Din ayrı, yaşadığım hayat ayrı diye düşünürdüm. Sanki ikisi arasında hiçbir şey yokmuş, hiçbir bağlantı yokmuş gibi yaşıyorduk.”

K4, “Müslüman olmadan önce resmi olarak Hıristiyandım ama daha çok ateizme yakındım. Ciddi bir şekilde Allah, cennet-cehennem ya da ahiret hakkında hiç düşünmedim.”

K13, “Annem ve babam kültürel olarak Hıristiyanlardı. Evet, Tanrı’ya ve İsa’ya inanıyorlardı ama resmi olarak Hıristiyanlardı, pratikte pek karşılığı yoktu. Bana da Hıristiyanlığın temellerini ve dinî olan şeylere saygı duymayı öğrettiler. Pazar günleri de kiliseye giderdik ama sadece o kadar. Din önce gelmezdi.”

K15, “Ortodoks bir Hıristiyan ailede büyüdüm. Normal ataerkil bir ailem vardı ve kendim hatırlayabildiğim kadarıyla çok küçük yaşlardan beri kiliseye gidiyordum. Bir dönem Hıristiyan Ortodoks Pazar okuluna gittim. İlerleyen yıllarda ise Hıristiyan Ortodoks kilisesinden uzaklaştım ve bir nevi ateist oldum diyebiliriz.”

4.2.3. Mühtedilerin İslam Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcıların İslam'ı kabul etmeden önce İslam hakkındaki düşünceleri Tablo: 4.5.'te özetlenmiştir.

Tablo: 4. 6. Katılımcıların İslam Hakkındaki Düşünceleri

İslam Hakkında Düşünceler	Sayı (n)	Oran (%)
Olumlu	9	52,94%
Bir fikre sahip değil	5	29,41%
Olumsuz	3	17,65%

Katılımcıların 9'u İslam'ı kabul etmeden önce İslam hakkında olumlu fikre sahip olduklarını, katılımcıların 3'ü ise İslam'ı kabul etmeden önce İslam hakkında olumsuz düşüncelere sahip olduklarını ifade etmişlerdir. 5 katılımcı ise İslam hakkında herhangi bir şey bilmediklerini belirtmişlerdir. K4, K7, K8, K9, K11, K12, K15, K16 ve K17 İslam hakkında olumlu düşünceye sahip olduğunu ifade etmiştir. İfadelerinden bazıları şu şekildedir:

- K4, *“Müslüman olmadan önce İslam hakkında biraz bilgim vardı. Müslüman arkadaşlarım vardı ama bilgilerim çok yüzeyseldi. Yani inanabileceğimi de bilmiyordum. Daha doğrusu farkına varamamıştım. Allah Kuran'da diyor ki: “Sanki gözleri kördür.” Ben de gerçekten kör gibi hissediyordum. Hatta Müslüman olmadan önce imam hatip okulunda öğretilmişim. Ve bir gün Müslüman olabileceğim aklıma gelemezdi. Şimdi ise Elhamdulillah diyorum.”*
- K7, *“İslam her zaman etrafımdaydı Ortadoğulu arkadaşlarımla, Ortadoğulu meslektaşlarımla. Bence her zaman içinde olmuşum. Ofisimde başka bir Türk stajyer daha vardı. Onlar için mescit olarak bir oda hazırladığımı hatırlıyorum. Çok etkilendiler. Benim için kesinlikle normaldi. Onlara saygı duymak ve hak ettikleri alanı onlara vermek gerektiğine inanıyordum. Yine İslam'ın şu ya da bu şekilde her zaman etrafımda olduğunu düşünüyorum.”*
- K9, *“Ayrıca her zaman Müslümanların içinde oldum. Müslüman olmadan önce birkaç Arap arkadaşım da vardı. Onlar da bana İslam hakkında bazı şeyler anlatıyorlardı.”*

Katılımcıların 3'ü İslam hakkında olumsuz düşünceye sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Onların bu ifadeleri ise şu şekildedir:

K2, *“Sosyal medyada ve televizyonlarda İslam hakkında kötü şeyler söylüyorlar. Ben de İslam'ın böyle bir din olduğunu düşünüyordum.”*

K3, *“İslam'ı kabul etmeden önce Müslüman bir erkek arkadaşım vardı. İslam hakkında pek bir şey bilmiyordum ama olumsuz bir din olduğu yönünde düşüncem vardı. Erkek arkadaşıma İslam'ın terörizm ile bir ilgisi olup olmadığını sorardım. Hatta bu konuda tartıştığımızı hatırlıyorum.”*

K5, *“Polonya'dayken İslam'ın daha farklı olduğunu öğrenmişim. Çünkü sosyal medyada olumsuzlukları gösteriyorlardı. İslam hakkında benim de olumsuz düşüncelerim vardı. Burada İslam'ın gerçek yüzü ile tanıştım. Böyle bir duygudan sonra Allah'ın var olduğuna emin oldum ve beni camiye çağırdığına inandım. Bana doğru yolu gösterdi ve Müslüman oldum Elhamdulillah.”*

K1, K5, K6, K13 ve K14 İslam'ı kabul etmeden önce İslam hakkında herhangi bir düşünceye sahip olmadığını belirtmiştir. O görüşlerden bazıları ise şu şekildedir:

K6, *“Müslümanlığın ne olduğunu dahi asla bilemedim.”*

K13, *“İngilizce öğrendikten sonra bir web sitesinde birçok Müslümanla tanıştım. Hayatımda ilk kez İslam'a uyan biriyle konuşma fırsatım oldu. Çünkü Brezilya'daki şehrimde hiç Müslüman yoktu ve o zamana kadar İslam hakkında bir bilgim yoktu.”*

K14, *“O zamanlar İslam'ı bile bilmiyordum ama bu bana tuhaf geliyordu. İslam'ı öğrendiğimde ve doğruların farkına vardığımda hayatımı değiştirmeye başladım.”*

4.2.4. Katılımcıların Önceki Din ve İnançlarıyla İlgili Problemlerine İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular

Katılımcılar ihtida etmeden önceki din ve inançlarıyla ilgili problemlerini 3 farklı şekilde dile getirmişlerdir. Tablo: 4.6.'da görüldüğü gibi ihtida etmeden önce katılımcılardan 3 kişi bir arayış içerisinde olduğunu ve manevi olarak bir boşluğu dolduramadığını dile getirmiştir. Katılımcıların 10'u önceki inançlarını mantıklı bulmadıklarını ifade etmiş; 4 kişi ise İslam dinini öğrenene kadar önceki din ve inançlarıyla ilgili bir problem yaşamadığını söylemiştir.

Tablo: 4. 7 Katılımcıların Önceki Din ve İnançlarıyla İlgili Problemleri

	Sayı (n)	Oran (%)
Manevi Tatmin Yaşayamamak	3	17,65%
İnanç Sistemindeki Akli ve Mantıki Tutarsızlıklar	10	58,82%
Herhangi Bir İnançsal Problem Yaşamadı	4	23,53%

4.2.4.1. Manevi Tatmin Yaşayamamak

K1, K2 ve K11 isimli katılımcılar, mevcut yaşamlarında ve inançlarında manevi anlamda bir boşluk hissi yaşadıklarını ve bu nedenle bir arayış içerisinde olduklarını ifade etmektedirler:

K1, *“Kendim ile problemim vardı, kendi içimde iç huzuru bulmakla ilgili. Çok ilginç bir dönemdeydim. İç huzurumu kaybetmişim ve bulamıyordum.”*

K2, *“İslam’ı kabul etmeden önce mutlu bir hayatım yoktu. Allah inancım da yoktu. Ne kimseden yardım istedim ne de kimseye yardım ettim. Kendim için çalıştığımı düşünüyordum. Burada değerli olduğumu hissediyorum. Ne zaman evden çıksam eşim ve ailesi beni arayı soruyor. Kendi ailemde bunu hissetmedim. Bir keresinde evden çıktım ve 1 hafta boyunca beni aramadılar.”*

K11, *“Müslüman olmadan önce depresyondaydım. İslam’ı bulduğumda huzuru buldum. İslam beni daha özel kıldı. Allah’ın beni bir sebep için yarattığına ve her şeyin daha iyi olacağına inanıyordum. Bu da belirleyici bir unsurdu.”*

4.2.4.2. İnanç Sistemindeki Akli ve Mantıki Tutarsızlıklar

Araştırmaya katılan 17 katılımcı arasından K5, K6, K8, K9, K11, K13, K14, K15, K16 ve K17 inanmış olduğu önceki dinleri ile ilgili bazı hususları sorgulamaya başlamış ve inanmış olduğu değerleri mantıklı bulamamıştır. Katılımcıların bu konudaki düşüncelerinden bazıları şu şekildedir:

K5, *“Katolik olup olmadığımın emin değildim. Bizi sorgulamadan sadece inanmaya zorluyorlardı. Bir Katolik olarak neden günahlarımı rahibe anlatmak zorunda olduğumu bile soramıyordum. Teslis inancını da anlamıyordum. Tek bir Tanrı mı var yoksa oğul mu ya da ruh mu olduğunu anlamıyordum. Eğer bir Allah varsa, bir yaratıcı varsa bir oğlu olmasına ne gerek var? Tanrı’nın neden bir kızı olmadığı gibi sorularım vardı.”*

- K8, *“Bir manastırda sanat restoratörü olarak çalışıyordum ve manastırın içindeki yaşamla çok etkileşim halindeydim. Her yıl kafamda genel olarak din hakkında daha fazla soru vardı. Cevapları bulmaya çalıştım ama tatmin olmadım. Hiçbir cevap beni tatmin etmiyordu.”*
- K9, *“Şöyle ki inanç konusunda bir problemim yoktu. Çünkü her zaman Allah’a inandım ve her zaman Allah’a yakın olmak istedim. Aslında herkesin sorguladığı temel şeyleri sorguladım. Kilisenin gerçekten bir dinî sembol olup olmadığını düşünüyordum. İsa-Tanrı-Kutsal Ruh olgusunu anlamlandıramıyordum. Bu ve bunun gibi konular zihnimi meşgul eden konulardı.”*
- K11, *“Hristiyanlık hakkında hiçbir şeyi anlamıyordum. Örneğin üç teslis inancı. Tanrı- oğul- kutsal ruh. Bu nasıl mümkün olabilir diyordum. Bunu anlamadığımı söyleyince bunun bir mucize olduğunu söylüyorlardı. İnanmak zorundasın, çünkü bu bir mucize. Bible da okudum ama bana hiç mantıklı gelmedi. Ailem inanıyordu ve o zamanlar başka seçeneğim de yoktu ama sıkışmış hissediyordum.”*

4.3. Mühtedilerin İslam’ı Kabul Etmelerinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular

Mühtedilere sorulan ikinci soru, *“İslam’ı tercih etmenizden en belirleyici faktörler neler oldu?”* sorusudur. Soruya verilen cevaplar Tablo: 4.7.’de analiz edilmiştir.

Tablo: 4. 8. Mühtedilerin İslam Dinini Tercih Etmelerinde Etkili Olan Faktörler

Din değiştirmeye Etki Eden Faktörler	Sayı (n)	Oran (%)
Doğru İnanç Sistemini Arayış	11	64,71%
Manevi Tecrübe	3	17,65%
Arkadaş Etkisi	2	11,76%
Müslüman Eşle Evlenme	1	5,88%

Tabloda gösterildiği gibi mühtedilerin İslam’ı kabul etmelerinde etkili olan faktörler için 11 mühtedi doğru inanç sistemini arayışın etkili olduğunu, 3 mühtedi manevi tecrübeden etkilendiğini, 2 mühtedi arkadaş etkisinin olduğunu ve 1 mühtedi Müslüman eşle evlenme faktörünün etkili olduğunu ifade etmiştir.

4.3.1. Doğru İnanç Sistemini Arayış

Araştırmaya katılan mühtedilerin büyük bir çoğunluğu %64,71 entelektüel arayış neticesinde İslam'ı kabul ettiğini belirtmiştir. K3, K4, K6, K7, K8, K9, K11, 12, K13, K15 ve K16 sorularına İslam'da mantıklı cevaplar bulduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşte olan katılımcıların bazı ifadeleri şu şekildedir:

K3, *“İslamiyet’i kabul edene kadar İslam hakkında bir şeyler okumaya başladım. Bu 3 yıl sürdü. Açıklayamadığım bir şey beni çekiyordu. Okumalarım sonunda önceki dinimin çelişkili, mantıksız bir inanç olduğunu anladım.”*

K7, *“18 yaşlarımda dini araştırmaya karar verdim. Bir yandan Hristiyanlık dersleri almaya diğer yandan da Kuran okumaya başladım. O zamanlar herhangi bir Müslüman eğitime erişimim yoktu, internet yoktu ve Müslüman arkadaşlarım da yoktu. İslam hakkında daha çok genel makaleler okumaya başladım. Dinin hayatımızın temeli olduğuna inanmaya başladım. Hayattaki her şeyin dini çevreleyen bir şey olduğunu anladım. Kuran’da bulduğum mesaj kesinlikle harikaydı: “Bizi doğru yola ilet.” Hristiyanlar sadece “Tanrım bana günlük yemek ver” şeklinde istiyorlar. Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında bu yaklaşım farkı var. Müslümanlar rehberlik istiyor, hayatı daha iyi yaşayabilecek bir rehberlik.”*

K8, *“Hayatım boyunca kendime sürekli sorular soruyordum. Tanrı ve din hakkında kafamda pek çok soru oluşuyordu. Bu sorularıma İslam’da mantıklı ve net cevaplar bulmaya başladım. Böylelikle İslam’ı tercih etmemin kapısı aralanmış oldu.”*

K11, *“Ailem bana İslam’ın kötü bir din olduğunu söylüyordu. Ama ben İslam’ın kadınlar için iyi olduğunu görüyordum. Kastettiğim şeydi: İslam kadınlara saygı duyuyor ve kadınlara değer veriyordu. Kadınlara kendi haklarını veriyordu. Çok küçük yaşta kendi kendime bunu araştırmış ve öğrenmiştim. 15 yaşına geldiğimde de Türkiye’ye geldim. İlk burada ezan sesi duydum ve inanamadım. Hiçbir kelimesini anlamıyordum ama çok özeldi. Sonra Kolombiya’ya döndüm ve İslam’ı araştırmaya başladım. Yaşadığım şehir olan Bogoto’da 3 tane cami vardı. Bu aynı zamanda İslami bilgi merkeziydi. Anneme birlikte camiye gitmek istediğimi söyledim ve 5 ay sonra Müslüman oldum.”*

4.3.2. Manevi Tecrübe

Katılımcılara İslam'ı kabul etme sebepleri sorulduğunda 3 mühtedi bu soruya manevi bir tecrübe yaşadığını ve yaşamış olduğu bu durumun etkisinde kalarak din değiştirmeye karar verdiğini ifade etmiştir. Bu görüşte olan K1, K5 ve K14'ün ifadeleri aşağıda verilmiştir:

K1, *“Çok ilginç bir dönemdeydim ve iç huzurumu kaybetmiştim ve bulamıyordum. Sonrasında İstanbul'a geldim. Süleymaniye Camisine gidip içeride oturdum. Ben camiye geldiğimde ezan okunuyordu. Süleymaniye Camiinde bana huzurlu hissettiren bir şey vardı. İslam'da duyguyu hissettim ve kendimi daha iyi hissetmeye başladım. Namaz kılariken de bu duyguları hissediyorum. Bir nevi meditasyon gibi bir şey.”*

K5, *“Daha önce İslam'ı bildiğimi ve Müslüman olmaya öyle karar verdiğimi söyleyemem. Buraya tatil için gelmiştim ve Süleymaniye Camii'ni ziyaret ettim. İçeriye girdiğimde insanlar namaz kılıyordu. Ben de sadece denemek istedim ve nasıl hissedeceğimi görmek istedim. Namaz kılmaya başladığımda içimde bir titreme hissettim. O an çok duygusal hissettim. Kalbime dokunan bir şey vardı ve içimde bir şeyler oldu. Süleymaniye'ye tekrar gitmek istedim. Bir şey beni çağırıyordu ama açıklayamıyordum. Ayrıca camide kendimi çok huzurlu hissediyordum. Bu duyguyu Süleymaniye'ye her gittiğimde hissediyorum. Daha sonra İslam hakkında bilgi almaya başladım. Burada İslam'ın gerçek yüzü ile tanıştım. Böyle bir duygudan sonra Allah'ın var olduğuna emin oldum ve beni camiye çağırdığına inandım. Bana doğru yolu gösterdi ve Müslüman oldum Elhamdulillah.”*

K14, *“Rüyamda çok güzel bir camideydim ve orada çalışıyordum. Uyandığında ise çok farklı hissettim. Böyle bir rüya görmüş olmama çok şaşırdım. Çünkü hayatımda hiç cami görmemişim. Ondan sonra İslam diye bir dinin olduğunu öğrendim. O zamana kadar öyle bir din olduğunu bile bilmiyordum. Sonra merakım oluştu ve İslam'ı araştırdım. Araştırmalarım sonucunda da Müslüman olmaya karar verdim.”*

4.3.3. Arkadaş Etkisi

İslam'ı kabul etme nedenlerinden bahsedilirken sadece K10 ve K17 İslam'ı kabul etmelerinde arkadaşlarının etkili olduğunu söylemiştir. Bu görüşte olan katılımcılar fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K10, “Yani dinle ilgili ne evde ne okulda pek konuşulmazdı. İslam diniyle de hiç ilgim yoktu. Ne zaman ki Türk arkadaşlarım oldu İslam'ı o zaman tanımaya başladım. Beni kendi ortamlarına davet ederlerdi. Zamanla İslam'a ilgi duymaya başladım.”

K17, “İstanbul'a geldiğim ilk gün havaalanında Pakistanlı bir kız ile tanıştım. Tesadüf ki onunla aynı okulda okuduğumu öğrendim. Güzel bir sohbetimiz oldu. Bana dinle olan ilişkiyi soruyordu ve bu şekilde İslam dinine karşı bir merakım oluştu.”

4.3.4. Müslüman Eşle Evlenme

Katılımcılardan sadece K2 İslam'ı kabul etmesinde etkili olan faktör olarak evliliği göstermiştir. Bu katılımcının ifadesi ise şu şekildedir:

K2, “Ben Polonya'dayken internet üzerinden eşim ile tanıştım ve İstanbul'a gelmeye karar verdim. İslam'ı ilk onunla tanıdım. Onu ve ailesini tanıyınca İslam'a kendimi yakın hissettim.”

4.4. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Karşılaştığı Zorluk ve Problemlere İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular

Mühtedilere sorulan üçüncü soru, “İslam'ı seçtikten sonra karşılaştığınız başlıca zorluklar ve problemler nelerdir?” sorusudur. Her bir katılımcı bu soruya birden fazla zorluk yaşadığını ifade etmiştir. Bu soruya verilen cevaplar Tablo: 4.8.'de özetlenmiştir.

Tablo: 4. 9. İhtida Sonrası Karşılaşılan Zorluklar

Mühtedilerin Karşılaştıkları Zorluklar	Sayı (n)	Oran (%)
İslam'ı Öğrenebilecekleri Doğru Bilgi Kaynağı Arayışı	9	52,94%
İslam Öncesi İnanç veya Kültüründen Kalma Alışkanlıklar	7	41,18%
Dilden Kaynaklı İletişim Kuramamak	5	29,41%

Kendilerine Danışmanlık veya Rehberlik Edecek Kimse Bulamamak	4	23,53%
Yeni Sosyal Çevre Arayışı	3	17,65%

Katılımcılara İslam'ı seçtikten sonra karşılaştıkları zorluk ve problemler sorulduğunda dokuz (9) katılımcı İslam'ı öğrenebilecekleri doğru bilgi kaynağı bulma konusunda zorlandığını ifade etmektedir. Yedi (7) katılımcı İslam öncesi inanç veya kültüründen kalma alışkanlıkları bırakamama konusunda zorluk yaşadığını belirtmiştir. Beş (5) katılımcı dilden kaynaklı iletişim kuramadığını ve yeni bir dil öğrenmede zorluk yaşadığını ifade etmiştir. Dört (4) katılımcı ise İslam'ı teorikte ve pratikte öğrenebilmeleri için kendilerine danışmanlık veya rehberlik edecek kimsenin olmayışı konusunda zorluk yaşadığını söylemiştir. Üç (3) katılımcı ise yeni sosyal çevreye uyum sağlama konusunda zorluk yaşadığını ifade etmiştir.

4.4.1. İslam'ı Öğrenebilecekleri Doğru Bilgi Kaynağı Arayışı

Katılımcılar arasında K1, K3, K4, K6, K8, K10, K13, K15 ve K16 İslam'ı kabul ettikten sonra İslam hakkında doğru bilgi ve kaynağa erişim konusunda zorluk yaşadığını ifade etmiştir. Onların bu ifadelerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

K3, *“İlk zamanlar İslam hakkında bir fikrim yoktu. Farklı mezhepler, farklı inançlar olduğunu öğrendim. Hangisi Şia hangisi Sufi hangisi Selefi bilemiyorsun. Ne yapmam gerektiği konusunda ve doğru kaynak bulma konusunda zorlandım.”*

K4, *“Eğer İslam'ı öğreneceksen bu kendi ana dilinle olmalı. Elhamdulillah çok fazla şey okudum İngilizce olarak da ama daha iyi anlayıp anladığından daha emin olabilmen için kendi dilinde okuman çok daha önemli. İslam'ı öğrenmek istediğimde Fransızca kaynakları araştırıyordum ve Maliki mezhebini takip ediyordum. Fransızca kaynaklar genelde Maliki mezhebine göre idi. Ama İstanbul'da insanlar Hanefi mezhebini takip ediyor. Eşimin ailesi Hanefi ve onların bana anlattıkları ile Fransızca okumalarım birbirinden farklı oluyordu ve hangisi doğru bilemiyordum. İslam aynı olmalı diye düşünüyordum ve bu durum da beni biraz korkutmuştu. Hangisi doğru, hangi yol doğru diye düşünüyordum. Başlarda Fransızca Hanefi kaynak bulmakta zorlandım.”*

K8, *“Asıl sorun, gelenekleri ve dini karıştıran birçok Müslüman insanın olmasıdır. Bazen o gelenekleri takip ederler ve onları bir din olarak örterler. Bu yüzden İslam'ı doğru kaynaklardan öğrenmek çok önemlidir ki aslında İslam'ın amacı da budur.”*

4.4.2. İslam Öncesi İnanç veya Kültüründen Kalma Alışkanlıklar

Mühtedilerin İslam'ı kabul ettikten sonra hayatlarında bazı değişimler yapmaları gerekmektedir. Bu konuda eski alışkanlıklarını bırakmaları ve İslam'ı yaşayabilecekleri bir hayat tarzı benimsemeleri beklenmektedir. Katılımcılar arasında K5, K7, K9, K11, K12, K13 ve K14 İslam öncesi inanç ve kültüründen kalma alışkanlıkları bırakmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Onların ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

K5, *“Biliyorsun ki bir Katolik olarak Noel’de bir kutlama yaparız. Bu, ailenizle vakit geçirdiğiniz ve özel türde yemekler hazırladığınız özel bir zamandır. O gün Noel ağacı süslenir. İsa’nın o gün doğmadığını veya diğer Katolik inancının doğru olmadığını biliyordum ama böyle zamanları seviyordum. Müslüman olduktan sonra neyin doğru olduğunu ve Kuran’ın söylediklerinin doğru olduğunu daha iyi anlamaya başladım. Ama önceki deneyimlerim, çevrem ve Katolik olmakla ilgili anılarım bazen aklıma geliyor ve bunu özleyorum. Ailemle vakit geçirmeyi özledim. Bence bu en zoru. Çünkü Müslüman olduğunuzda sadece dininizi değiştirmiyorsunuz, tüm yaşam tarzınızı değiştiriyorsunuz ve yaşam tarzı tamamen farklı.”*

K7, *“Müslüman olduğum için artık yediklerime de dikkat etmem gerekiyordu. Bazı zamanlar arkadaşlarımla yemeğe çıktığımda bana neden domuz eti yemediğimi soruyorlardı. Onlara Müslüman olduğumu açıklayamıyordum.”*

K12, *“Mesela o zamanlar ben yirmi iki yaşındaydım. Daha sonrasında erkek arkadaşım olmadı. Mesela arkadaşlarım partilere gidiyordu, alkol falan kullanıyordu. Bazen bu konularda zorlanıyordum.”*

4.4.3. Dilden Kaynaklı İletişim Kuramamak

Katılımcılar arasından K2, K3, K4, K11 ve K14 yabancı dil konusunda zorluk yaşadığını dile getirmiştir. Bu konudaki ifadeleri şu şekildedir:

K3, *“Yabancı dil konusunda zorlandım. Çünkü tamamen yeni bir şey.”*

K11, *“Dilden kaynaklı zorluk yaşadım. Başlangıçta duaları nasıl okuyacağımı bilmiyordum. Kendimi çok yetersiz hissettim. İspanyolca olmuş olsaydı belki daha iyi olurdu. Beni zorlayan ana etken bu oldu.”*

K14, *“İstanbul’da yaşamaya başladığım zamanlarda da yabancı dil konusunda zorluk yaşadım. Buraya geldiğim zaman Türkçe bilmiyordum ve İngilizcem de çok iyi değildi. Zaten buradaki insanların geneli de İngilizce bilmiyordu.”*

Geldiğim kursta Kolombiyalı arkadaşlarla tanıştık ve onlarla İspanyolca konuşuyorduk.”

4.4.4. Kendilerine Danışmanlık veya Rehberlik Edecek Kimse Bulamamak

İslam'ı kabul eden mühtediler İslam'ın teorik ve pratikteki uygulamaları konusunda zorluk yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcılar arasından K1, K2, K6 ve K15 yeni inançlarında kendilerine rehberlik edebilecek ve yardımcı olabilecek eğitimci arayışı içinde olduklarını ifade etmiştir. Bu konuda ifadeleri şu şekildedir:

K1, *“Bu yeni yolculukta sana eşlik edecek birilerinin olması iyi olabilirdi. Mesela sorularım olduğunda sorabileceğim birileri olsa daha kolay olurdu. Her dilde ve her uyruk için ufak gruplar organize edilmesi iyi olur. İngilizce gruplar, Rusça gruplar olabilir.”*

K2, *“Eşim ve ailesi dışında bana yardımcı olabilecek kimse yok. Ana dilim lehçe olduğu için Lehçe bilen birilerinin desteğine ihtiyacım oluyor. Bana yol gösterecek Polonyalı birilerine ihtiyacım var.”*

K6, *“Yeni bir inancı benimsiyorsun ve bu yolda sana eşlik edecek bir eğitimci ya da öğretmen olmaması biraz zor olabiliyor. İslam hakkında bir şeyler öğrenmek ve uygulamada nasıl olduğunu görebilmem için biriyle iletişimde kalmak iyi olabilirdi.”*

K15, *“Bana yol gösterecek, İslam'ı tam olarak öğretecek, nasıl daha iyi bir Müslüman olurum ve Allah'a daha da yakın olabilirim diye bana rehberlik edecek birini bulmak istiyorum.”*

4.4.5. Yeni Sosyal Çevre Arayışı

Katılımcılar arasından K2, K3 ve K14 İslam'ı kabul ederek yeni bir çevre arayışına girmişlerdir ve yeni çevre oluşturmalarında zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu ifadeleri şu şekildedir:

K2, *“İstanbul'da yaşayan Polonyalı kadınları tanımak istedim. Müslüman olup İstanbul'da yaşayan Polonyalı bulmak zor. Burada eşimin ailesi dışında çok fazla sosyal çevrem yok. Sosyal çevre edinmekte zorluk çekiyorum.”*

K3, *“Oldukça zor bir süreçti. Başlangıçta arkadaşlarımı kaybettim. Bilirsin ki o zamanlar acı vericiydi. Yeni Müslüman arkadaşlar aramaya başladım. Eski alışkanlıklarımı değiştirmeye başladım. Zamanla yeni arkadaşlar edindim ve bir daha arkama bakmadım. Müslüman olduğum için bir an bile pişman olmadım.”*

K14, “Aslında belli bir sorun yaşamadım ama yabancı olarak burada bir toplumun parçası olamıyorsun. Burada yalnız oluyorsun. Ailen burada değil. Kültür de bizler için farklı ama alışmaya çalışıyorsun. Çok sosyal biri değilim ama şikâyet etmedim hiçbir zaman. Genel olarak bir sorun yaşamadım. Elhamdülillah.”

4.5. Mühtedilerin İslam’ı Kabul Ettikten Sonra Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemlerle Nasıl Başa Çıktıklarına İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular

Mühtedilere sorulan dördüncü soru, “İslam’ı seçtikten sonra yaşadığımız bu zorluklar ve problemlerle başa çıkabildiniz mi? Nasıl?” sorusudur. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar Tablo: 4.9.’da özetlenmiştir.

Tablo: 4. 10 Katılımcıların İslam’ı Kabul Ettikten Sonra Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemlerle Başa Çıkma Durumu

Mühtedilerin Zorluklarla Başa Çıkma Durumu	Sayı (n)	Oran (%)
Zorluklarla Başa Çıkabilenler	14	82,35%
Zorluklarla Mücadeleye Devam Edenler	3	17,65%

İslam’ı kabul ettikten sonra yaşamış oldukları zorluk ve problemlerle 14 kişi olumlu yönde baş edebildiğini, 3 kişi ise zorlukları aşmada zorlandığını fakat mücadele etmeye devam ettiklerini ifade etmektedir.

4.5.1. Mühtedilerin İslam’ı Kabul Ettikten Sonra Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemlerle Başa Çıkabildiklerine İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular

Katılımcılar arasından K1, K3, K4, K5, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16 ve K17 yaşamış oldukları zorluklarla bir şekilde baş edebildiklerini ifade etmektedir. Bu ifadelerin bazıları aşağıda verilmiştir:

K1, “Kendi anadilimde İslami kaynak bulma konusunda zorluk yaşıyordum. Rusya’da yaşayan Rus bir grup buldum. İslam ile ilgili Rusça kitaplar. Bu grubun bir kanalı, kitapları ve buna benzer yayınları var ve bu kitapları Rusya’dan buraya sipariş verdim. Eksiklerimi bu şekilde öğrenerek tamamlamaya çalışıyorum.”

K4, “Aslında belli bir yöntemim olmadı. Hatalarımdan öğrenmeye çalıştım. Bazı insanlarla tanıştım ve bana belli konuları açıkladılar. Çok fazla okuma yaptım

ve kaynakları karşılaştırmaya başladım. Bununla birlikte bana İslam'ı açıklayan birileri ile tanıştım ve o şekilde öğrenme sürecim oldu.”

K8, “Okuyorum ve okudukça öğreniyorum. Ayet ve surelerin açıklamalarını okuyorum. Güvendiğim insanlara sorularımı soruyorum ve onlardan cevapları alıyorum. Tabii yine de kendi kültürüm ve anlayışım ile birleştirip yaşamaya çalışıyorum.”

K9, “Elbette ki herkesin yaşadığı zorluklar gibi benim de yaşadığım zorluklar oldu. Bu konuda bana yardımcı olması için kendimi Allah'a teslim ediyorum ve bana bu yolda yardımcı olması için çokça dua ediyorum. Duanın en güçlü şey olduğuna ve her zaman Allah ile birlikte olmanın önemli olduğuna inanıyorum.”

K13, “İslam hakkında pek bir şey bilmiyordum ama araştırmam gerekiyordu. The New Muslim Academy diye bir internet sitesi buldum. Nasıl Müslüman olunacağını öğreten bir yer. Adından da anlaşılacağı gibi Yeni Müslüman Akademisi. Orada çok fazla kurs aldım. Temel bilgileri öğrendim. Daha sonra öğrenmiş olduğum bilgiler neticesinde davetin bir zorunluluk olduğunu öğrendim. Bir YouTube kanalı oluşturdum. Amacım yeni bir Müslüman olarak deneyimlerimi insanlarla paylaşarak onların hidayetine vesile olmaktı. Bu süreci insanlarla paylaşarak olumlu yönde ilerleyebildiğimi fark ettim.”

4.5.2. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemlerle Mücadeleye Devam Edenlerin Görüşlerine Dair Bulgular

Katılımcılar arasından K2, K6 ve K7 ise İslam'ı kabul ettikten sonra yaşamış oldukları zorluk ve problemlerle baş etmede zorlandıklarını dile getirmiştir. O kişilerin ifadeleri ise şu şekildedir:

K2, “Lehçe çok fazla bilgi olmadığı için İslam hakkında bir şeyler öğrenmekte zorlanıyorum. Youtube, Tiktok gibi sosyal medya kanallarında Müslüman Polonyalı kadınları takip ediyorum. Polonya'da İslami bir merkeze gitmek istedim ama ulaşamadım ve kapalıydı.”

K6, “Kendim elimden geldiğince öğrenmeye ve araştırmaya çalışıyorum. Bu konuda birinin desteğine ihtiyacım oluyor. Öğrenmeye çalışırken farklı yollar deniyorum ve benim için daha fazla enerji tüketen bir hal alıyor. Bu yüzden beni daha çok yoruyor ve diğer şeyleri öğrenemez hale getiriyordu.”

K7, “Bazı İtalyan Müslümanlarla temas halindeyim. Sorun şu ki herkes farklı bölgelerde yaşıyor. Yani fiziksel olarak bir araya gelmek çok zor. Yani zoom üzerinden bazı görüşmelerimiz var. Öte yandan İtalya’da Müslümanlara benzeyen bir iki grup olduğunu biliyorum. Bu konu en azından şu anda İtalya’da biraz tartışmalı ve ben de nasıl davrandıklarını veya yaptıklarını, inandıklarını görmek istiyorum. Ama bu problemler için herhangi desteğim yok.”

4.6. Mühtedilerin Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemler Karşısında Destek Aldığı Kişi ve Kurumlar Hakkındaki Görüşlerine Dair Bulgular

Mühtedilere sorulan beşinci soru, “Problemler ve zorluklar karşısında destek aldığınız kişi ve kuruluşlar var mıdır? Varsa nasıl destek olmuşlardır?” sorusudur. Katılımcıların bu soruya vermiş oldukları cevaplar Tablo: 4.10.’da verilmiştir.

Tablo: 4. 11. Mühtedilerin Destek Aldığı Kişi ve Kurumlar

Kişi ve Kurumlar	Sayı (n)	Oran (%)
KİM Vakfi	9	52,94%
Arkadaş	6	35,29%
Aziz Mahmud Hüdai Vakfi	2	11,76%

Katılımcıların farklı kişi ve kurumlardan destek aldığı Tablo: 4.10’da görülmektedir. Dokuz (9) kişi yaşamış oldukları problem ve zorluklar karşısında KİM Vakfi’nden destek aldığını ifade etmiştir. Katılımcıların 6’sı daha önce Müslüman olan arkadaşlarından destek aldığını, katılımcıların 2’si Aziz Mahmud Hüdai Vakfi’nden destek aldığını ifade etmiştir. K1, K3, K5, K6, K7, K8, K9, K11 ve K15 zorlandıkları konularda KİM Vakfi’nden destek aldıklarını belirtmişlerdir. İfadelerinden bazıları şu şekildedir:

K5, “Ne zaman bir şeye ihtiyacım olsa ve ne zaman bir soruma cevap arasam KİM Vakfi’na gelirim. Burada kendimi iyi hissediyorum ve buradaki herkes benimle çok ilgileniyor. Geçenlerde burada mühtedilerle bir toplantı yapıldı ve bu benim için çok iyi oldu. Çünkü kendimi kötü hissediyordum ve benim gibi olan insanlarla birlikte olmak iyi hissettirdi. 4 yıldır Müslüman olan bir kadınla tanıştım ve bana bu sürecin normal olduğunu ve endişelenmemem gerektiğini söyledi.”

K8, “Kim vakfından ve Süleymaniye Camii’nden destek aldım.”

K9, *“Müslüman olmaya Süleymaniye Camiinde karar vermiştim ve orada tanıştığım insanlarla hala iletişim halindeyim. Müslüman olduktan sonraki sürecimde orada tanıştığım bir grup bayan bana bu yolda yardımcı oldu. İslam’ı öğrenebilmem için bana kitaplar verdiler. Dini ve Kuran’ı daha iyi anlayabilmem için ve hatta Arapça dilini anlayabilmem için de bana açıklamalar yaptılar. Zaman zaman da orada yapılan toplantılara katıldım. Müslüman olmaya karar verdiğimde Ramazan ayıydı ve her gün vakıfta iftar yapılıyordu. Ben de o iftarlara katıldım. Bana nasıl namaz kılacağımı ve namazın ne olduğunu anlattılar. Onlardan çok manevi destek aldım ve bunun için kendimi şanslı görüyorum.”*

Katılımcılar arasında K2, K10, K12, K13, K14 ve K17 daha önce İslam’ı kabul etmiş olan ya da Müslüman bir çevrede yetişmiş olan arkadaşlarından destek aldıklarını belirtmiştir. Onların bazı görüşleri ise şu şekildedir:

K2, *“Burada Müslüman olan arkadaşım ile konuşuyorum ve tabii eşim ve onun ailesi bana destek oluyorlar. Bu yeni bir hayat ve her şey benim için çok yeni.”*

K10, *“Bir Rus arkadaşım var. O benden seneler önce Müslüman olmuştu. Ailesi de öyle, annesi ve eşi de Müslüman oldular. O bana çok yardım etti. Bana manevi destekte bulundu. Müslüman olma sürecimde onunla sık sık görüşüyorduk. Birlikte okuyup öğreniyorduk. Bana her zaman yol gösterdi. En önemlisi de bunu hikmetle, sabırla yaptı. Bazen şaşırıyordum. Çünkü ben ailemden böyle destek görmemiştim.”*

K17, *“Daha önce İslam hakkında bu kadar bilgim yoktu. Havaalanında tanıştığım Pakistanlı arkadaşımın İslam hakkında çok şey öğrendim. Bana zaman zaman okuma tavsiyelerinde de bulunuyordu.”*

K4 ve K16 Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı’nın eğitimlerden destek aldığını ifade etmiştir.

K4, *“İstanbul’a geldiğim zamanlarda Türkçem ve İngilizcem çok iyi değildi. Fransızca konuşuyordum ve bir şekilde Aziz Mahmud Hüdayi’ye bağlı Şehbal’de Fransızca bilen biriyle tanıştım. Bana her konuda çok yardımcı oldu. Zaman zaman vakfın faaliyetlerine de katıldım.”*

K16, *“Çin’deyken orada bizimle ilgilenen ve burada da Aziz Mahmut Hüdayi’ye bağlı biri vardı. Onun vesilesi ile İstanbul’a gelmiş oldum. Sonra burada kalmaya, burada yaşamaya devam ettim. Burada olduğum yıllarda Aziz Mahmut Hüdayi’nin kurslarında kaldım. Bizimle çok iyi ilgilendiler ve bize gerçekten çok destek oldular.”*

4.7. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra İbadetlerini Yerine Getirmelerine İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular

Mühtedilere sorulan altıncı soru, “İslam'ı seçtikten sonra namaz, oruç, hac, dua, mahremiyet gibi ibadetler ve dinî görevleri yerine getirmede yaşadığınız zorluklar oldu mu? Nelerdir?” sorusudur. Katılımcılar dinî konulardaki yaşamış oldukları zorlukları ifade etmişlerdir. Her bir katılımcı birden fazla zorluk yaşadığını belirtmiştir. Bu konudaki görüşleri Tablo: 4.11.'de özetlenmiştir.

Tablo: 4. 12. Mühtedilerin İbadetleri Yerine Getirmede Zorlandıkları Konular

Mühtedilerin Yaşadıkları Zorluklar	Sayı (n)	Oran (%)
İbadetleri Alışkanlık Durumuna Getirememe	12	70,59%
Tesettüre ve İslam'a Uygun Giyinememe	7	41,18%
Helal ve Temiz Gıda ile Beslenememe	4	23,53%
Dua ve Sureleri Arapça Okumada Zorluk Çekme	4	23,53%
Kadın-Erkek İlişkilerinde İslami Ölçüleri Koruyamamak	1	5,88%

Tabloda görüldüğü gibi katılımcılar ibadetleri alışkanlık durumuna getirememe, tesettüre ve İslam'a uygun giyinememe, helal ve temiz gıda ile beslenememe, dua ve sureleri Arapça okumada zorluk çekme ve kadın-erkek ilişkilerinde İslami ölçütleri koruyamama gibi konularda birtakım zorluklar yaşamışlardır. Katılımcıların en çok zorluk yaşadıkları durum ise ibadetleri alışkanlık haline getirme konusunda olmuştur. 12 katılımcı bu konuda zorluk yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcıların 7'si ise tesettür konusunda, 4'ü helal gıda konusunda zorluk yaşamıştır. 4 kişi dua ve surelerin Arapça telaffuzunda zorluk yaşarken katılımcılardan 1 kişi ise kadın-erkek ilişkilerinde zorluk yaşadığını belirtmiştir.

4.7.1. İbadetleri Alışkanlık Durumuna Getirememe

Bulgulardan hareketle katılımcılar arasında ihtida etmeden önce bazı değişiklikler yapanlar bulunmaktadır. İfadelerine göre bir şeyin alışkanlık haline gelebilmesi için

belli bir zaman gerekmektedir. K1, K2, K3, K5, K7, K8, K9, K11, K12, K13, K15 ve K16 ibadetleri alışkanlık haline getirmede zorluk yaşadıklarını ifade etmiştir. Namaz ibadetini yerine getirmede zorluk yaşayan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

K1, “*Namaz kılıyorum ama ne zaman ve nasıl kılacağımı bilmiyorum. Sünnet, farz ve diğerleri gibi konularda çok fazla sorum var.*”

K2, “*Ben de namaz kılmakta zorlanıyorum. Mesela her duş aldığımda abdest alıyorum ama 5 vakit namaz kılmak şu an için zor.*”

K5, “*Kesinlikle namaz kılmakla ilgili bir sorunum var. Günde 5 vakit oldukça zor. Namaz kıldığım zamanlar oluyor ama kılmadığım zamanlar da oluyor. Bunun bir mazeret olmaması gerektiğini biliyorum ama bazen yapacak çok işim varken biraz zor oluyor. Allah’a ibadet etmeliyiz, ancak mühtediler için hemen başlamak biraz zor.*”

K8, “*Kendi yolumda yürümeye çalışıyorum. Hayatımı hızlı bir şekilde değiştirmeye çalışmıyorum. Mesela günde 5 vakit yerine 1 vakit namaz kılıyorum. Orucun yarısını veya günün yarısını oruç tutarak geçirmeye çalışıyorum. Baskıyla değil de keyifle öğrenmeye başlayan yeni doğmuş bir çocuk gibiyim.*”

Katılımcılar arasında oruç tutmada zorluk yaşayanların ifadelerinden bazıları ise şu şekildedir:

K3, “*Namaz ve oruç gibi ibadetleri öğrenmek ve uygulamak gerekiyordu. Oruç tutmak benim için çok zordu ve çok fazla başım ağrıdı. Çünkü daha önce hiç denemedim. İlk başta ne yapacağımı ve ne yiyeceğimi bilmiyordum. Kimse bana nasıl yapacağımı söylemedi. İslam’ı kendi kendime öğrenmeye başladım. Ama Suphanallah Allah her defasında yardım etti. Biliyorum bu bir süreç ama Elhamdülillah.*”

K10, “*Bazı insanlar için bazı ibadetler zorlaştırılmış bazıları için kolaylaştırılmış. Çoğu insan için başörtüsü takmak kolay iken benim için en zor kısım ise oruç tutmaktı. Aç kalmayı idrak edemiyordum. Tüm ibadetleri kendimiz için yapıyoruz ama orucu Allah için tutuyoruz. Bunu anlamıyordum. Bu yüzden bana zor geliyordu.*”

K16, “*Ailemle sorunlarım olduğu için eve gidemiyordum ve evde oruç tutmak da hiç mümkün değildi.*”

4.7.2. Tesettüre ve İslam'a Uygun Giyinememe

Katılımcılar arasında kadınların en fazla zorlandıkları konulardan biri tesettüre uygun giyinememe konusu olmuştur. K2, K5, K9, K11, K12, K14 ve K16 tesettüre ve İslam'a uygun giyinememe konusunda birtakım zorluk yaşamaktadırlar. Onların bu konudaki bazı ifadeleri şu şekildedir:

K2, *“Dinî gereklilikleri yerine getirmekte zorlanıyorum ama bunların hepsini öğrenmek istiyorum. Başörtülü de değilim. Çünkü bunu yapmakta zorlanıyorum. Çünkü hayatım boyunca bu kadar kapalı olmaya alışık değildim.”*

K5, *“Kıyafetlerime de dikkat etmeye başladım. Benim için bu da zordu. Kışın zor değil ama yazın daha zor oluyor. Tamamen tesettürlü değilim ama daha dikkat ediyorum. Mesela normalde makyaj yapıyorum ve bu nedenle dışarıda abdest almak zor oluyor. Ama makyajı azalttım. Eskiden oje sürerdim, şimdi sürmüyorum.”*

K9, *“Beni en çok zorlayan konu başörtüsü takmak oldu. İslam'da ne anlama geldiğini ve ne kadar büyük öneme sahip olduğunu biliyorum. Ama ben başı açık biriyim ve bu yaşına kadar bu şekilde alıştım. Bu yüzden bu konuda çok zorlanıyorum ama bir gün başaracağım.”*

4.7.3. Helal ve Temiz Gıda ile Beslenememe

Katılımcılar İslam'ı kabul ettiklerinde haram ve yasaklardan sakınmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun için öncelikle Allah'ın yasakladığı alkol ve domuz eti gibi haramlarından uzak durmak için özen göstermişlerdir. Katılımcılar arasından K7, K11, K13 ve K17 bu konuda zorluk yaşadığını ifade etmektedir. Onların bu konudaki bazı fikirleri şu şekildedir:

K7, *“Arkadaşarımla dışarıda yemek yemeye gittiğimde aramızda şu şekilde bir konuşma geçiyordu: “Bu ne tür bir et? Şey, bunu bilmiyorum. Hayır. Belki sığır eti. Sığır eti olduğundan emin misin? Evet. Emin misin? Evet. Belki biraz domuz eti olabilir.” Yediğim yemeklerde ne tür şeyler olduğunu sormak yaşadığım sorunlardan biriydi.”*

K13, *“Yani hayatım bazı yönlerden daha zor hale geldi. Domuz eti ve alkolü bırakmada zorlandım. Bu yüzden bazen özellikle stresli ve bunalmış hissettiğim oldu. O zamanlarda kendime “Yine de devam etmeli miyim? Bunu yapmalı mıyım? Mesela ben ne yapıyorum? Aman Tanrım!” Ama iyi ki Müslümanlığımdan vazgeçmedim. Yapmadığım için mutluyum.”*

K17, *“Aslında çok fazla içki içen biri değildim. Ama biranın tadını çıkarırdım. Yemeğin yanında ya da herhangi bir şeyle içerdim. Aynı şekilde domuz eti de en sevdiğim yemeklerden biriydi ama eğer Müslüman olacaksam bu alışkanlıklarımın vazgeçmem gerekirdi. Başlangıçta zorlandım ama denemeye karar vermişim ve şikâyet etmek yerine çözüm aramaya başladım.”*

4.7.4. Dua ve Sureleri Arapça Okumada Zorluk Çekme

Katılımcılar arasında K1, K3, K6 ve K15 Arapça ifadelerin telaffuz edilmesinde zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Dua ve sureleri Arapça dilinde okumak ve ezberlemekte güçlük çektiklerini ifade etmiştir. Bu konudaki bazı görüşler şu şekildedir:

K1, *“Namaz kılarken Kuran’dan bazı ayetleri okumakta zorlandım. Bazı ayetleri telefonuma not ediyordum ve namaz kılarken oraya bakıp okuyordum. Fatiha suresini yarım yılda ezberledim. Benim için çok zordu ve şimdiye kadar ancak 2 sure ezberleyebildim.”*

K6, *“Namaz kılmak için Fatiha’yi öğrenmeye başladım ama Arapça kelimeleri telaffuz etmek, çevirisini okumak bile çok zor. İngilizce yazılmış Arapça kelimeleri nasıl okuyacağımı düşünüyordum. Bazen bu çeviriler doğru olmuyor. Mesela ben de “Eûzu billahi mines-şeytânirracîm Bismillahirrahmanirrahîm” şeklinde okuyup yüzde yüz doğru bildiğimi düşünüyordum. Yazılışını söylediğimde ise yanlış olurdu.”*

K15, *“Kuran’ı henüz okumaya başlayamadım ama Arapça’yı öğrenmeyi çok istiyorum.”*

4.7.5. Kadın-Erkek İlişkilerinde İslami Ölçüleri Koruyamamak

Katılımcılardan sadece K5 kadın-erkek ilişkilerine dikkat ederken zorluk yaşadığını ifade etmiştir. Bu ifadesi ise şu şekildedir:

K5, *“İnsanlarla el sıkışma konusunda da biraz zorlandım. İslam’da fiziksel temasın uygun olmadığını biliyorum ama tokalaşmadığınızda insanlar kaba davrandığınızı düşünebiliyor.”*

4.8. Mühtedilerin İslam’ı Kabul Ettikten Sonra Çevreleriyle Uyum Sürecine Dair Görüşlerine İlişkin Bulgular

Mühtedilere sorulan yedinci soru, *“İslam’ı seçtikten sonra yeni çevre ile uyum süreciniz ve sosyal ve kültürel değişiminiz nasıl oldu?”* sorusudur. Katılımcılar bu

soruya iki farklı kategoride cevaplar vermişlerdir. Katılımcıların ailelerinden ve sosyal çevrelerinden olumlu yönde almış oldukları destekleyici yaklaşım ya da olumsuz yönde almış oldukları eleştirel tepkiler Tablo: 4.12.'de verilmiştir.

Tablo: 4. 13. Mühtedinin Din Değişirme Kararına Verilen Tepkiler

Sosyal Çevrenin Tepkisi	Sayı (n)	Oran (%)
Destekleyici Yaklaşımında Bulunma	8	47,06%
Eleştirel Tepki Verme	9	52,94%

Araştırmamızın verilerine göre katılımcıların ihtida etme kararı karşısında sosyal çevrelerinden alınan tepkilerine dair bir veri bulunmaktadır. 8 mühtedi ailesi ve çevresinin destekleyici yaklaşımı olduğunu, 9 mühtedi ise ailesi ve sosyal çevresinden eleştirel tepki aldıklarını belirtmiştir.

4.8.1. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Çevreleriyle Uyum Sürecinin Olumlu İlerlediği Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcılar arasında K1, K4, K6, K8, K9, K15 ve K17 çevrelerinden kendilerini destekleyici ve olumlu tepkiler aldığını belirtmişlerdir. Bu ifadelerin bazıları aşağıda verilmiştir:

K8, *“Çok fazla değişikliğim olmadı ama beni destekleyen pek çok arkadaşım var. Hala ailemle birlikte Ortodoks tatillerine saygımdan dolayı katıldığımı söyleyebilirim. Ülkemde bir savaş olduğu ve bunun onları nasıl etkileyeceğini bilmediğim için henüz İslam'a girdiğimi onlara bildiremedim. Bunu kardeşime söyledim ve çok destek oldu. Ayrıca babam genel kültür için Kur'an okuyor ve öğreniyor. Hala bir sürü sorum var ama merak ediyorum ve cevapları alacağımı biliyorum.”*

K15, *“Sadece aileme, evet sadece aileme ve yakın akrabalarım Müslüman olmak istediğimden bahsettim. Bazı noktalarda bana farklı tepkileri oldu. Kardeşim, babam ve annem gibi en yakın ailem genel olarak beni desteklediler. Kiliseye ve Ortodoksluğa ailemin geri kalanından daha çok bağlı olan annem bile beni ne mutlu ve tatmin ediyorsa onu yapmam konusunda beni destekledi. Müslüman olmam konusunda benimle aynı fikirde olmamasına rağmen desteğini esirgemedi. Babam da sanırım daha açık fikirli biri, yine aynı tavırla Müslüman olmam konusunda herhangi bir engel çıkarmadı. Sadece benden*

çok istediği tek şey hayatıma devam etmem oldu. Babamın istediği buydu. Erkek kardeşimin de.”

Bir diğer katılımcı ise bu konudaki fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K17, *“Müslüman olma kararımı önce aileme söyledim ve onlarla konuştuğumda beni tebrik ettiler ve çok mutlu olduklarını söylediler. Babam ise oldukça anlayışlı bir şekilde tamam dedi. Bana söylediği şey şu oldu: “Böyle bir karar aldıysan Tanrı'nın senin için bunu istemesindedir. Sen hayatın oğlusun. Sen Tanrı'nın yolunu takip etmek için buradasın. Tanrı'nın sana neler verdiğini onu takip ederek bilgeliğe sahip olmalısın. Seni tutamayız ve bu konuda özgürsün.” dedi. Annem ise kalbimin bana söylediklerini takip etmem gerektiğini söyleyerek bana destek oldular.”*

4.8.2. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Çevreleriyle Uyum Sürecinin Olumsuz İlerlediği Görüşlerine İlişkin Bulgular

Din değiştirme sonrası hayatlarında bazı değişiklikler yaşayan katılımcılardan K2, K3, K5, K10, K11, K12, K13, K14 ve K16 aile ve sosyal çevrelerinden eleştirel ve olumsuz tepkiler aldıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların almış oldukları tepkileri şu şekilde ifade etmektedirler:

K3, *“Başımı örtmeye başlayınca çevremdekiler tepki göstermeye başladılar. Farklı ülkelere de gittiğim için birinin beynimi yıkadığını düşündüler. Birkaç yıl sonra İslam hakkında daha çok şey öğrendiğimde bu durumu aileme anlatmak daha kolay oldu. Ama başlangıçta arkadaşlarımı kaybettim. Yeni Müslüman arkadaşlar aramaya başladım. Eski alışkanlıklarımı değiştirmeye başladım. Zamanla yeni arkadaşlar edindim ve bir daha arkama bakmadım. Müslüman olduğum için bir an bile pişman olmadım.”*

K5, *“Müslüman olduktan sonra çoğu insan beni bir Müslüman olarak kabul etmedi. Ayrıca annem sıkı bir Katolik Hristiyandır ve İslam'ı hoş karşılamaz. İstanbul'a gitmek istediğimi söylediğimde bile bana “lütfen Müslüman olma” dedi. Henüz Müslüman olduğumu bilmiyor ve onu ikna etmeye çalışıyorum.”*

K13, *“Başlangıçta Müslüman olduğumu kimseye söylemedim. Ama daha sonra annem öğrendi ve olanlar oldu. Ondan sonra annemle olan ilişkim kötüleştii ve bu durum benim depresyona girmeme sebep oldu.”*

K14, *“Ailem beni hiç anlamadı. Yeni Müslüman olan birine nasıl tepkiler verildiyse aynı tepkiler bana da verildi. Müslüman olma kararına annem çok üzüldü ve*

çok ağladı. Babam da çok kızdı. Kiliseye gidip geliyordu ama bana karşı çok öfkeliydi. Ben de bu durumdan dolayı çok üzgündüm.”

K16, *“Elbette ki imanla birlikte imtihan da gelir. Annem ve babam bendeki değişimi fark ettiler. Ailemden hiçbir şekilde destek görmedim. Aksine büyük bir tepki aldım. Benim Müslüman olmamı istemediler. Her şeye engel oldular. Evde savaş yaşadık diyebilirim. Onlar benim eski hâlime dönmemi istiyorlardı. Kararımdan dolayı babam beni dövüyordu ve eve hapsediyordu. Bir gün bir fırsatını buldum ve evden kaçtım. Gözyaşları içinde ve içtenlikle dua ettim: “Allah’ım! Senin dinini yaşamak için hicret ediyorum. Yanımda hiç kimsem kalmadı, ancak Sen varsın! Ancak Sen’den yardım isterim. Sen beni bırakma!”*

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

İstanbul’da yaşayan mühtedilerin karşılaştığı problem ve zorlukları araştırmak ve incelemek için mühtedilere sorulan yedi sorudan yola çıkarak verilen cevaplara göre yedi soru ayrı yedi unsura ayrılmıştır: “Mühtedilerin İslam Öncesi Din ve İnanışları”, “Mühtedilerin İslam’ı Kabul Etmelerinde Etkili Olan Faktörler”, “Mühtedilerin İslam’ı Kabul Ettikten Sonra Karşılaştığı Zorluk ve Problemler”, “Mühtedilerin İslam’ı Kabul Ettikten Sonra Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemlerle Başa Çıkma Yöntemleri”, “Mühtedilerin Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemler Karşısında Destek Aldığı Kişi ve Kurumlar”, “Mühtedilerin İslam’ı Kabul Ettikten Sonra İbadetlerini Yerine Getirmelerinde Karşılaşılan Zorluklar”, “Mühtedilerin İslam’ı Kabul Ettikten Sonra Çevreleriyle Uyum Süreci”. Bu unsurlara bakarak İstanbul’da yaşayan mühtedilerin karşılaşmış oldukları problem ve zorluklar çok yönlü değerlendirilmiştir.

5.1.1. Mühtedilerin İslam Öncesi Din ve İnanışlarına İlişkin Sonuç ve Tartışmalar

Mühtedilerin İslam öncesi dinî inançlarını tespit etmek için “İslam öncesi dininiz ve inancınız ile ilgili en temel açmazlarınız, problemlerinizi nelerdi?” sorusu sorulmuştur. Sonuçlara bakıldığında on yedi (17) mühtediden gelen cevaplardan %70,59

Hristiyanlık, %11,76'sının ateizm, %17,65'inin diğer inançları benimsemiş olduğu görülmektedir. Mühtedilerin İslam'ı kabul etmelerinden önce mensup oldukları dinler arasında %70,59'luk oranla Hristiyanlık ilk sırada yer almaktadır. Bu durumun muhtemel birçok sebebi bulunmakla birlikte Hristiyanlığın dünya genelinde en yaygın din olması etkili bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Katılımcıların çoğu bir dine inanç duymaktadırlar. Katılımcıların %70'i kendilerini Hristiyan olarak gördüğünü ve bir Tanrı'ya inandığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra Hristiyanlıkta ritüelleri yerine getirmediklerini ve kiliseye sadece belirli ayınlar için gittiğini ifade etmiştir.

Mühtedilerin İslam öncesi inançlarındaki dindarlık durumu ise %5,88'i dindar, %64,71'i kültürel dindar, %29,41' ise, din ile ilişkisi olmayan şekilde tespit edilmiştir. Kendilerini dindar olarak gören kişilerin oranı oldukça düşüktür. Günümüzde din, bireylerin yaşamları üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olmasına rağmen kültürel olarak önemini korumaktadır. Din, insanların yaşadıkları deneyimlerden ziyade inandıkları bir kültürel olguya dönüşmüştür. İslam'ı sonradan kabul eden kişilerin, İslam dini hakkındaki kanaatlerinin, din değiştirme kararını ne kadar etkilediği üzerinde durulması gereken bir konudur (Demir, 2003: 165). İngiltere'de yapılan bir araştırmaya göre sonradan Müslüman olan kişilerin %41'inin İslam'a geçmeden önce İslam hakkında olumsuz düşüncelere sahip oldukları ortaya konmuştur (Köse, 2012: 118). Bu araştırmada mühtedilerin İslam'ı kabul etmeden önce İslam hakkındaki düşünceleri %52,94 olumlu, %29,41 herhangi bir fikre sahip olmayan, %17,65 olumsuz olarak belirlenmiştir. Araştırma verilerine göre mühtedilerin İslam'ı kabul etmelerinden önce bulunmuş oldukları toplumun İslam'a bakış açısı, medyanın olumsuz yönlendirmeler yapması, önceki inançlarına dair yanlış öğretiler ve buldukları toplumda Müslümanların etkinliğinin az olması gibi nedenlerle mühtedilerin İslam'a karşı olumsuz algıya sahip oldukları sonucuna varılmaktadır.

Bu sonuçlara dayanarak bir kişinin bir dine yönelmesinde önceki inancının din hakkında pozitif veya negatif düşüncelere sahip olmasının kesin belirleyici bir faktör olmadığı söylenebilir. Ayrıca mühtediler İslam'ı kabul etmeden önce benimsemiş oldukları inançlarını sorgulasalar da çoğunda Allah inancı olduğu görülmüştür.

5.1.2. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Etmelerinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Sonuç ve Tartışmalar

Mühtedilerin İslam'ı kabul etmelerinde etkili olan faktörleri tespit edebilmek için "*İslam'ı tercih etmenizden önce belirleyici faktörler neler oldu?*" sorusu sorulmuştur.

Mühtedilerden gelen cevaplar, %64,71 doğru inanç sistemini arayış, %17,65 manevi tecrübe, %11,76 arkadaş etkisi, %5,88 Müslüman eşle evlenme şeklinde verilmiştir. Din değiştirmeye etki eden faktörler pasif eylem ve bilinçli aktif eylem olarak iki farklı başlık altında toplanabilir (Köse, 1993: 554). Heon Choul Kim (2003: 135) Kore’de yürütmüş olduğu çalışmasında din değiştirmede en etkili faktörün İslam’ın inanç ve öğretilerinin (%41) olduğunu ortaya koymuştur. Köse (2008: 145) ise, İngiltere’de yapmış olduğu çalışmasında, kişilerin din değiştirmesinde en etkili faktörlerin İslam dininin inanç ve öğretileri (%27) ile ahlaki prensipler, sosyal konular ve ideolojik yönü (%27) olduğunu ortaya koymuştur.

Mühtedilerin İslam’ı kabul etme nedenleri, ihtida sürecinde deneyimlemiş oldukları durumlar, İslam’ı kabul etme süreci ve bunun sonucunda karşılaşmış oldukları durumlar farklılık göstermektedir. Bu konu üzerinde çalışmış olan araştırmacılar bu dönemi farklı şekilde kategorileştirmiştir. Örneğin, Hökelekli’nin (2011: 303-311) çalışmasına göre dine dönüş ve din değiştirme süreci dört farklı aşamada gelişir: kanaat ve bunalım aşaması, arayış, araştırma ve karşılaştırma aşaması, karar verme ve teslim olma aşaması ve sonuç aşaması. Bununla birlikte, Rambo ve Bultman ise bu dönemleri yedi farklı evrede ele alır. Bu evreler bağlam, bunalım, arayış, karşılaşma, etkileşim, bağlılık ve sonuç aşamaları şeklindedir (Rambo, 2011: 204-226).

İslam’ı kabul eden kişilerin eğitim durumlarının incelenmesi de önemli bir husustur. Tablo: 4.1.’e bakıldığında, mühtedilerin genellikle yüksek eğitim seviyelerine sahip oldukları görülmektedir. Bu veriye dayanarak, mühtedilerin doğru inanç sistemini arama, entelektüel sorgulama, eleştirel düşünceye sahip olma ve araştırmacı bir kişilik sergileme gibi özelliklere sahip olmanın, bir bireyin din değiştirme kararı almasında önemli bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Mühtedilerin yaşamış oldukları manevi tecrübe, din değiştirmelerinde etkili bir faktördür. Din değiştirme bireysel bir tecrübe olduğu için kişinin iç dünyasında gelişen bir durum olduğu söylenebilir. Din değiştirmede arkadaş etkisi de önemli bir faktördür. Bu faktörlerin yanında az sayıda olsa da din değiştirmede evlilik faktörü de etkili olmaktadır. Araştırmada Müslüman bir eş ile evlenme %5,88 olarak tespit edilmiştir. Yapılan diğer araştırmalarda da evlilik faktörünün daha az etkili olduğu ortaya koyulmuştur. Örneğin Köse (2012) araştırmasında 70 mühtedi arasında 5 kişinin evlenmeden önce Müslüman olduğunu ve 9 kişinin de evlendikten sonra ihtida ettiğini tespit etmiştir. Bir başka çalışmada Demir (2003), 107 mühtedi arasından 4 kadın ve 8 erkek, Müslüman olmada evliliğin etkili bir faktör olduğunu belirtmiştir. Altun’un

(2012) araştırmasına göre ise, 20 mühtedi arasında, din değiştirmeyi evlilik yoluyla gerçekleştiren 5 kişi bulunmaktadır.

Bu bulgulara dayanarak mühtedilerin İslami konularla ilgilenmesi, hayatlarını anlamlı kılan bir şey aramaları ve bunu da İslam'ı kabul ederek buldukları söylenebilir. Ayrıca mühtedilerin İslam'ın öğretilerini akla ve mantığa uygun, anlaşılır, hayatın her alanına uygulanabilir ve ahlaki prensipleri tatmin edecek bir düzeyde gördükleri sonucuna da ulaşılabilir.

5.1.3. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Karşılaştığı Zorluk ve Problemlere İlişkin Sonuç ve Tartışmalar

Mühtedilerin İslam'ı kabul ettikten sonra karşılaştıkları zorluk ve problemlerin tespit edilebilmesi için “İslam'ı seçtikten sonra karşılaştığınız başlıca zorluklar ve problemler nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Mühtedilerin %52,94'ü İslam'ı öğrenebilecekleri doğru bilgi kaynağı arayışında, %41,18'i İslam öncesi inanç veya kültüründen kalma alışkanlıkları bırakamama konusunda, %29,41'i dilden kaynaklı iletişim kuramamada, %23,53'ü kendilerine danışmanlık veya rehberlik edecek kimse bulamama konusunda ve %17,65'i yeni sosyal çevre arayışında zorluk ve problemler yaşadığını ifade etmiştir.

Belçika'da yapılan bir araştırmanın verilerine göre, İslam'ı kabul eden 107 kişiden 37'si kültürel alışkanlıklarının büyük ölçüde devam ettiğini ifade etmiştir. Bu 37 kişiden 27'si kadın, 10'u ise erkektir. Araştırma sonuçları ihtida etmiş Belçikalı kadınların, erkeklere kıyasla kültürel alışkanlıklarını daha fazla koruma eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Bu durum aynı zamanda kültür kodlarının aktarımında kadınların erkeklere kıyasla daha muhafazakâr olduğu teziyle de uyumlu bir şekildedir. Bu demektir ki, kadın mühtediler genellikle daha güçlü bir şekilde kültürel alışkanlıklarını sürdürme eğilimindedirler ve bu da din değişikliği sonrasında da devam eder ve yeni dini yaşama konusunda birtakım zorlukları da beraberinde getirebilir (Demir, 2003: 179).

Mühtediler üzerine yapılan çalışmalarda mühtedilerin İslam'ı kabul ettikten sonra İslam dininde karşılaşmış oldukları zorluklar da bu araştırmaya konu edilmiştir. Dinî konuların yanında kişinin din değişikliği kararı da hayatında farklı değişimleri beraberinde getirmekte olup, bu durum farklı zorluklarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir. İstanbul'da yaşayan mühtedilerin karşılaşmış olduğu zorluklar kendi ülkelerinde yaşamaya devam eden mühtedilerin karşılaşmış olduğu zorluklardan

farklılık gösterebilmektedir. Araştırmada elde edilen veriler, İstanbul'da yaşayan mühtedilerin, yabancı dilden kaynaklı iletişim kuramama ve yeni sosyal çevre edinmeme gibi sorunlar yaşadığını göstermiştir. Mühtedilerin İslam'ı kabul etmeleri, günlük yaşamlarında inanç, ibadet alışkanlıkları, davranışlar gibi alanlarda değişikliklere yol açmaktadır. İslam'ın inanç ve öğretilerini ve uygulama çabası, yeme-içme alışkanlıklarından başlayarak giyim kuşam, gündelik davranışlar ve genel alışkanlıklara kadar birçok alanda etkilidir.

Sonuç itibariyle mühtedilerin İslam'ı kabul etmelerinden sonra hayata bakış açısında ve önceki alışkanlıklarını sürdürmede birtakım değişimler olmaktadır. Mühtedilerin daha önce bulunmuş oldukları sosyal çevre ve yetiştirilmiş oldukları kültür bu değişimler üzerinde etkilidir. Mühtedilerin kişilik özellikleri de bu yeni hayata uyum sürecinde etkilidir. Mühtedilerin İslam'ı kabul etmeleri ile birlikte İslam'ın emrettiklerini yerine getirme ve yasakladıklarından sakınma zorunluluğu hissetmişler. Ancak İslam'ın benimsemiş olduklarını her zaman uygulayabilme noktasında sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

5.1.4. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemlerle Başa Çıkma Süreçlerine İlişkin Sonuç ve Tartışmalar

Mühtedilerin İslam'ı kabul ettikten sonra yaşamış oldukları zorluk ve problemlerle nasıl başa çıktıklarının tespit edilebilmesi için "*İslam'ı seçtikten sonra yaşadığınız bu zorluklar ve problemlerle başa çıkabildiniz mi? Nasıl?*" sorusu sorulmuştur. Mühtedilerin %82,35'inin yaşadıkları zorluklarla başa çıkabildiği tespit edilirken %17,65'inin zorluklarla başa çıkabilmek için mücadeleye devam ettiği ortaya koyulmuştur. Mühtedilerin İslam'ı kabul ettikten sonra İslam'ı öğrenebilecekleri doğru bilgi kaynağı arayışı, İslam öncesi inanç veya kültüründen kalma alışkanlıkları bırakamama, dilden kaynaklı iletişim kuramama, kendilerine danışmanlık veya rehberlik edecek kimse bulamama ve yeni sosyal çevre arayışı gibi zorluklarla bireysel olarak başa çıkmaya çalıştıkları ve süreci olumlu bir şekilde yürüttükleri belirlenmiştir. Araştırmada mühtedilerin yaşamış oldukları zorluklarla başa çıkma yöntemleri birbirinden farklılık göstermektedir. Mühtedilerin İslam'ı kabul ettikten sonra karşılaştığı zorluklarla başa çıkabilmeleri almış oldukları ihtida kararını devam ettirebilmesini etkileyen önemli bir husustur. Din değiştirme üzerine yapılan çalışmalarda mühtedilerin karşılaştığı zorluklarla başa çıkma süreçleri ele alınmamıştır. Mühtediler üzerine yapılan çalışmalar daha çok ihtida sonrası

hayatlarındaki değişimi konu edinmiştir. Bu konunun incelenmesi kendilerine mühtedilere hangi yönden destek sağlanması gerektiği yönünde yardımcı olabilir.

5.1.5. Mühtedilerin Yaşamış Oldukları Zorluk ve Problemler Karşısında Destek Aldığı Kişi ve Kurumlara İlişkin Sonuç ve Tartışmalar

Mühtedilerin yaşamış oldukları zorluk ve problemler karşısında destek aldığı kişi ve kurumların tespit edilebilmesi için “*Problemler ve zorluklar karşısında destek aldığınız kişi ve kuruluşlar var mıdır? Varsa nasıl destek olmuşlardır?*” sorusu sorulmuştur. Mühtedilerin %47,06’sı KİM Vakfı’ndan, %23,53’ü arkadaşlarından, %11,76’sı Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı’ndan ve %17,65 özel kişi ve kurumlardan destek aldığı tespit edilmiştir. Mühtedilerin çoğunluğu KİM Vakfı’ndan destek almaktadır. Bunun sebebi araştırmaya katılan mühtedilere bu vakıf aracılığıyla ulaşılmasının etkisi büyük olmakla birlikte KİM Vakfı İstanbul’da gayrimüslimlere yönelik tebliğ ve davet faaliyetlerini yürüten tek vakıf olmasıdır. Mühtedilerin ihtiyaçlarına yönelik gerekli desteğin sağlandığı bu vakıfta mühtedilere yönelik çeşitli eğitim ve sosyal faaliyetler düzenlenmektedir. İkinci sırada mühtedilerin en çok destek aldığı kişiler ise kendi arkadaş çevresinden olmaktadır. Bu kişiler daha önce İslam’ı kabul etmiş ya da Müslüman bir toplum içinde doğan kişilerdir. Kendi yaşamış olduğu tecrübeler ve edinmiş oldukları bilgiler ışığında mühtedilere destek olmaktadır. İstanbul’da yaşayan mühtedilerin Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı’ndan, özel kişi ve kurumlardan destek aldıkları da tespit edilmiştir.

Mühtediler üzerine yapılan çalışmalar arasında mühtedilerin sonraki hayatlarında zorlandıkları konular karşısında kişi veya kurumlardan destek alıp almadıkları daha önce yapılan çalışmalarda konu edilmemiştir. Sadece Belçikalılar üzerinde yapılan bir çalışmada, İslam’ı kabul eden Belçikalıların %60,7’sinin, Müslüman derneklerden veya cemaatlerden destek almak için toplantılara ve etkinliklere katıldığı belirlenmiştir. Kadınların bu tür dernek ve cemaatlere katılım oranı %74 iken erkeklerin katılım oranı ise %46 olarak tespit edilmiştir (Demir 2003: 182).

Din değiştirme kararı alan kişilerin benimsemiş oldukları din ile ilgili herhangi bir destek alamama durumunda önceki dinlerine dönmeleri muhtemel bir durumdur. Araştırma bulgularından elde edilen veriler mühtedilerin yaşadığı zorluklarla başa çıkmak için farklı kişi ve kurumlardan destek aldıklarını göstermektedir. Aynı zamanda bu bulgular kendilerine özelde de destek sağlayan farklı kişi ve kurumların

etkili olabileceğini göstermektedir. Bu durum da kişilerin din değiştirme kararlarını sürdürebilmelerine etki etmektedir.

5.1.6. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra İbadetlerini Yerine Getirmelerinde Yaşamış Oldukları Zorluklara İlişkin Sonuç ve Tartışmalar

Mühtedilerin İslam'ı kabul ettikten sonra ibadetlerini yerine getirmelerinde karşılaşmış oldukları zorlukları tespit edebilmek için “İslam'ı seçtikten sonra namaz, oruç, hac, dua, mahremiyet gibi ibadetler ve dinî görevleri yerine getirmede yaşadığınız zorluklar oldu mu? Nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Mühtedilerin vermiş olduğu cevaplar %70,59 ibadetleri alışkanlık durumuna getirememe, %41,18 tesettüre ve İslam'a uygun giyinememe, %41,18 helal ve temiz gıda ile beslenememe, %23,53 dua ve sureleri Arapça okumada zorluk çekme ve %5,88 kadın-erkek ilişkilerinde İslami ölçütleri koruyamama olarak beş farklı kategori oluşturmuştur. Din değiştirme kararı alan kişilerin benimsemiş oldukları dinlerinde birtakım zorluklarla karşılaşması tahmin edilebilen bir durumdur. Bu zorluklar kişilerin yaşamış oldukları ortam ve şartlara göre farklılık göstermektedir.

Belçikalı mühtediler üzerine yapılan bir araştırmada, en büyük zorlukların yeterli dinî eğitim alma (31 kişi), uygun ibadet ortamı bulma (26 kişi) ve helal gıda temini, uygun eş bulma ve İslam'a uygun giyinme gibi konular olduğu belirlenmiştir. Belçikalı mühtedilerin karşılaştıkları zorluklar daha çok toplumsal alanlarda ortaya çıkan zorluklarla ilgilidir (Demir, 2003: 181). Köse (2012: 174-179) ise araştırmasında 70 mühtedinin tamamı domuz eti yemeyi bıraktığını, %49'unun düzenli namaz kıldığını, %51'inin namaz kılması gerektiğini bildiği halde düzenli namaz kılmadığını, %27'sinin düzenli olarak ramazan orucu tutmadığını, %73'ünün ise, ramazan orucunun tamamını tutmaya çaba sarf ettiğini tespit etmiştir. Araştırmaya katılan 20 kadın mühtediden 14'ünün de tesettüre uygun giyindiğini belirtmiştir. Kim (2003: 110) araştırmasında 10 mühtedinin yasaklardan tamamen sakındığını belirtirken, 17 kişinin içki içtiğini ve 11 kişinin domuz eti yediğini ifade etmiştir.

Bu alanda yapılmış olan araştırmalar mühtedilerin İslam'ı kabul etmeden önce sürdürdükleri hayata yönelik alışkanlıklarını bırakmalarında birtakım zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Mühtedilerin İslam'ı kabul etmeleri ile İslam'ın uygun gördüğü bir hayat tarzını benimsemeleri gerekmektedir. Mühtediler ile ilgili yapılan araştırmaların geneli mühtedilerin ibadetlerini düzenli bir şekilde yerine getirebilmeleri, helal gıda temini, İslam'a uygun giyinme, İslam'ın sakınılmasını

istediği davranışlardan uzak durması olarak genel itibariyle mühtedilerin zorlandıkları konular arasında yer almaktadır. Kadın mühtediler ise, daha çok İslam'ın gerekli gördüğü tesettür şekline uyma konusunda zorluk yaşamaktadırlar.

5.1.7. Mühtedilerin İslam'ı Kabul Ettikten Sonra Çevreleriyle Uyum Süreçlerine İlişkin Sonuç ve Tartışmalar

Mühtedilerin İslam'ı kabul etmelerinden sonra aile ve sosyal çevrelerinden ne şekilde tepki aldıklarını belirlemek için “*İslam'ı seçtikten sonra yeni çevre ile uyum süreciniz ve sosyal ve kültürel değişiminiz nasıl oldu?*” sorusu sorulmuştur. Mühtedilerin %47,06'sı aile ve sosyal çevrelerinden kendilerini destekleyici yaklaşım görmüşlerdir. Mühtedilerin %52,94'ü aile ve sosyal çevrelerinden eleştirel tepki almışlardır. Mühtedilerin sosyal çevrelerinden olumsuz tepki almalarının sonucunda İslam'ı kabul etmeleriyle beraber sosyal yaşamlarında birtakım değişiklikler oluşmuştur. Yeni bir inanca sahip olmak kişinin kendi hayatında önemli değişiklikler yapmasını gerektirir. Mühtedilerin yeni inançlarına uyum sağlamaları ve bunu bir yaşam tarzı haline getirmeleri beklenir. Bu değişiklikler, mühtedilerin arkadaşlarıyla olan ilişkilerini de etkilemektedir.

Kore'de yürütülen bir çalışmada, İslam'ı kabul edenlerin %39,7'sinin aileleri tepki gösterip olumsuz karşılarken, %39,7'si ise, sessiz kalıp bir tepki göstermemişlerdir. Din değiştirme sonrası 17,6'sinin aile ve sosyal çevresi olumlu karşılamaştır (Kim, 2003: 144). Köse (2012: 186-187) İngiltere'de Müslüman olanlarla yapılan araştırmada, ailelerin dinî değişim karşısında üç farklı tutum sergilediği tespit edilmiştir. Bu tutumlar sessiz kalanlar (%31), olumlu karşılayanlar (%14) ve aşırı tepki gösterenler (%13) şeklinde tespit edilmiştir. Amerika'da Müslüman olan kadınlarla yapılan bir çalışmada, kadınların İslam'ı kabul etmelerinin sonucunda ailelerinin %46'sının olumsuz tepki gösterdiği ve %23'ünün ise tepkisiz kaldığı belirtilmiştir (Anway, 2004: 69).

İhtida sonrası hayatları değişen mühtediler için en önemli zorluklardan biri edinmiş oldukları çevrelerinin kendilerini anlamaları ve kabullenme sorunudur. Mühtediler dinî değişim sonrası buldukları çevre ile çatışma yaşayabilirler. Bulunmuş olduğu çevre, dine karşı ilgisiz ya da farklı bir dine mensup ise dinî değişim durumunu kolay kabullenemezler ve farklı tepkiler verebilirler. Bu durum karşısında din değiştiren kişi ya bulunmuş olduğu çevreyi değiştirmeli ya da çevresi ile uzlaşmaya çalışmalıdır. Bir diğeri ise, yeni dinî kimliğini korumak için mücadele ederken aynı zamanda

çevresindeki insanların da onu anlaması ve kabullenmesi için çaba göstermeye çalışmalıdır (Hökelekli, 2011: 311).

Yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara varılmıştır. Bu durumda, mühtedilerin sosyal yaşamlarında meydana gelen değişiklikler almış oldukları olumsuz tepkilerin bir sonucu olabilir. Ancak tek başına bu tepkilerin sonucu değildir. Başka faktörler, önyargı, anlayış eksikliği veya korku gibi etkenler de mühtedilerin olumsuz tepki almasına sebep olmaktadır. Tüm bu bulgular mühtedilerin aileleriyle ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinin din değiştirme sonrası hassas bir süreçte devam ettiğini ortaya koymaktadır.

5.2. Öneriler

Bu araştırmanın bulguları ve sonuçları doğrultusunda şu öneriler yapılabilir:

- i. Tebliğ ve davet alanının gelişmesi için nitel ve nicel araştırmalar yapılması bir ihtiyaçtır. Bu alanda yapılacak olan çalışmalarla tebliğ ve davet alanına farklılıklar getirecek olup din değiştiren kişilerin sonraki süreçleri hakkında daha fazla bilgi edinilebilmesi bakımından önemlidir.
- ii. Mühtedilerle ilgili psiko-sosyal, sosyo-ekonomik ve kültürel uyum, eğitim, İslami konularda bilgilendirici eğitim gibi alanlarda çok yönlü araştırmalar yapılabilir.
- iii. Türkiye'deki tebliğ-davet çalışmalarının incelenmesi ve raporlanması ve gelişim önerileri sunulması, mühtedilerin buradaki hayatlarını kolaylaştırmada katkıda bulunabilir.
- iv. Mühtedilerin ihtiyaçlarının karşılanması, kendilerine destek olunması ve uyum süreçlerini kolaylaştırabilmek adına kurumsal düzeyde etkili çözümler ve politikalar geliştirilmelidir. Aynı zamanda, mühtedilerin karşılaşılabilecekleri psikolojik, sosyal ve pratik sorunlara yönelik destek hizmetleri sağlanması da önemlidir. Mühtedilerin toplumsal entegrasyonlarının teşvik edilmesi, ayrımcılığın önlenmesi ve onların haklarının korunması da kurumsal düzeydeki adımlar arasında yer almalıdır. Bu şekilde, mühtedilerin din değiştirme süreçlerindeki zorluklarının üstesinden gelmeleri ve yeni yaşamlarını başarılı bir şekilde inşa etmeleri desteklenebilir.

- v. İstanbul'da yaşayan mühtedilerin karşılaştıkları zorluklar karşısında destek alacakları kurumların belirlenmesi gerekmektedir. Destek verecek kurumların ihtiyaç duydukları yöntem ve tekniklerin giderilmelidir.
- vi. Mühtedilere yönelik eğitim desteğinin oluşturulması öncelenmelidir. Eğitim konusunda sağlanacak destek için müfredat ve projeler belirlenmelidir.
- vii. Din değiştirme üzerine yapılan çalışmaların birtakım sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu durum yeni araştırmalar için bir işaret taşımaktadır. Yapılacak olan araştırmalar farklı ülke ve kültürlerden oluşması durumunda verilerin çeşitliliğini artıracaktır.

KAYNAKÇA

Altun, M. (2012). *Müslüman Olan Almanlar Üzerine Psiko-Sosyal Bir İnceleme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Anway, C. L. (2004). *Bir Başka Dünyanın Kızları: İslam'ı Seçen Amerikalı Kadınların Tecrübeleri*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Ay, M. F. (2021). İmkân ve Sınırlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri Bağlamında Cami Rehberliği Hizmeti, *Marife*, 21(1): 79-103.

Aziz Mahmûd Hüâyî Vakfı. (2023, 19 Haziran) Erişim Adresi: <https://www.hudayivakfi.org/>

Bainbridge, W. S. (1992). Social Influence Theory, H. Newton Malony and Samuel Southard (Eds.), *Handbook of Religious Conversion*, Birmingham: Religious Education Press, 178-191.

Balch, R. W. (1980). Looking Behind the Scenses in a Religious Cult: Implication For the Study of Conversion. *Sociological Analysis*, 137-143.

Barker, E. (1987). Bringing Them In: Some Observation on Methods of Recruitment Employed by New Religious Movements, *Previous Convictions*, Martyn Percy (Eds.), Britain: 43-57.

Baston C. D., vd. (1993). *Religion and Individual, A Social Psychological Prespektive*, New York: Oxford University Press.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. el-Câmi‘u’s-sahîh. nşr. Muhammed Züheyr b. Nâsır. 9 Cilt, 3. Baskı, Beyrut: Dâru Tavki’n-Necât, 1425/2004.

Clark, W.H. (1958). *The Psychology of Religion*, New York: Macmillan.

Demir, Z. (2003). Din Değiştirmede Cinsiyet Rolü: Belçika Örneği, *Milel ve Nihal*, 10(1): 157-186.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönergesi. (2023, 19 Ocak) Erişim Adresi:

<https://hukukmusavirligi.diyaret.gov.tr/Documents/G%C3%B6rev%20ve%20%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma%20Y%C3%B6nergesi.pdf>

Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (DİBKGHK), Resmî Gazete 12038 (2 Temmuz 1965)
[https://hukukmusavirligi.diyaret.gov.tr/Documents/GÖREV VE ÇALIŞMA YÖNERGESİ 4.12.2019.pdf](https://hukukmusavirligi.diyaret.gov.tr/Documents/GÖREV_VE_ÇALIŞMA_YÖNERGESİ_4.12.2019.pdf)

Emmons, R. A. & Paloutzian, R. F. (2001). Din psikolojisi. (Ali Ayten, Çev.). *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 105-124.

Emmons, R. A. (2005). Emotion and Religion, Raymond F. Paloutzian, Crystal L. Park (Ed.) *Handbook of The Psychology And Religion*, The Guilford Press: London, 235-252.

Fowler, F. W. (1991). Stages in Faith Consciousness, Fritz K. Oser and W. George Scarlett (Eds.), *Religious Development in Childhood and Adolescence*, San Francisco, 27-45

Gibbs, E. (t.y.). Conversion in Evangelistic Practice, H. Newton Malony, Samuel Southard (Eds.), *Handbook of Religious Conversion*, Birmingham: Religious Education Press.

Glock, M. (1952). On the Study of Religious Commitment, *Religious Education*.

Gooren, H. (2007). Reassing Conventional Approaches to Conversion: Towards a New Syntesis, *Journal For The Scientific Stady of Religion*, 43 (3), 2007.

Günay Ü. (1998). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları.

Hallahmi, B. B. & Argyle, M. (1997). *The Psychology of Religious Behavior, Belief and Experience*, Routledge, London and New York.

Heirich, M. (1977). Change of Heart: A test of Some Widely Held Theories about Religious Conversion, *The American Jurnal of Sociology*, 83(3): 653-680.

Hidayet, A. (2018). Dinî Değişim ve Dönüşüm: Sosyolojik Bir Bakış. *Journal of Islamic Research*, 3(1): 23-37.

Hidayet Derneği, (2023, 19 Haziran). Erişim Adresi: <https://hidayetway.com/>

Hizmet Vakfı. (2023, 19 Haziran). Erişim Adresi: <https://www.hizmetvakfi.org/>

Hökelekli, H. (1993). *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

----- (2006). *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*, İstanbul: Dem Yayınları.

----- (2011). *Din Psikolojisi*, Ankara: TDV Yayınları.

----- (2016). *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, b.2, İstanbul: Dem yayınları.

Islamic Publishing. (2023, 19 Haziran) Erişim Adresi: <https://www.islamicpublishing.org/>

İstanbul İli. (2023, 7 Nisan) Erişim Adresi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul>

James, W., (2011). Dini Dönüşüm, (Ali Kuşat Çev.), *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (12): 155-171

Johnstone, R. L. (1983). *Religion in Society: A Sociology of Religion*, 2nd edition, New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Lofland J. & Skonovd, N. (1981). Conversion Motifs, *Journal for the Scientific Study of Religion*, (4): 373-385.

Kilbourne, B. & Richardson J. T. (1989). Paradigm Conflict, Types of Conversion, and Conversion Theories, *Sociological Analysis*, (50)1: 1-21.

Kim, H.C. (2003). *Din Değiştirmenin Entelektüel Arka Planı*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kirkpatrick L. A. & Shaver P. R. (1990). Attachment Theory and Religion: Childhood Attachments, Religious Beliefs and Conversion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29(3): 315-334.

Kirkpatrick L. A. (1992). An Attachment-Theory Approach to the Psychology of Religion, *The International Journal for the Psychology of Religion*, 2: 3-28.

----- (1999). Individual Differences in Attachment and Reproductive Strategies: Commentary on Buss, Greilin, *Journal of Personality*, (67): 247-254.

----- (2006). Din Psikolojisinde Bağlanma Teorisi, (Mustafa Koç Çev.), *Bilimname*, 10(1): 133-172.

Kirman M.A. (2004) Din Değiştirme Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım, *Dini Araştırmalar*, 6: 75-88.

----- (2005). Dinin Ekonomik Modeli Küreselleşme Sürecinde Dine Yeni Bir Yaklaşım, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18: 18-19: 147-161.

----- (2005). *Din ve Sekülerleşme*, Adana: Karahan Yayınları.

Köse, A. (1993). “İhtida”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C.: 21 S.: 554-558). İstanbul: TDV Yayınları.

----- (2004, Nisan). Din Değiştirmenin Psiko-Sosyolojik Nedenleri, Ömer Faruk Harman (Eds.), *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İstanbul: Ensar Neşriyat, 407-427

----- (2012). *Neden İslam’ı Seçiyorlar? Müslüman Olan İngilizler Üzerine Psiko-Sosyal Bir İnceleme*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Köse, A. & Ayten A. (2012). *Din Psikolojisi*, 1. Basım. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kur’ân-ı Kerîm Meâli. trc. Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.

Kurt, A.O. (2004). *Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’da Din Değiştirme*, İstanbul: Gökkuşbe Yayınları.

Kültürlerarası İletişim Merkezi. (2023, 27 Nisan) Erişim Adresi: <https://www.crossculturalcenter.org/?lang=tr>

Leuba, J. H. (1912). *A Psychological Study of Religion*, New York.

Nieuwkerk, K. V. (2014). "Conversion" to Islam and The Construction of a Pious Self. L. R. Farhadian içinde, *The Oxford Handbook of Religious Conversion* (s. 667-687). New York: Oxford University Press.

Oxford Dictionaries. (2023, 3 Mart) Erişim Adresi:

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/reversion> adresinden alınmıştır.

Pazarlı, O. (1968). *Din Psikolojisi*, 1. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Peker, H. (1979). *Din Değiştirmede Psiko-Sosyal Etkenler*, (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

----- (1993). *Din Psikolojisi*, Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayınevi.

----- (2008). *Din Psikolojisi*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Pratt, J. (192). *The Religious Consciousness*, New York: Macmillan.

Rambo, L. (1993). *Understanding Religious Conversion*, New Haven, London: Yale University Press.

Rambo, L., (2011). Din Değiştirme Teorileri: Dinî Değişimi Anlama ve Yorumlama, (çev.: H. Gül), *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(17): 204-226.

Richardson J.T. & Stewart M. (1977). Conversion Process Models and the Jesus Movement, *American Behavioral Scientists*, (6): 819-825.

Sahabe Akademi. (2023, 19 Haziran) Erişim Adresi: <https://sahaba-academy.com/en/>

Sinanoğlu, M. (2001). "İslam", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (C.: 23 S.: 1-2). İstanbul: TDV Yayınları.

Sözer, M. A. (2017). Dinî Değişim Sürecinde Yeni Dinî Hareketler: İslamî İlim ve Hizmet. *Journal of Islamic Research*, 2(2): 1-20.

Starbuck, E.D. (1899). *Psychology of Religion*, New York.

Sultanahmet Camii Derneği. (2023, 19 Haziran) Erişim Adresi:
<https://istanbulmosques.com/>

Tarhan, N. (2011). *İnanç Psikolojisi*, 5. Basım. İstanbul: Timaş Yayınları.

Thouless, R. H. (1993). *An Introduction to the Psychology of Religion*,
Cambridge: Cambridge University Press.

Yapıcı, A. (1997). *İslam'da Tövbe ve Dinî Yaşayıştaki Rolü*, İstanbul: Beyan
Yayınları.

----- (2007). *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-sosyal Uyum ve Dindarlık*, Adana:
Karahan Kitabevi.

Yavuz, K. (2001). *Günümüzde İnanç Psikolojisi*, 1. Basım, Ankara: Boğaziçi
Yayınları.

Yıldırım, A., & Simsek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma
Yöntemleri* (12 baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, S. (2017). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Sorunu: Nicel ve Nitel
Paradigmalardan Örnekleme Kuramına Bütüncül Bir Bakış. *Kesit Akademi Dergisi*,
(11), 421-442.

Yin, R. K. (2003). *Case study research design and methods* (3rd ed.). Thousand
Oaks, CA.: Sage.

EKLER

EK-1 İHTİDA BELGESİ

T.C. REPUBLIC OF TURKEY		
CUMHURBAŞKANLIĞI PRESIDENCY		
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI PRESIDENCY OF RELIGIOUS AFFAIRS		
İHTİDA BELGESİ		
DOCUMENT OF CONVERSION TO ISLAM		
.....		
Müftülüğümüze/Müşavirliğimize/Ataşeliğimize müracaat ederek İslam dinine girmek istediğini bildirmiştir. Adı geçen, kendi hür iradesiyle şahitler huzurunda "Kelime-i Şehadet" getirerek İslam dinini kabul etmiş ve isteği üzerine bu ihtida belgesi düzenlenmiştir.		
Have applied to our Muftiate/Office of the Counsellor/Attaché and stated that he/she wants to embrace Islam. The aforementioned has uttered the "Kalimah Shahadah" and accepted Islam. This certificate of conversion is issued upon his/her request.		
ŞAHİT/WITNESS	DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YETKİLİSİ PRESIDENCY OF RELIGIOUS AFFAIRS AUTHORITY	ŞAHİT/WITNESS

Belge No : Paper No	Önceki Dini/Mezhebi : Previous Religion/Sect.
Belge Tarihi : Date of Paper	Eşinin Dini/Mezhebi : Husband's/Wive's Religion
Belgeyi Düzenleyen Birim : Issued by	İhtida Sebebi : Reason of Conversion
Adı Soyadı : Name Surname	İhtida Tarihi : Date of Conversion
Tercih Ettiği Yeni İsmi : New Name (If preferred)	E-posta : E-mail
Cinsiyeti : Gender	Cep Telefonu : Mobile Phone
Öğrenimi : Education	Adres : Address
Anne Adı : Mother's Name	
Baba Adı : Father's Name	
Doğum Yeri : Place of Birth	Kendi hür irademle İslam dinine girmek istiyorum. Şahsıma ihtida belgesi düzenlenmesi hususunda gereğini saygılarımla arz ederim.
Doğum Tarihi : Date of Birth	I would like to embrace Islam with my own free will. I hereby respectfully request you to take the necessary action for the issue of a conversion certificate.
Medeni Hali : Marital Status	
Mesleği : Profession	
Uyruğu : Nationality	.../.../..... Adı Soyadı Name Surname
Uyruğu T.C. İse Kimlik No : ID Number (For Turkish citizens only)	

EK-2 MÜHTEDİLERE YÖNELTİLECEK OLAN YARI YAPILANDIRILMIŞ SORULAR

Sosyal Kimlik Soruları

Adınız soyadınız:

Yaşınız:

Eğitim durumunuz:

Mesleğiniz:

Kaç yıllık mühtedi:

Orijinal Uyruğunuz:

Önceki dininiz:

Medeni Durumunuz:

Yaşadığınız şehir:

STK Bağlantınız:

Görüşme Soruları:

İslam öncesi dininiz ve inancınız ile ilgili en temel açmazlarınız, problemlerinizi nelerdi?

İslam'ı tercih etmenizde en belirleyici faktörler neler oldu?

İslam'ı seçtikten sonra karşılaştığınız başlıca zorluklar ve problemler nelerdir?

İslam'ı seçtikten sonra yaşadığınız bu zorluklar ve problemlerle nasıl başa çıktınız?

Problemler ve zorluklar karşısında destek aldığınız kişi ve kuruluşlar var mıdır?

Varsa nasıl destek olmuşlardır?

İslam'ı seçtikten sonra namaz, oruç, hac, dua, mahremiyet gibi ibadetler ve dinî görevleri yerine getirmede yaşadığınız zorluklar oldu mu? Nelerdir?

İslam'ı seçtikten sonra yeni çevre ile uyum süreciniz ve sosyal ve kültürel değişim nasıl oldu?

Bunlara eklemek istediğiniz herhangi bir husus var mı?

EK-3 ETİK KURUL KARAR TEBLİĞİ

Sayı :E-20292139-050.01.04-48539
Konu : Etik Kurul Kararları

Sayın Züleyha KARACA
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Din Hizmetlerinde İletişim ve
Tebliğ Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

"İstanbul'da Yaşayan Mühtedilerin Din Değişirme Sonrası Yaşadığı Problemler ve Davet-Tebliğ Çalışmaları" başlıklı araştırmanız, kurulumuzun 28.02.2023 tarihli ve 2023/02 sayılı toplantısında değerlendirilerek araştırmanızın etik açıdan uygun bulunduğu katılanların oy birliği ile karar verilmiştir

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Kadir CANATAN
Kurul Başkanı

Ek:1-Züleyha Karaca Etik Onay Belgesi (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :*BSSYBCBHJ* Pin Kodu :74712
Adres:Halkalı Caddesi No: 281 Küçükçekmece/İstanbul
Telefon:444 97 98 Faks:+90 (212) 693 82 29
e-Posta: bilgi@izu.edu.tr Web:www.izu.edu.tr
Kep Adresi:izu@hs01.kep.tr

Belge Takip Adresi : <https://ebys.izu.edu.tr/enVision/Dogrula/0N3>
Bilgi için: Zeynep Funda TEZ
KURTULUŞ
Unvan: Yeminli Katip
Tel No: +902126929606

EK-4 BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Sizi Züleyha Karaca tarafından yürütülen “İstanbul’da Yaşayan Mühtedilerin Din Değişirme Sonrası Yaşadığı Problemler ve Davet-Tebliğ Çalışmaları” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı ülkemizde yeni faaliyet göstermeye başlayan çağdaş davet, tebliğ, irşad faaliyetleri çerçevesinde İstanbul’da İslam’a giren kimselerin sonraki süreçlerde karşılaştıkları zorlukların ve problemlerin neler olduğunu tespit etmek ve mühtedilere yönelik öğrenme, öğretme, tebliğ ve irşat faaliyetleri için yeni yaklaşımlar ve çözüm önerileri tespit etmektir. Araştırmada sizden tahminen 1 saat ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**. Araştırmada Kişisel veri toplanacağından **6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu** ve ilgili mevzuat uyarınca kişisel verileri korumak amacıyla gerekli tüm tedbirler alınacaktır. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya e-posta adresi ve numaralı telefondan ulaşabilirsiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güvence verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının:

Adı-Soyadı:

İmzası:

İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:

Veli veya Vasisinin

Adı-Soyadı:

İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı:

İmzası:

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Züleyha KARACA

Akademik Eğitim

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Din Hizmetlerinde İletişim ve Tebliğ, 2023, İstanbul.

Lisans: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Uluslararası İslam ve Din Bilimleri Fakültesi/ İslam ve Din Bilimleri, 2019.

Lise: Üsküdar Anadolu İmam Hatip Lisesi, 2010-2014.

Ortaokul: Sadabad Koleji, 2007-2010.

İlk okul: Dikilitaş Mehmetçik İlköğretim Okulu, 2002-2007.

